Paul Bailey

Unchiul Rudolf

Un roman plin de replici spirituale și aluzii literare... Irezistibil.
The Washington Post

CARTEA DE PE NOPTIERĂ
HUMANITAS

CARTEA DE PE NOPTIERĂ

Există cărţi de care rămâi cumva îndrăgostit: crezi că le-ai uitat şi totuşi le duci atât de tare dorul... Sau cărţi cărora le-ai presimţit miracolul, fără să le fi cunoscut vreodată. Cărţi gata să te iubească, adunate pentru tine în colecţia

CARTEA DE PE NOPTIERĂ.

Personajul secret al acestui roman n-o să vă lase indiferenți: este România. La șapte ani, Andrei/Andrew începe o viață nouă alături de unchiul Rudolf, talentat tenor român emigrat la Londra. Povestea lor, sincopată, e un vârtej exuberant, colorat ca lumea operetelor în care cântă Rudolf. Rămân în urmă vechile cuvinte ale unei limbi interzise, zăpada proaspăt căzută peste pădurea încremenită, sângele, berzele de pe hornuri. Și „țara de bestii". Fantomele trecutului se întorc mereu în vis, imateriale, intangibile; ca să le exorcizeze, Andrei va trebui să treacă, mulți ani mai târziu, granițele altor timpuri...

„Am citit cartea dintr-o suflare, și cred că e reverberantă și frumoasă; atât de grațios acordată, perfect echilibrată, pe muchie de cuțit între durere și încântare. M-a emoționat enorm."

Ali Smith

ISBN 978-973-50-2500-7

CARTEA DE PE NOPTIERĂ

Scriitorul englez PAUL BAILEY s-a născut la Londra, pe 16 februarie 1937. În 1953 a obținut o bursă de studii la Central School of Speech and Drama; între 1956 și 1964 a lucrat ca actor, iar în 1967 a devenit scriitor liber-profesionist. A fost Literary Fellow la universitățile Newcastle și Durham, iar după ce a primit în 1976 Bicentennial Fellowship a călătorit în America, unde a fost, între 1977 și 1979, Visiting Lecturer in English Literature la North Dakota State University. Printre distincțiile care i s-au acordat se numără E.M. Forster Award (1974) și George Orwell Prize pentru eseul „The Limitations of Despair". Romanele sale mai cunoscute sunt *At the Jerusalem* (1967; trad. rom. 1996), care a obținut Somerset Maugham Award și Arts Council Writers' Award, *A Distant Likeness* (1973), *Peter Smart's Confessions* (1977), nominalizat la Booker Prize, *Old Soldiers* (1980; trad. rom. 1996), *Gabriel's Lament* (1986), nominalizat la Booker Prize, *Sugar Cane* (1993), *Kitty and Virgil* (1998; trad. rom. 2005), *Uncle Rudolf* (2002). A coordonat *The Oxford Book of London* (1995), iar scrierile sale mai includ piese pentru radio și pentru televiziune, două volume de memorii, *An Immaculate Mistake: Scenes from Childhood and Beyond* (1990) și *A Dog's Life* (2003), precum și două biografii, *An English Madam: the Life and Works of Cynthia Payne* (1982) și *Three Queer Lives: An Alternative Biography of Fred Barnes, Naomi Jacob and Arthur Marshall* (2001).

MARIUS CHIVU este critic literar și redactor-editor al revistelor *Dilema veche* și *Dilemateca*. A inițiat și coordonat volumul colectiv cu scop caritabil *Cartea cu bunici* (Editura Humanitas, 2007), este coautor al volumului *Povești erotice românești* (Editura Trei, 2007) și a mai tradus *Melancolica moarte a Băiatului-stridie*, de Tim Burton (Editura Humanitas, 2009).

Paul Bailey

Unchiul Rudolf

Traducere din engleză și note de
MARIUS CHIVU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecție inițiată de Ioana Pârvulescu

Redactor coordonator al colecției: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marieva Cătălina Ionescu
DTP: Denisa Becheru, Dan Dulgheru

Tipărit la S.P. „Bucureștii Noi"

Paul Bailey
Uncle Rudolf

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BAILEY, PAUL
Unchiul Rudolf / Paul Bailey; trad. și note: Marius Chivu. –
București: Humanitas, 2009
ISBN 978-973-50-2500-7
I. Chivu, Marius (trad.)
821.111-31=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Pentru Norman și Cella Manea

„Menestrel hoinar eu sunt,
O arătare din zdrențe și peticeli..."
Cântat de Nanki-Poo în *The Mikado*
Versuri de W.S. Gilbert

„Urăsc opereta."
György Ligeti, într-un interviu la radio

Ieri-dimineață m-am trezit cu vechile cuvinte pe limbă. Veniseră din nou, a treia oară anul ăsta. În primele momente după ce m-am dezmeticit, m-am auzit vorbind despre sânge, zăpadă și berze pe hornuri în limba pe care o lăsasem în urma mea. Frazele disparate nu aveau nici un sens, dar eu le înțelegeam semnificația.

— Tăceți, am spus cu voce tare în engleză. Duceți-vă înapoi unde vă e locul.

Dar unde era locul lor? Departe în copilărie, presupun, când aveam un tată și o mamă. Le rosteam pe când eram un băiețel pe nume Andrei, în țara pe care am părăsit-o la vârsta de șapte ani. Mai degrabă le îngânam, așa cum fac copiii. Da, îmi amintesc cum îngânam cuvinte despre zăpada care cădea și se așeza albind, îmi imaginam eu, întreaga lume.

— Nu există zăpadă în India și în Africa, mă corecta tatăl meu. Doar sus, pe crestele munților. Indienii și africanii care trăiesc în ținuturile joase nu o văd niciodată.

Îmi părea rău pentru indienii și africanii care trăiau la câmpie, pentru că pe mine mă încânta

să privesc fulgii de zăpadă căzând din cer și formând acel superb covor.

Tânărul dentist care m-a consultat în această după-amiază a comentat starea remarcabilă a dinților mei. A fost surprins că un bărbat de șaptezeci de ani avea dantura atât de bună. Gingiile mele se retrăseseră, desigur, era normal, și aveam ceva depuneri de tartru, dar altfel, din punct de vedere dentar, eram într-o formă de zile mari. Ca dovadă, mi-a arătat molarii sănătoși pe ecranul unui monitor cu circuit închis.

— Ați avut grijă de dumneavoastră, domnule Peters.

Nu i-am spus nici lui, nici soției sale, asistenta care mi-a curățat placa bacteriană, că pentru dinții mei puternici trebuia să-i mulțumesc unchiului Rudolf. Povestea li s-ar fi părut absurdă. Totuși este adevărată.

— Andrew, mi-a spus unchiul meu (Andrei devenise Andrew pe peronul gării Victoria în seara de 23 februarie 1937, la numai câteva minute după sosirea mea). Andrew, mi-a spus el la micul dejun a doua zi, aia la care te holbezi este pâine prăjită arsă. Pune gem sau întinde niște unt pe ea dacă vrei, numai mănânc-o. Vreau să te aud cum o ronțăi.

— Da, unchiule, am răspuns conștiincios, deși eram uluit.

Tata mă sfătuise să ascult orice-ar zice unchiul Rudolf.

Am mușcat din pâinea înnegrită.

— Bravo, Andrew. Continuă să ronțăi.

Mă întrebam dacă nu cumva era nebun. Aveam doar șapte ani, dar știam deja câte ceva despre nebunie. Odată era un bărbat care stătea deseori la poarta judecătoriei unde tatăl meu era șef de birou și striga că nu există altă judecată decât cea a lui Dumnezeu. Justiția umană era un miraj, o fantomă, proclama el. Acest bărbat, care avea o barbă până la genunchi – „pentru a ascunde eterna rușine" –, era considerat un lunatic inofensiv. Nu era nimic periculos în comportamentul lui, mă tot asigura tata. Trebuia să-mi fie milă de el. Trebuia să-mi fie milă de toți cei ca el.

Trebuia să-mi fie milă și de unchiul Rudolf? Îmi zâmbea în timp ce eu continuam să ronțăi, dar privirea lui nu era a unui nebun. Nu, nu era unul dintre sufletele acelea nefericite despre care tata mă avertizase.

— Am mâncat prima oară pâine prăjită arsă, Andrew, învățat de un negru cu zâmbet strălucitor într-un loc ciudat numit Hollywood. Mi-am exprimat admirația față de dinții lui uimitor de albi și mi-a spus că secretul este pâinea prăjită arsă. O mâncase așa toată viața, și așa o mâncaseră și părinții săi.

Unde era locul ăsta ciudat? l-am întrebat pe unchiul meu.

— Probabil că ești singurul băiat din lume care nu știe unde este Hollywoodul. Este în America, Andrew. În California, mai exact. Este casa lui Mickey Mouse și a lui Donald Duck. Este locul unde se fac filmele de cinema. Am fost acolo

acum câțiva ani ca să joc – mai degrabă ca să cânt – în rolul lui Barinkay din *Voievodul țiganilor**. Filmul nu a fost niciodată terminat. Mi-au dat banii și m-am întors în Europa, mai trist și mai bogat. Mă privești neîncrezător și ți se răcește ceaiul.

Știam că unchiul meu fusese un cântăreț faimos – tot orașul știa –, dar această discuție despre Hollywood mă depășea.

— Ai văzut vreodată un film, Andrew?

— Nu, am mărturisit. Mama** crede că trebuie să fiu ferit de cinema până mai cresc.

— Așa zice? E foarte strictă în credința ei, dacă îmi amintesc bine.

— Da, unchiule.

— Te duc la film azi, dar numai dacă îți mănânci pâinea prăjită și dacă îți bei ceaiul. Meriți o recompensă după o călătorie așa de lungă.

Acum mestecam cu un scop și îmi goleam ceașca.

— Unde este, unchiule? Poți să-mi spui?

— Ca să fiu sincer, nu. Aș vrea să pot. Mama ta este în siguranță undeva, atâta îți pot spune.

În siguranță. Undeva. În gura unchiului Rudolf, cuvintele erau consolatoare. Vechile cuvinte, desigur.

Încerc oare să evit amintirea celei de-a doua copilării? Altminteri, mă întreb, de ce aș scrie

---

* Operetă de Johann Strauss-fiul (1825–1899), care a avut premiera în 1885.

** Rostite de Andrei/Andrew, cuvintele „mamă" și „tată" apar în original în limba română.

acum despre viața mea cu Rudolf Peterson, născut Rudi Petrescu? Astăzi, întorcându-mă pe jos cei opt kilometri de la dentist, cu pasul meu sprinten, pe o ploaie ușoară, mi-am dat seama că la plecare salutasem recepționera în română. La revedere*; acestea fuseseră ultimele cuvinte adresate și tatălui meu, suspinând în timp ce trenul se pregătea să părăsească Gare du Nord din Paris, în dimineața zilei de 23 februarie 1937. Am continuat să-i fac semne cu mâna până când nu ne-am mai putut vedea unul pe altul. Deși eram trist din cauza despărțirii, nu știam din fericire nimic despre iminentul lui plan de a dispărea.

— Unchiul tău va avea grijă de tine, Andrei. Doar pentru o vreme: câteva săptămâni, cel mult câteva luni. Mai mult nu, dragule, îți promit. Va fi ca o vacanță pentru tine. Rudi e un tip amuzant, te va face să râzi. Are poveștile la degetul mic.

Tata m-a încredințat unui conductor cu care s-a înțeles în franceză și prin câteva semne. Omul îl asigura că pricepe ce are de făcut, mormăind *Oui, Monsieur* și *Je comprends***, iar la final *Merci beaucoup, Monsieur**** în timp ce primea francii întinși de tatăl meu. Trebuia să mă ducă pe mine, *petit***** Andrei – Andrei, Andrei, repeta tatăl meu – la maestrul Rudolf Peterson, care își va aștepta nepotul pe peronul gării din Londra. Apoi, tata a scos din buzunarul interior al celui

---

* În română, în original.

** Da, domnule; înțeleg (*fr.*).

*** Mulțumesc mult, domnule (*fr.*).

**** Micuțul (*fr.*).

mai bun palton al său o fotografie cu unchiul meu îmbrăcat, cred, ca un pirat, cu o bandană pe cap, purtând cercei mari în urechi și iatagan la curea. Tata l-a implorat pe conductor să cerceteze cu atenție fața actorului și nimic mai mult. Bărbatul a dat din cap și a zâmbit. Maestrul, a insistat tatăl meu, va purta haine normale. Nu *très ordinaires**, dar *ordinaires*. Fără cercei, fără spadă. Bărbatul încuviința convins și continua să zâmbească.

— La revedere, tată**, am reușit să spun, deși teama și emoția mă gâtuiau.

Nu-mi doream vacanța asta. Voiam să stau cu tatăl și cu mama mea, de care nu fusesem niciodată despărțit. În același timp însă, voiam să-l cunosc pe faimosul meu unchi Rudolf, să ascult poveștile pe care le avea la degetul mic, să-l pun să-mi cânte.

Prin vene îmi curge sânge de evreu, dar nu pot să spun cu certitudine cât anume. Să fie o treime, un sfert sau jumătate? Poate a șaisprezecea parte sau mai puțin? Va putea fi vreodată cuantificat sângele unui om – să se poată spună, cu certitudine, că picăturile acelea sunt nordice, celelalte galice, unele latine, altele tătare? Originile sângelui meu nu au fost cuantificate încă, dar știu sigur că o parte din el este evreu.

---

* Foarte obișnuite (*fr.*).

** În română, în original.

Tatăl mamei mele a fost evreu. Era cunoscut în oraș chiar și după moartea lui – care se petrecuse înainte să mă nasc eu – drept Perceptorul. Bunica din partea mamei și-a înfuriat părinții când le-a mărturisit dragostea pentru el. Era încăpățânată și a făcut ce a vrut până la urmă, în ciuda așteptărilor și dorințelor modeste ale părinților. I-a anunțat destul de calm că-și pune capăt zilelor dacă n-o lasă să-l ia de bărbat. Bunicul, la rândul lui, și-a înfuriat și el familia când le-a spus că nici o altă fată în afară de Doina nu-l va face vreodată fericit.

S-au căsătorit într-un oraș din apropiere, ca să evite bârfele. S-a spus despre el că ar fi renunțat la credința lui, dar nu avea la ce să renunțe. Era liber-cugetător, ateu, și poate ar fi ajuns profesor sau savant dacă tatăl lui nu ar fi murit subit. Așa, a devenit un intermediar de nevoie, colectând taxele de la țăranii care locuiau și munceau pe moșia Hașdeu. Trebuia să-și câștige existența și – prostește, cum avea să spună el mai târziu – a continuat tradiția familiei. Ca primul născut – era și singur la părinți –, era de așteptat să fie următorul intermediar, să facă treaba murdară a proprietarului. Asta a și făcut bunicul meu – cu multă tristețe și durere, mi-a povestit mama.

Murise deja când, în 1935, salvatorul poporului român, un Pied Piper* care urma să-i conducă

---

* Personajul legendei germane *Pied Piper din Hamelin*, menestrelul care, pentru a se răzbuna pe sătenii nerecunoscători că l-a scăpat de invazia de șobolani, răpește o sută treizeci de copii ademenindu-i cu cântecul fermecat al flautului său.

în paradisul balcanic, s-a postat pe treptele judecătoriei și i-a sfătuit pe discipolii lui să se elibereze de jugul evreiesc. Mama și tata se aflau în mulțimea care îl asculta pe Corneliu Zelea Codreanu povestind cum stătuse el în fața icoanei Sfântului Mihail din capela închisorii de la Văcărești și cum fusese deodată iluminat pentru totdeauna. Înalt și brunet, Codreanu avea ochii strălucitori și vocea puternică de profet, mi-a povestit mai târziu tata. Tipul lui de profet ar fi trebuit alungat în sălbăticie, să predice pietrelor, copacilor și păsărilor în zbor, dar din păcate Codreanu nu se afla deloc în sălbăticie, se plânsese tata. Era aici, acolo și peste tot, în fiecare inimă din țară.

Gândindu-mă la Pied Piper și la ce a reprezentat el, trebuie să aștern pe hârtie o scenă din copilărie – singura mea copilărie, sper. Este o dimineață de joi, în primele zile ale lui septembrie. Anul 1936. Mă aflu împreună cu mama în piața din centrul orașului. Vremea s-a răcit. Ea poartă o eșarfă pe cap și un șal pe umeri, iar eu transpir sub haina din blană de miel pe care m-a obligat s-o port. Se tocmește cu vânzătorul de varză, așa cum face de fiecare dată. Vrea cea mai tare și mai verde varză la un preț pe care să și-l permită. Ciorba de varză este felul favorit al soțului, îi explică ea vânzătorului, care răspunde că fără ciorba de varză afacerea lui s-ar duce de râpă. Mama caută-n geantă, se mai tocmește un pic, iar vânzătorul comentează, așa cum face cu toate femeile în fiecare zi de târg, că vrea să-l

sărăcească; apoi buza ei începe să tremure, la fel și mâinile, și deodată mi-e frică pentru ea. Tocmai a auzit o femeie strigând în spatele ei:

— Ia uite la fata Perceptorului, nenorocita, cum încearcă ea să se tocmească!

Mama îi dă vânzătorului monedele cerute și se grăbește să plece. Ridic geanta pe care a scăpat-o pe jos, iau varza cumpărată și mă uit la femeia care a făcut-o pe mama să tremure, să se clatine și să fugă așa. E grasă, are fața roșie și nu-și mai încape în piele de bucurie – da, aceasta este expresia pe care o folosesc acum, dar pe care atunci nu o cunoșteam –, e bucuroasă și mândră de răul făcut. Mă holbez la ea. Oare vreau să mă strige și pe mine „nepotul Perceptorului"? Aștept. Vreau să-mi dea un motiv să o scuip. Mutra ei se întoarce spre vânzător și o aud cum îi spune că dă varza prea scump cu aproape aceleași cuvinte folosite și de mama ceva mai devreme.

Mama era o ortodoxă evlavioasă. Tata obișnuia să glumească spunând că nu erau destui sfinți în calendar pe cât i-ar fi plăcut ei. În ziua când s-a petrecut episodul cu varza, s-a grăbit acasă și s-a rugat la icoana Fecioarei Maria cu Pruncul ore întregi, mi s-a părut mie. Am auzit-o implorând-o pe Maica Domnului s-o ierte pe femeia care a insultat-o pe ea și memoria tatălui ei și să purifice mințile și inimile tuturor celor din oraș care gândeau la fel.

În seara aceea am mâncat, evident, ciorbă de varză, în care mama a pus o lingură generoasă de smântână, ca să fie cât mai pe placul tatălui

meu. Mi-am ținut promisiunea și nu am spus nimic despre femeia din piață. Am mâncat fericiți. Mulți ani mai târziu, am văzut un tablou la Rijksmuseum din Amsterdam, pictat de unul dintre artiștii olandezi minori și care ar fi putut fi chiar imaginea noastră: o trinitate fericită luând masa. Erau acolo supiera, castroanele, erau tata, mama și băiețelul lacom al cărui castron gol, spera el, va fi repede umplut din nou. Erau scăldați într-o lumină ce reflecta starea lor de beatitudine, în timp ce camera din spate rămânea în întuneric. Un întuneric cald unde, mă gândeam eu, te puteai strecura în siguranță.

— Ce-i așa de special la pictura lui De Witt, Andrew? Sunt sute ca ea aici.

— Mă atrage, unchiule. Îmi vorbește, cum zici tu. O găsesc destul de emoționantă.

— Dacă asta ți se pare emoționantă, înseamnă că vei fi copleșit de pânzele lui Rembrandt, dacă ajungem vreodată și la ele, molâule. Anticipez că stăvilarele emoțiilor tale se vor rupe. Vino, Andrew. Lasă-i pe oamenii aceia umili cu supa lor.

Nu-i puteam spune că pictura mă trimisese înapoi la liniștita seară cu ciorba de varză și la îngrozitoarea zi de dinainte. Ia uite la fata Perceptorului, nenorocita, cum încearcă ea să se tocmească! – vocea femeii îmi răsuna în cap în timp ce pășeam alături de unchiul Rudolf, nerăbdător să-mi arate adevăratele capodopere. Acele personaje rămase pentru totdeauna necunoscute au alungat-o pe fata Perceptorului, nu pe devotata și inocenta mea mamă.

Când ne-am oprit în fața *Rondului de noapte,* am strâns ușor mâna unchiului în semn de tăcută recunoștință pentru protecția lui.

Cerul era negru când am pornit în călătoria noastră. Zăpada era așa de înghețată, că nu scârțâia sub picioarele noastre. Tata m-a ridicat pe căruța pădurarului Mircea, apoi s-a urcat și el și s-a așezat lângă mine. Ne-a acoperit repede cu o pătură aspră.

— Întinde-te și stai nemișcat, Andrei, mi-a șoptit. Stai complet nemișcat.

— Îmi vine să strănut. Mi-a intrat praf în nări.

— Și mie.

— Ne ascundem de oameni, tată?

— De oamenii răi. Sunt mulți. Trebuie să tăcem, Andrei, dragule.

Eram mândru că nu strănutasem când tata m-a dat jos din căruță. M-am uitat în jurul meu după oamenii răi, dar nu-i vedeam nicăieri. Bătrânul cal al lui Mircea a nechezat tare și eu i-am spus să facă liniște, la care acesta și-a deschis larg gura uriașă, galbenă pe dinăuntru, și a căscat. Am fost uimit să văd că pădurarul plângea.

— Răutatea, a spus Mircea. Răutatea.

— Prietene drag. Tu ești prietenul meu bun.

— Răutatea.

Mircea își ștergea lacrimile de pe obraji cu dosul mâinii înmănușate.

— Răutatea.

— Spune la revedere și mulțumește-i lui Mircea, Andrei.

Dar înainte să apuc să spun ceva, pădurarul cărunt (îmi dau seama acum că Mircea era cărunt) m-a strâns cu atâta forță, că abia am mai putut să respir. S-a aplecat și m-a sărutat, iar eu i-am simțit barba gri înțepându-mi pielea.

— Trenul va sosi în curând, a spus tata.

Apoi a scos câteva bancnote din buzunar, dar Mircea le-a refuzat cu un mormăit ofensat.

— Nu aștepta cu noi, prietene. Întoarce-te în patul tău.

Îmi amintesc că Mircea nu voia să ne lase. Numai nerăbdarea calului, care iar necheza și pocnea din copite, l-a convins să plece. M-a mai îmbrățișat o dată, după care s-a urcat în căruță. Calul n-a avut nevoie de îndemn ca s-o ia din loc.

Rămăsesem singuri. Și am fost singuri o veșnicie. Cât de des mi-a revenit în vise și în gând singuratica noastră veghe – noi doi, tatăl descurajat și fiul temător, strângându-se în brațe ca să se încălzească și să se încurajeze, pe singura băncuță din gară, așteptând, tot așteptând.

— Ai grijă să nu adormi, Andrei. Trenul nu oprește decât dacă îi facem semn.

— Da, tată.

— Trebuie să fi fost o furtună de zăpadă mai sus pe linie.

Trenul a sosit când deja răsărea soarele. Șuieratul lui îndepărtat a trezit vrăbiile și ciorile speriate. Ne-am ridicat și am început să agităm mâinile. Tata și-a întins brațul spre tren în timp ce acesta intra lent în mica gară, oprindu-se doar cât să putem alege unul dintre ultimele trei

vagoane. L-am preferat pe cel din mijloc, pentru că era gol.

— Acum poți dormi dacă vrei, Andrei. Poți să te întinzi și să dormi.

— Mai povestește-mi de unchiul Rudolf, tată. O să-mi placă de el?

— O, da. Nu-ți fie teamă. Doar dacă nu ești un băiețel prostuț și plictisitor, cum știu că nu ești. O să-ți placă sigur. Nu te-ai putea duce la un unchi mai bun.

De la fereastră, kilometru după kilometru, nu vedeam decât zăpadă și un cer întunecat. Am trecut printr-un sat unde casele țăranilor fuseseră transformate în igluuri.

— Tată, uite, igluuri, am spus arătând spre casele care nu mai păreau de lemn.

Tata mă învățase cum trăiesc eschimoșii, înghesuiți în casele lor de gheață. Era mulțumit să vadă că nu uitasem lecția. Era ambiția lui, ca iubitor de geografie, să călătorească în toată lumea – absolut în toată lumea, cu climă caldă sau rece – și să studieze obiceiurile altor oameni. Până una-alta, glumea el, lovindu-și tâmpla cu degetul ca să se asigure că am înțeles, am călătorit peste tot în mintea mea. Citise despre eschimoși și despre numeroasele triburi din Africa, despre Marele Canion sau deșertul Sahara în ediția franceză a revistei *National Geographic*, pe care începuse s-o colecționeze. Erau mai multe exemplare în biblioteca noastră, lângă cărțile mele de povești, Biblie și *Medicina în familie*, mica enciclopedie pe care mama o consulta când eu sau tata răceam ori

aveam febră. *Medicina în familie* conținea un leac simplu pentru orice boală. Era mai eficientă decât doctorul pe care l-a chemat odată să mă vadă și ale cărui mâini tremurau de la băutură.

Trenul s-a oprit brusc într-o altă măruntă gară de țară și un bărbat s-a urcat în vagonul care sperasem să fie doar al nostru. Arăta ca un soldat în haina grea și în cizmele lui strălucitoare.

— E urât afară, ne-a spus trântind ușa după el și scuturându-și carâmbii. Încotro mergeți?

— Spre capitală, a răspuns tata.

— Cu afaceri?

— Da, exact. Cu afaceri.

— Și cam ce fel de afaceri?

— Juridice. Lucrez pentru niște avocați.

— Avocați cinstiți?

— N-am nici un motiv să mă îndoiesc de onestitatea lor.

— Fii totuși cu ochii pe ei. Nu sunt mereu de încredere.

— Vă mulțumesc pentru sfat.

Tata era (înțeleg acum) sarcastic.

— Și tânărul ăsta chipeș este fiul dumneavoastră?

Bărbatul mi-a zâmbit. Cred că am încercat să-i zâmbesc și eu.

— Da, este. Îl cheamă Andrei.

— E leit taică-său. Deja are ceva din nasul dumneavoastră frumos. Bună ziua, Andrei.

— Bună ziua, domnule.

Omul s-a prezentat. Îl chema Constantin Florescu. Mi-a rămas în memorie timp de 63 de ani.

Tata s-a prezentat și el, acceptând o țigară din tabachera de aur pe care Constantin Florescu a deschis-o cu un ușor pocnet.

— Andrei va urma și el Dreptul?

— E prea devreme ca să știm asta. E un copil inteligent. Acoperă-ți urechile, Andrei, cât timp te laud. E curios și are imaginație. Poate chiar prea multă imaginație.

— O să-i treacă. Copilăria este perioada propice imaginației. După care predomină rațiunea. În unele cazuri, a adăugat el cu un rânjet. Vei învăța, Andrei Petrescu, că unii oameni au mai multă judecată decât alții. Cât despre femei, ele sunt binecuvântate. N-au nevoie de rațiune. Să nu câștigi prea mulți bani când vei fi mare. Femeile îi vor cheltui în locul tău.

— Am încredere că fiul meu nu va avea de-a face cu asemenea femei. Sper că va găsi o femeie cu caracterul mamei sale.

— Și unde este doamna? Acasă?

Tata a ezitat.

— Acasă, desigur.

— Mă voi însura și eu într-o zi, a anunțat Constantin Florescu, mângâindu-și mustața groasă. Îmi voi alege nevasta cu grijă. Dacă vrea Dumnezeu, îmi va dărui băieți.

— A da, a spus tata. Dacă vrea Dumnezeu. Andrei se duce în Anglia. Pentru o lună sau așa ceva.

— Anglia? De ce nu Germania?

— Avem o rudă în Anglia.

— O rudă de origine română?

— Bineînțeles.

— Englezii nu se poartă cum trebuie cu noi. Erau aliații noștri acum câțiva ani. Acum însă privesc cu suspiciune planurile noastre de a construi o țară mai măreață, mai puternică, a spus Constantin Florescu desfăcându-și nasturii paltonului și dând la iveală cămașa verde.

— Sunteți gardist, a remarcat calm tata.

— Într-adevăr.

— Deci vă puneți speranțele în profetul Codreanu și în viziunea lui despre o România pură.

— Exact. La fel ca toți patrioții adevărați.

Trenul se apropia de București. Nu mai erau igluuri. Vedeam clădiri înalte, tramvaie, bărbați și femei plimbându-se pe trotuar. Imaginea orășelului în care mă născusem se încețoșa pe măsură ce mă holbam la orașul plin de viață.

Ne-am luat la revedere de la tovarășul nostru de călătorie când am ajuns la bariera pentru controlul biletelor.

— Lupt în numele tău, Andrei Petrescu. Amintește-i tatălui tău asta. Ce geantă mică îți iei cu tine în Anglia!

Scriu într-unul dintre caietele legate în piele în care, precum Teddy Grubb altădată, obișnuiam să notez câștigurile unchiului meu. Cred că scriu pentru a-mi recupera atât propria viață – viața mea protejată, adăpostită –, cât și pe a lui, a unchiului Rudolf, pentru că nu-mi

pot stăpâni impulsul de a aduce trecutul în prezent. Abia pot dormi, așa urgentă mi se arată sarcina pe care mi-am asumat-o. Oricât de sănătos aș fi, oricât de ridicol de tânăr aș părea, sunt totuși conștient că moartea poate veni oricând.

Binevoitorul Sfânt Nicolae se află deasupra biroului cu o jumătate de zâmbet abia perceptibil. Făcătorul de minuni îmi dă binecuvântarea lui cu mâna dreaptă.

— Dacă se întâmplă vreodată ceva rău cu Dumnezeu, îl avem întotdeauna pe Sfântul Nicolae.

Unchiul meu ținea mult la această veche vorbă rusească și o spunea adesea când se oprea în fața icoanei iubite.

— Nimeni nu știe cine l-a pictat, Andrei. Artistul nu avea ambiții pământești. Avea credință și talent, și amândouă prindeau viață când lua pensula în mână. Vei avea grijă de icoana mea dragă după ce mor, nu-i așa?

— Da, unchiule, am răspuns, evitând să-mi imaginez o viață fără el.

— Îmi promiți?

— Da, unchiule. Îți promit.

Apoi m-a îmbrățișat, mi-a ciufulit părul și a spus că imposibila țară a Moldaniei îl chema. Va fi exilat trei ore, în timpul cărora va convinge țăranii să se revolte într-o manieră pașnică – fără vărsare de sânge, vă implor! –, înainte să descopere că este regele lor de mult pierdut.

— Of, Andrei, când voi scăpa de prostiile astea?

„Murături"* era cuvântul vechi care îmi stătea pe limbă de dimineață. De ce mă gândeam oare la legume murate – conopidă și morcovi, ardei verde și roșu, ridichi și varză roșie? Nu mai mâncasem asta de o viață, de când... și atunci, cu un țipăt involuntar de suferință, mi-am imaginat un lac, un cer senin albastru, pe mama și cu mine gâdilându-l pe tata, care se prefăcea că doarme pe iarbă. Legumele sclipeau pe farfurii mici în după-amiaza aceea de vară din 1936.

De ce această scenă – pe care mulți poeți englezi o numesc bucolică – nu mi-a revenit niciodată în vise?

— Am să mă răzbun, pușlama ce ești, spune tata trezindu-se brusc ca dintr-un coșmar.

Răzbunarea lui, dulcea lui răzbunare, era să-și gâdile băiețelul pe burtică, până când acesta aproape leșina de atâta chicoteală.

Nu știam că poți omorî timpul, n-am știut până în acea după-amiază petrecută în București.

— Avem timp de omorât, Andrei. Trebuie să ne gândim la ce-am putea face. Ți-e foame?

— Puțin. Cum omori timpul, tată?

— Fiind ocupat. Omori timpul uitând de el. Pretinzi că nu există. Să vedem dacă e deschis la Cina.

Îmi amintesc că am traversat o piață imensă ca să ajungem la restaurantul favorit al unchiului

* În română, în original.

meu. Revăd un chelner gras și chel salutându-l pe tata când am intrat în restaurantul Cina și scuturându-ne apoi zăpada de pe ghete. Chelnerul îl cunoaște pe fratele tatei de când acesta frângea inimile tuturor femeilor din oraș. Nicicând nu s-a pomenit un Danilo mai arătos.

— Ce mai face marele Rudolf?

— Face bine, Sandule. Tânărul ăsta e nepotul lui. Andrei se duce la Londra să locuiască pentru o vreme cu el.

Sandu aduce farfuriile cu mâncarea favorită a marelui Rudolf Peterson, iar noi mâncăm cât putem. Tata bea vinul roșu care-i place atât de mult fratelui său, și în curând timpul pe care trebuia să-l omorâm s-a scurs, dar asta numai pentru a reapărea în frânturi intense, o viață mai târziu, în visele unui englez numit Andrew Peters. Binedispus, Sandu îmi strânge mâna zicând:

— Să-i spui unchiului, imediat cum îl vezi, că trebuie să se întoarcă în țara lui. Spune-i că Sandu îi poruncește asta. Nu avem mulți eroi, Andrei, dar Rudolf Peterson este unul dintre ei. Amintește-i că e un erou național.

I-am promis că transmit mesajul și așa am făcut, pe 23 februarie 1937, pe peronul gării Victoria. Asta trebuia să-i spun omului care m-a ridicat în brațe până ce fața mi-a ajuns în dreptul lui. Unchiul Rudolf a râs și m-a pupat pe amândoi obrajii.

— Nu sunt un erou, Andrew. Sunt erou doar pe scenă, nicăieri altundeva.

Ultima parte a celei din urmă călătorii de o săptămână cu tatăl meu a durat trei zile. Am traversat câmpiile Ungariei pe întuneric, privind pe fereastră doar forme negre de copaci. Apoi am putut să mă minunez de munții Austriei și ai Elveției. Partea rurală a Franței, pe care aveam s-o vizitez cu unchiul Rudolf în toamna anului 1950, când își pusese în minte să-mi educe spiritul, mi s-a părut, prin contrast, plictisitoare.

Trenul se oprea la fiecare graniță. Soldați cu arme urcau în tren și controlau actele tuturor. Îmi amintesc că un austriac, sau poate era german, a mimat în bătaie de joc figura mea speriată. Teroarea lui închipuită m-a făcut să zâmbesc, dar l-a înfuriat pe tatăl meu, care a mormăit câteva cuvinte înțelese prea bine de bărbatul care și-a reluat imediat expresia normală.

Nu mi-era frică de arme, ca să fiu sincer. Viitorul, de care nu fusesem conștient până atunci, mă speria. Știam asta numai după durerea care mă rodea în stomac și care vorbea despre lucruri necunoscute. O durere asemănătoare avea să mă apuce mulți ani mai târziu, când am recunoscut o iubire ce nu poate fi nici menționată, nici răsplătită satisfăcător – o iubire care, paradoxal, m-a susținut în cei 25 de ani de singurătate.

Iată-mă în Londra, livrat în siguranță de către conductorul francez – care a obținut o mică avere în bani englezești de la zâmbitorul meu unchi și care acum se uita la mine mirat.

— Trebuie să fii Andrew, Andrei. Atâta timp cât vei fi în grija mea, te vei numi Andrew.

Eram încă la el în brațe. Mă purta afară din gară spre mașina cu șofer care ne aștepta.

— Acesta este nepotul meu, i-a spus șoferului într-o limbă pe care aveam s-o învăț curând.

— Bine ai venit în Anglia, Andrew.

Unchiul mi-a tradus urarea lui Charlie și m-a instruit să spun *thank you*, ceea ce într-un fel am și făcut.

— *Thank you*.

Primele mele cuvinte în acea primă seară.

Nu mai fusesem niciodată într-un ascensor, pentru că nu aveam ceva atât de modern în orașul nostru, dar iată-mă, cu mâna unchiului pe umăr, urcând din ce în ce mai sus până la apartamentul său de la ultimul etaj al Reședinței Privighetoarea. Acel ascensor urma să devină colivia de aur în care eram fericit să mă închid. Îmi plăcea la nebunie clinchetul pe care îl făcea la oprire. Vara, când majoritatea rezidenților de la Privighetoarea erau în vacanță în sudul Franței, intram în colivia mea de câte ori aveam timp liber, jucându-mă cu magicul mâner care îl pornea, sărind în el sau din el după cum aveam chef.

Am auzit clinchetul pentru prima dată în acea seară, apoi am intrat în casa londoneză a unchiului Rudolf. M-am trezit îmbrățișat și sărutat de Annie, menajera lui, care mirosea a săpun – aveam să descopăr că se numea, de fapt, fenol – și care mi-a șoptit la ureche Andrew, Andrew, de nenumărate ori.

— Sărman băiat adorabil, spunea ea, sărman băiat adorabil!

Simțeam afecțiunea din vocea ei, dar habar nu aveam ce-mi zicea de fapt. Annie mi-a spus mai târziu, în timp ce-mi turna cerealele în castron, că am fost sărmanul ei băiat adorabil din momentul în care m-a văzut în seara aceea rece de februarie. Dar eram și băiatul ei inteligent, pentru că vorbeam engleza atât de bine.

Apartamentul unchiului meu era somptuos. Nu cunoșteam acest cuvânt în 1937, pentru că fusesem crescut departe de orice lux. Părinții mei n-au avut niciodată motiv să-l folosească. *Somptuos*. Casa noastră din orășelul de provincie – casa în care așteptam să mă întorc – era umilă și mobilată sărăcăcios. Mobila unchiului Rudolf, în schimb, era ceva ce nici în vis nu mi-aș fi imaginat și pentru care nu aveam cuvinte, cel puțin până când am ajuns nepotul englez pe care și-l dorea. Deși eram obosit și confuz, am admirat îndelung canapeaua uriașă, masa strălucitoare de mahon, *chaise-longue*-ul, marele pian, candelabrul, picturile și desenele care acopereau fiecare perete. Mă holbam. Înțepenisem, eram mut de uimire.

Am dormit cu unchiul meu în noaptea aceea. Mi-a fredonat un cântec de leagăn până am adormit.

— Annie arde pâinea la perfecție, a spus unchiul Rudolf în limba veche. Am învățat-o bine.

Luam micul dejun în a treia mea zi în Anglia, când unchiul a anunțat că trebuie să plece la Paris.

Treburi urgente. Poate o ocazie să cânte la Opéra. Ar fi vrut să mă poată lua cu el, dar ar fi fost plictisitor pentru mine să aștept în vreo cameră de hotel un unchi cu treabă cine știe unde. Annie și Teddy mă vor distra, Charlie mă va plimba cu mașina prin Londra, arătându-mi tot ce e de văzut; iar el mă va suna și-mi va vorbi în cuvinte înțelese numai de noi. Nu eram nici îngrijorat, nici supărat. Se va întoarce cel mai târziu vineri. Eram pe mâini sigure.

Acele mâini sigure erau ale lui Annie, Teddy și Charlie – devotații lui servitori. Am stat în bucătărie și am urmărit-o pe Annie cum transpiră gătind o mâncare atât de diferită de tot ce-mi pregătise mama vreodată; m-am dus cu Teddy Grubb la banca onorată să-l aibă client tocmai pe Rudolf Peterson, unde am primit de la casier o bancnotă de o liră proaspăt tipărită; am fost apoi fericitul pasager al lui Charlie o întreagă după-amiază ploioasă, nevăzând nimic din ce mi se promisese, dar având revelația faptului atât de surprinzător că mă aflam într-o mașină despre care oamenii din orășelul meu nici n-ar fi crezut că există.

Ne-am plimbat cu mașina ca prin vis în ziua aceea, la fel ca în nenumărate alte dăți – îmi dau acum seama. Nepotul Perceptorului era un prinț numai bun de admirat.

Ceea ce îmi amintesc cu precizie – și n-aș putea uita vreodată în lumina a ceea ce urma să aflu – referitor la acea primă conversație telefonică avută cu unchiul meu este faptul că nu mi-a spus

adevărul. Făcea parte din planul lui viclean de a mă scuti pe cât posibil de suferințe pentru care nu eram pregătit. Mi-a spus cu mândrie că petrecuse în compania unei femei frumoase. Parisul era orașul femeilor frumoase.

La întoarcere mi-a adus un suvenir. Era un model în miniatură al Turnului Eiffel, din vârful căruia, treisprezece ani mai târziu, aveam să admirăm împreună priveliștea orașului unde sosise cu treizeci de ani înainte cu intenția de a deveni cel mai mare tenor din lume.

Stiloul alunecă peste aceste pagini și totuși mi-e teamă că-mi va scăpa ultima și cea mai substanțială dintre cele trei dragi stafii ale mele. „Stiloul meu", „aceste pagini" – cât de demodat trebuie că par, cât de muribund, în această spectaculoasă vârstă a tehnologiei avansate. Dar stiloul și paginile sunt cele mai potrivite, pentru că scriu despre acel Rudolf Peterson pe care publicul său nu l-ar fi înțeles, nici măcar nu l-ar fi aplaudat în îndepărtații ani ai uriașei lui faime. Muzica pe care o cânta conținea rareori tristețe, deși unchiul meu era tot numai tristețe, și asta ținea de ceva mai profund decât de firea lui teribil de nostalgică, după cum aveam eu să înțeleg. La început, zărisem doar câteva sclipiri ale suferinței lui. Uneori intram în cameră – în Londra sau în Sussex – și el nu devenea conștient de prezența mea. De multe ori privea în gol, contemplând ceva destul de dureros, bănuiam eu, judecând

după ochii dintr-odată lipsiți de viață. Apoi, când mă vedea, își pierdea imediat expresia tristă și începea să discute cu iubitul lui nepot despre chestiuni de zi cu zi, cum ar fi meniul surpriză pe care i-l ceruse lui Annie pentru cină. Distrându-se și lăsându-se incitat de discuțiile cu Andrew, părea că nu mai are loc și pentru tristețe.

Vocea care poate fi ascultată astăzi pe discurile Golden Age este doar o mică dovadă a ceea ce fusese cu adevărat. O voce luminoasă și încrezătoare, cum îi stă bine unui vagabond nesăbuit; un prinț care se crede doar un țigan cerșetor; un jucător îmbibat de șampanie care joacă la ruletă fără gândul unui mâine în sărăcie. Acestea erau tipurile improbabile de indivizi pe care le juca unchiul Rudolf dându-le, atât cât îl lăsa inima, o expresie angelică. Dar îngerul își dorea să cânte despre alte lucruri, despre alte probleme mai serioase, iar el deja le amânase prea mult în momentul în care am intrat în viața lui.

— Tu ești mascota mea, amuleta mea norocoasă, îmi spunea unchiul în timp ce priveam în oglinda din cabina de machiaj cum fața lui se transforma în cea a lui Zoltán Kassák, brigandul de care prințesa Zelda se îndrăgostise la început fără speranță, apoi triumfător. Zoltán poartă pe obrazul stâng o cicatrice dintr-un duel, cicatrice pe care unchiul Rudolf o crea în fiecare seară dintr-o linie de plastilină roșie ca sângele fixată cu un lipici special.

— Nu trebuie să arate prea lividă, îmi spunea în timp ce o dădea cu pudră. Zelda trebuie s-o găsească irezistibilă.

Când îl juca pe Zoltán, unchiul purta niște pantaloni largi, imenși, umflați deasupra cizmelor de piele. Costumul de brigand includea de asemenea o cămașă brodată și o pălărie din care se ridica o pană de vultur. Spada și pumnalul prinse la curea îl proclamau drept un om care s-ar lupta cu inamicii lui până la moarte, dacă ar fi necesar. Îmi amintesc acum că îl priveam dintr-o parte a scenei agitându-se alături de ceilalți tovarăși de tâlhării pe cântecul „Ce frică-avem noi de vrăjmași?" și mă minunam de faptul că mă aflam acolo, în seara aceea de vară, ca să-i aduc noroc. În timpul primei reprezentații a piesei *Primăvară maghiară* am privit ca în transă, deși nu înțelegeam mare lucru din poveste, cum nu înțeleg nici acum, dacă mă gândesc bine. În ultima scenă, se descoperă că Zoltán are sânge nobil, ceea ce însemna că Zelda, căreia îi era interzis să se mărite cu un om obișnuit, poate să-i fie nevastă. Unchiului meu nu-i plăceau replicile sfioase – „Ești dulcea și minunata mea Zelly", „Ești chipeșul meu Zolly, atât de curajos și de puternic" – care precedau duetul în care ei își declarau iubire eternă. Și actrița care o juca pe Zelda era la fel de jenată că trebuia să-i spună Zolly, astfel că el înlocuia uneori acest apelativ cu *smelly, belly* sau *jelly**, iar ea îi spunea *folly, dolly*** sau

* Puturoaso, burtico, jeleule (*engl.*).
** Nebunaticule, păpușico (*engl.*).

Molly, după care râdeau de năzbâtia lor, iar dirijorul se vedea nevoit să aștepte, plin de nervi, ca ei să înceteze râsul pentru a-și ridica din nou bagheta.

— Duc o viață prostească, Andrew. Sper că a ta va fi mai responsabilă. Și mai fericită.

Mama a fost cu mine astăzi pentru câteva momente, între somn și trezie, rostind singurele cuvinte pe care le știa. A spus adevărul, și anume că, deși ne-am despărțit, ea nu m-a părăsit niciodată.

— Nici o despărțire nu a fost mai groaznică decât a noastră, Andrei.

Vocea spiritului ei era aceeași voce moale și caldă care m-a alintat și tachinat în anii copilăriei. Mi-a mai spus că Dumnezeul ei este același cu Cel în care ea m-a învățat să cred și pe care eu L-am uitat, apoi vocea s-a stins, odată cu imaginea neclară a chipului ei tânăr, iar eu tocmai mă pregăteam să-i vorbesc, când mi-am dat seama că eram treaz și singur, tremurând în căldura după-amiezii.

— Trebuie să-ți fac o mărturisire, Andrew. Tatăl tău și cu mine am fost rivali pentru dragostea mamei tale. Irina l-a preferat pe Roman. Dacă m-ar fi ales pe mine, nu m-aș bucura acum de prezența nepotului meu. Cumpănind bine lucrurile, ar trebui să fiu fericit că m-a respins.

— Erai îndrăgostit de mama, unchiule?

— Foarte tare. Era așa serioasă și timidă! Nu prea avea, cum se zice aici, tupeu.

Știam încă de pe-atunci, deși nu mi se dăduse nici un motiv, că n-o s-o mai pot vedea vreodată. Aveam deja cincisprezece ani și războiul cu Germania era pe terminate. Unchiul meu părea mai bătrân, cu peri albi pe la tâmple pe care nu se obosea să-i ascundă. Era într-o stare melancolică, o stare cu care, din fericire, eu deja mă obișnuisem.

— Încerc să nu rămân în trecut, Andrew. S-a terminat, îmi tot spun. Ce-a fost a fost. Doar prezentul contează. Ține minte asta, dacă poți. Cât despre mine, eu tot uit. Irina a făcut bine că l-a ales pe Roman. Le-am oferit bani, banii mei de la Viena, să plece din țara noastră de bestii – țara noastră de bestii, Andrew –, dar au refuzat. Trebuia să mă fi dus la Botoșani și să-i forțez să plece.

L-am întrebat de ce.

Pentru o clipă m-a țintuit cu teribila lui privire căpruie.

— O, nu era un loc tocmai potrivit pentru oamenii cumsecade.

Apoi a adăugat misterios:

— Dar tu ești viitorul meu, Andrew. De aceea, orice s-ar întâmpla, când vei avea nevoie de mine îți voi fi mereu alături. Da, în clipa asta, tu ești viitorul meu.

Poate avusese de gând să-mi spună adevăratul motiv pentru care în acea zi de aprilie 1945 se afla în starea respectivă, dar apoi, privindu-mă intens, s-a convins că un băiat de cincisprezece ani era prea necopt pentru asemenea explicații. Poate.

A sugerat să facem o plimbare pe câmp. Nu mai exista pericolul avioanelor germane. Stăpânul conacului, cum îi plăcea să-și spună autoironic, va inspecta moșia împreună cu moștenitorul său.

În seara aceea am mâncat omletă din ouă proaspăt ouate de găinile lui.

— Ce lux. Ce lux simplu, a spus unchiul zâmbind. Suntem foarte norocoși.

Aveam să aflu adevăratul motiv, adevăratul răspuns la întrebarea mea abia la optsprezece ani.

— Ești foarte matur pentru vârsta ta, Andrew. O să-ți torn un pahar mare de brandy înainte să-ți spun ce am de spus. Eu unul am nevoie de un pahar.

Lucrul pe care mi l-a spus atunci, în ziua de 10 august 1948, m-a făcut să tremur astăzi.

Țin minte că am avut nevoie de un al doilea pahar de brandy după ce am citit ultima scrisoare a tatei adresată unchiului meu, scrisă în vechile cuvinte pe care astăzi nu le mai folosesc.

Cuvinte care se fac cenușă în gura mea când mă mai surprind rostindu-le.

— Vom face un Crăciun englezesc, nu unul ortodox. Moș Crăciun o să coboare pe horn cu cadourile tale. Este un fel de Sfânt Nicolae, dar diferit, așa spun ei aici. Trebuie să dormi bine, dragule, căci moșul nu vrea să-l vezi când îți lasă cadourile. Îmi promiți că n-o să încerci să-l pândești?

— Îți promit, unchiule.

Era decembrie 1937 și mă aflam încă în Anglia, în vacanță. Locuiam în casa elisabetană a unchiului Rudolf din Sussex, împreună cu devotatul lui anturaj: Annie, Teddy și Charlie, pe care unchiul m-a învățat să nu-i numesc servitori.

— Sunt prietenii mei, dragă Andrew. Lucrează ei pentru mine, dar în cele mai bune condiții. Ne sunt egali, nicidecum inferiori.

(Cu toate astea, fetele pe care Annie le supraveghea cu ochi de șoim când curățau, când lustruiau sau când făceau patul erau, în mod evident, niște simple servitoare ce îndeplineau restul sarcinilor.)

Annie, Teddy și Charlie erau un trio privilegiat și profitau din plin. Văduva Annie, divorțatul Teddy și Charlie cel „cu ochii după fuste" – expresie pe care am învățat-o de la Charlie chiar înainte să-mi încep lecțiile de engleză – își considerau prietenosul angajator un model.

Mi-am ținut promisiunea și am dormit neîntors. Unchiul Rudolf mă asigurase că o să dorm dus dacă iau cina târziu în ajunul Crăciunului. Se poate să fi fost de vină vișinata din trufe sau jumătatea de pahar de șampanie care mă amețise, cert este că trecusem deja pe tărâmul lui Moș Ene – cum glumea Annie – când unchiul m-a dus pe brațe în dormitor. Și ce minunății mă așteptau în dimineața aceea de Crăciun, livrate atât de misterios în mica mea cameră: un set complet de tren, cu semnale și stații, cu hamali și pasageri în miniatură și un mecanic radios la

cârmă; un puzzle imens de lemn al clădirii Parlamentului; coli pentru desen, creioane și carioci colorate; *Babar, elefantul** în franceză și un dicționar englez, primul și cel mai drag, care, după cum a prezis unchiul Rudolf, nu avea să-mi ofere doar o nouă limbă, ci și o lume nouă. Acestea erau cadourile, prețioasele cadouri de care îmi amintesc și azi, dar cred că mai erau și altele de desfăcut sub privirea iubitoare a unchiului.

Tovarășul meu de joacă, dacă acest termen este cel potrivit, din acel Crăciun a fost Maurice, fiul de zece ani al lui Charlie și al unei tipe pe care o curtase cu succes. Maurice se plictisea și era morocănos în compania mea, dar reușeam să-l fac să râdă cu lacrimi de fiecare dată când încercam să scot două-trei cuvinte în engleză.

— Ce amuzant vorbești! Unchiul tău nu, dar tu, da. Habar n-ai ce amuzant ești.

Altfel, Maurice mă privea amenințător – da, amenințător e cuvântul – în timp ce ne jucam. Presupun, acum, că se simțea mult mai matur în prezența mea infantilă și preocupat de faptul că părinții lui, Edith și Charlie, nu erau nici îndrăgostiți, nici căsătoriți. El nu avea familie, ca mine. Poate că e doar impresia unui bătrân privind în urmă cu siguranța imaginii de ansamblu, dar Maurice, întorcându-se zece ani mai târziu dintr-o vacanță în Malta, a încercat – dar n-a reușit – să-și omoare mama. Tânărul marinar o găsise goală, pe masa din bucătărie, în compania unui

* Personaj foarte popular al literaturii pentru copii, creat în 1931 de scriitorul francez Jean de Brunhoff.

străin. Bărbatul, un doctor respectabil, s-a îmbrăcat în fugă sub aceeași privire amenințătoare, îmi imaginez, pe care Maurice mi-o arunca și mie la joacă. Rămasă singură cu el, Edith a încercat să-și ceară scuze pentru comportamentul ei, dar Maurice a luat un cuțit și a înjunghiat-o în braț, în umăr și, mult mai periculos, în piept. Maurice însuși a chemat poliția. Mama lui a supraviețuit după o operație de urgență ce a durat câteva ore bune. A fost judecat în 1948 pentru tentativă de crimă și a fost găsit vinovat, dar cu circumstanțe atenuante. Avocatul apărării a descris-o pe Edith ca pe cea mai libertină femeie posibilă, iar un tabloid a numit-o Finchley Jezebel*. Maurice a fost trimis la închisoare, unde a și murit la scurtă vreme după aceea.

Râsul lui Maurice stârnit de engleza mea săracă nu era râsul acela sănătos, din toată inima. Știu sigur că percepeam o oarecare tensiune în el. Nu ne simțeam niciodată în largul nostru când ne jucam împreună, și eram amândoi recunoscători când Annie, Charlie sau chiar unchiul Rudolf intrau să aducă prăjituri, jeleuri sau ciocolată. Amândoi aveam nevoie ca adulții aceia binedispuși să stea cu noi, dar, îmi dau seama, fiecare din motive diferite. Pot să exprim astăzi ceea ce atunci nu am putut spune nici măcar în cuvintele vechi – și anume că, văzând câțiva fulgi de zăpadă care cădeau din cer, inima mi-a urcat

* Izabela este numele unei false profetese menționate în Noul Testament (Apocalipsa lui Ioan 2, 20), despre care se spune că prorocea desfrânarea.

brusc în gât. În timp ce fulgii cădeau și se evaporau aproape instantaneu, aveam în minte imaginea minunatului covor alb pe care pășisem de mână cu tata în decembrie trecut. O vedeam și pe mama spunându-mi să plec de la fereastră, să vin să mănânc – oare ce urma să mănânc? – plăcinta cu cașcaval* din lapte de oaie și cu ciuperci, abia scoasă din cuptor.

Unchiul meu a organizat o masă în acea seară de Crăciun. Am purtat un costum făcut la comandă, cu pantaloni scurți, o cămașă albă scrobită și papion negru.

— Andrew este invitatul de onoare, anunța unchiul meu de câte ori sosea un oaspete. Nepotul meu, dragul meu nepot**.

Unchiul Rudolf mă ridica să dau mâna cu un faimos actor, o faimoasă primadonă (care m-a pupat pe ambii obraji), un faimos scenograf, un alt faimos actor însoțit de faimoasa lui soție, un faimos cântăreț de cabaret, un faimos dramaturg și un pianist care nu era atât de faimos pe cât ar fi meritat. Printre acești oameni mai mult sau mai puțin faimoși, eu eram invitatul de onoare, insista unchiul meu. M-a așezat lângă el, în capul mesei.

Am mâncat la lumina lumânărilor, mai precis *ei* au mâncat la lumina lumânărilor, în timp ce eu doar ciuguleam din ciudatele mâncăruri așezate în fața mea. Mâncarea era servită de mereu transpirata Annie cu ajutorul a două fete de la

---

* În română, în original.

** În română, în original.

țară care murmurau întruna „Îmi cer scuze, doamnă!" și „Îmi cer scuze, domnule!", până când unchiul Rudolf le-a rugat, politicos, să înceteze. Annie a fost cea care a observat că ezit să gust din carnea neagră din farfurie și tot ea mi-a luat din față pieptul de potârniche și para coaptă în vin roșu, mustrându-l pe domnul Rudolf că se aștepta ca sărmanul, dragul ei băiat să mănânce o mâncare așa de grea. Mi-au dat câteva foi de varză de Bruxelles și un cartof copt, tăiat în bucăți mici, astfel că m-am simțit în largul meu.

Vinurile erau turnate în pahare de către Teddy Grubb, despre care se spunea că „avea nas" pentru așa ceva. În anii ce au urmat, unchiul Rudolf avea să mă tachineze pentru faptul că știam să spun „Domnul Grubb are nas" înainte să fi învățat alfabetul. Fețele faimoșilor invitați se îmbujorau și se trezeau la viață pe măsură ce felurile de mâncare se schimbau. Au aplaudat când Annie a intrat cu budinca de Crăciun pe care unchiul Rudolf a stropit-o cu brandy. Cineva a aprins un chibrit și a suflat înspre ea, iar flăcările s-au ridicat deasupra. Mi-era teamă că flăcările se vor întinde și că ne vor cuprinde pe toți, dar s-au stins repede, stârnind aplauzele tuturor.

— Bate din palme, Andrew. Așa e obiceiul.

Toată lumea a aplaudat din nou când am găsit un șiling nou-nouț în bucata mea de budincă. A trebuit să-l curăț cu limba ca să-i apreciez strălucirea.

— Ăsta e un semn că vei fi bogat într-o zi. Și vei fi, îți promit.

Unchiul s-a ridicat și a cerut un moment de tăcere. Conversația și râsul s-au oprit treptat.

— Aș vrea să toastez pentru prietenii absenți.

M-a mângâiat pe creștet, în timp ce invitații s-au ridicat și au spus aproape la unison:

— Pentru prietenii absenți.

Oare am realizat atunci că eram ținta unor priviri pline de milă? Trebuie să-mi fi dat seama, pentru că privirile tuturor celor de la masă s-au îndreptat subit spre mine.

— Pentru toți cei dragi.

— Pentru toți cei dragi.

— Pentru cei care sunt cu noi.

— Pentru cei care sunt cu noi.

— Și pentru cei care au fost luați de lângă noi.

Nu a mai fost nici un murmur. Nimeni nu a răspuns la această urare, așa cum făcuseră la celelalte. Voiam să-i aud repetând „Și pentru cei care au fost luați de lângă noi", dar a continuat să domnească tăcerea. Câțiva ani mai târziu, unchiul Rudolf mi-a spus că m-am afundat în scaun îmbujorat de rușine din cauza atâtor priviri pline de căldură și afecțiune ațintite asupra mea.

— Acum hai să fim bucuroși din nou.

După ce doamnele „și-au pudrat nasul", iar domnii și-au fumat trabucurile și țigările, petrecerea de Crăciun s-a mutat în salon. Am stat pe genunchiul faimoasei primadone și i-am urmărit pe adulți jucând șarade. Eram, desigur, înmărmurit. Maurice, care nu luase cina cu noi, a fost chemat să ni se alăture. Printre puținele lucruri cu care se putea mândri era faptul că, datorită tatălui său, care era șoferul personal al lui Rudolf

Peterson, trei Crăciunuri la rând jucase alături de doi dintre cei mai faimoși actori de teatru.

Cel mai bine mi-l amintesc pe nu-foarte-faimosul pianist, însă pentru simplul motiv că-l acompania frecvent pe unchiul meu. Se numea Ivan, dar nu era rus. Unchiul îi spunea Ivan cel Groaznic de fiecare dată când lua o notă greșită ori era în contratimp. Primadona a refuzat să cânte de acel Crăciun, iar artistul de cabaret era atât de beat, că uita cuvintele, spre amuzamentul tuturor, astfel că unchiul Rudolf, nici el prea treaz, l-a chemat pe Ivan Morris la pian.

— Trebuie să-i uiți pe Danilo, și pe voievodul țiganilor, și pe regele vagabond, și pe idiotul de brigand Zoltán, și pe toți neghiobii din repertoriul meu...

Unchiul și-a dres vocea, i-a făcut semn lui Ivan că e gata să înceapă și apoi a cântat aria din *Jephtha** lui Händel, în care tatăl chinuit își oferă unicul copil spre sacrificiu:

Purtați-o, îngeri, prin înălțimi cerești,
În depărtările câmpiilor albastre;
Acolo, în gloria făpturii să domnești,
În veci stăpână peste astre.

Nu cunoșteam necazul lui Jephtha și nu auzisem muzica lui Händel până atunci, dar am înțeles, la vârsta de șapte ani, că tocmai ascultasem ceva de o frumusețe răpitoare.

---

* Oratoriu compus în 1751 de G.F. Händel (1685–1759), celebru prin aria „Waft her, angels, through the skies".

Într-o frumoasă dimineață de noiembrie din 1919, unchiul meu a urcat în vârful Turnului Eiffel și s-a uitat în jos la oraș.

— Nu vedeam doar Parisul, Andrew. Întreaga lume se afla sub privirile mele. Eram tânăr și plesneam de încredere. Credeam cu adevărat ce-mi spusese profesorul meu din Botoșani – că vocea mea era un dar de la Dumnezeu. Și când îl ai pe Dumnezeu ca binefăcător, dragul meu, nu mai rămâne loc și pentru îndoieli.

Unchiul Rudolf s-a plimbat pe străzile Parisului aproape toată ziua, profitând de orice ocazie să vorbească franceza. S-a oprit pentru prânz la un bistro unde a mâncat *cassoulet** și a băut o sticlă întreagă de Bordeaux, atât de încântat era. Când s-a urcat în trenul de noapte pentru Nisa îi era somn, dar nervii lui întinși la maximum nu l-au lăsat să se odihnească. Spre sfârșitul călătoriei ce a durat optsprezece ore – obosit, cu praf în ochi și în gât –, a început să se întrebe dacă nu cumva Dumnezeu, care îl inspirase și îi fusese aliat la Botoșani și la Conservatorul din București, l-ar putea abandona dintr-odată, reducându-l la rangul de simplu muritor. Cel care stătea pe peronul gării de la Nisa era un Rudi Petrescu îngrijorat, întrebându-se, într-un moment terifiant, dacă nu cumva ar trebui să se întoarcă la Paris, și de acolo în țara unde Dumnezeu nu-l părăsise. Dar o fărâmă de speranță, un reziduu din

* Iahnie de fasole (boabe) cu afumături, pregătită într-un vas de pământ smălțuit.

încrederea pe care o simțise în vârful Turnului Eiffel, l-a trezit, l-a împins – ca să spun așa – în direcția micii pensiuni unde îl aștepta o cameră rezervată pe o perioadă nedeterminată. Proprietăreasa, Madame Barrière, l-a măsurat prin pince-nez și a scos un sunet prin care-i aproba înfățișarea. Madame Barrière avea poate cincizeci de ani și se îngrășase, dar el era, literalmente, sedus de șarmul ei. S-au iubit în camera lui – grăbit, pasional – pentru prima și singura dată. De atunci, el a fost frumosul ei român, chiar *son fils**.

— De câte ori mă numea fiul ei, mă simțeam Oedip. A devenit foarte maternă după – cum să-i spun? – *notre rencontre brève et violente***.

Grație eforturilor plinuței proprietărese, unchiul meu a putut dormi în sfârșit. În dimineața următoare, temerile s-au întors. Când s-a dat jos din pat, și-a dat seama că inima îi bătea anormal de repede și că îi tremurau mâinile. Trebuia să se calmeze cumva. Dezastrul părea iminent. I-a cerut cameristei să-i aducă un lighean cu apă fierbinte. A trebuit să se bărbierească atent în dimineața celei mai importante zile din viața lui de până atunci. În două ore – chiar mai puțin, o privire aruncată spre ceasul de buzunar i-a confirmat –, avea să fie prezentat celui mai mare tenor de operă al secolului al XIX-lea, care era, în momentul acela, și cel mai bun profesor de canto. În timp ce se gândea la șansa lui

---

* Fiul ei (*fr.*).

** Întâlnirea noastră scurtă și violentă (*fr.*).

nemaipomenită – orice s-ar întâmpla, va putea oricând să se laude că l-a cunoscut pe Jean de Reszke* –, s-a tăiat la bărbie. A încercat să oprească sângerarea cu un prosop ținut apăsat, dar, imediat ce îndepărta prosopul, sângele țâșnea din nou. A rupt un colț de hârtie de scris și l-a aplicat peste rană, apăsând și iar apăsând până când și-a pierdut răbdarea. S-a privit în oglinda de deasupra chiuvetei și sângele a început să curgă din nou. Era cuprins de panică, de disperare. A mai aplicat o bucățică de hârtie pe tăietură și a lăsat-o acolo cât timp s-a spălat și s-a îmbrăcat. Și-a pieptănat părul și și-a dat cu apă de colonie pe obraji și după urechi.

Înainte să plece spre Vila Vergemère, a băut o cafea și un pahar de apă rece la un bar. S-a plimbat de-a lungul bulevardului Promenade des Anglais, numărând fiecare palmier pe lângă care trecea, pentru a-și ține mintea ocupată. Era o zi călduroasă și s-a temut să nu transpire dacă merge cu pas grăbit. Intrase deja pe strada care ducea la vilă când și-a dat seama că nu cântase nimic de când se trezise. Un sentiment ridicol de stânjeneală – ridicol pentru că era complet singur – l-a împiedicat să exerseze gamele pe măsură ce se apropia de propriul destin.

— Da, Andrew, destinul. Asta urma să-mi fie hotărât.

---

* Polonezul Jean de Reszke (1850–1925) este considerat cel mai mare tenor din secolul al XIX-lea, datorită abilității de a combina eleganța și rafinamentul cu stilul eroic și viril al interpretării.

În sfârșit, vila începea să se vadă. Plopi și palmieri pavau drumul spre ea. Deși era noiembrie, trandafirii nu se ofiliseră încă. S-a oprit puțin și a văzut Mediterana sclipind mai jos. Era în Paradis. Dacă nervii ar înceta să-l chinuie, ar fi într-un paradis terestru, se gândea. A continuat să urce, pentru că vila lui Jean de Reszke se afla chiar în vârful dealului. Porțile erau deschise, așa că a intrat pe alee. Un om îl aștepta pe scările Vilei Vergemère cu mâna întinsă, gata să-l primească.

— Dumneavoastră trebuie să fiți Monsieur Petrescu.

Unchiul a răspuns, în franceză, că da, el era.

— Eu sunt Louis Vachet, secretarul și valetul maestrului. Aveți ceva lipit de față. O bucățică de hârtie, nu!?

— Da, Monsieur Vachet. M-am tăiat în timp ce mă bărbieream.

— Vreți s-o dați jos?

— Desigur.

— Dați-mi-o mie. O s-o arunc eu.

Zâmbitorul Louis Vachet a luat bucata de hârtie însângerată spunând:

— Presupun că ați fost nervos. Domnul Reszke vă va liniști. Urmați-mă, Monsieur Petrescu.

Unchiul Rudolf și-a amintit că Sala Mare a Vilei Vergemère își merita numele. Pe cât era de lungă, pe atât era de lată, iar tavanul părea imposibil de înalt.

— Sunteți singurul student din această dimineață, Monsieur Petrescu. Este o onoare.

— Așa este, Monsieur Vachet.

— Nu vă lăsați tulburat de Koko, l-a sfătuit Louis Vachet misterios, deschizând ușa unei camere enorme unde aproape că l-a împins pe timoratul meu unchi.

Bărbatul înalt care stătea la fereastră privind marea semăna prea puțin cu cel deghizat în Faust sau în Tristan din fotografiile pe care le văzuse unchiul meu. Acest Jean de Reszke era chel – deși avea încă mustață, subțire și mai mică decât ale lui Tristan, Faust sau Romeo –, destul de gras, cu o burtă pe care costumul elegant mai degrabă o punea în evidență decât o ascundea. Un papagal verde îi stătea pe umărul drept. Acela era, clar, tulburătorul Koko.

— Să vi-l prezint pe Monsieur Petrescu, Maestre.

Jean de Reszke i-a zâmbit tremurândului Monsieur Petrescu, a dat din cap și a spus:

— Cântă.

Dumnezeu m-a părăsit, și-a spus unchiul. Iată-mă aici, cu gâtul uscat și cu plămânii plini de praful din Nisa.

— Să cânt? s-a auzit întrebând, spre imediata lui rușine.

— Da, monsieur. Este o cerere normală. Vreți să deveniți cântăreț, nu? Cântați-mi ceva, vă rog. *A capella*.

*Dalla sua pace la mia dipende**

---

* Arie din *Don Giovanni*, operă compusă de W.A. Mozart (1756–1791), a cărei premieră a avut loc în 1787.

a cântat Rudi Petrescu cu o voce răgușită. Koko a țipat, iar Jean de Reszke l-a rugat să se oprească.

— Don Ottavio trebuie să aștepte, Monsieur Petrescu. Nu sunteți pregătit pentru el. Va veni când veți putea și dumneavoastră. Cântați-mi un cântec. Să lăsăm opera pentru moment.

Atunci unchiul meu a cântat acel cântec popular românesc pe care i-l cântase, cu cinci ani în urmă, și primului său profesor, Cezar Avădanei. Un cioban din Carpați cântă un cântec de dragoste unei fete frumoase găsite moartă în zăpadă. Oile lui n-au voie să spună că inima îi va fi frântă pentru totdeauna.

— *Bien*, a spus Jean de Reszke când unchiul a terminat.

— *Bien* este cuvântul meu favorit din orice limbă, Andrew. De Reszke nu era omul care să te laude nemeritat. *Bien* al lui era ceea ce-ți doreai să auzi de la el. În zilele când spunea *bien*, plecam de la Vila Vergemère într-o stare de beatitudine. Totul îmi mergea de minune.

— Se pare că Monsieur Georges Enesco a apreciat corect abilitatea dumneavoastră de a cânta. Mi-a scris o scrisoare în care vă recomanda ca student.

— I-am cântat la București, Maestre. La Conservator.

(Cât de ușor, cât de natural i-a venit să spună acel Maestre, acel *Maître*!)

— Îi cunosc talentul de violonist. Este și compozitor, parcă. Îmi imaginez că muzica lui este prea modernă, prea nouă pentru urechile mele bătrâne. Aveți bani, Monsieur Petrescu?

— Nu foarte mulți, Maestre.

— Nu vă întreb din avariție. Să fim practici. Vă permiteți să rămâneți la Nisa, să zicem, șase luni?

— Nu, Maestre.

— Asta e o problemă, o problemă pur financiară pe care trebuie s-o rezolvăm.

Problema a fost soluționată, discret, de Jean de Reszke; Madame Barrière doar l-a informat pe unchiul meu că avea chiria plătită până în luna mai. De Crăciun, Louis Vachet i-a înmânat un plic conținând un mic cadou de la maestru.

— Trei sute de franci, Andrew. Era o avere.

Lecțiile începeau în fiecare dimineață la nouă fix. Maestrul cobora scara – burta îl preceda – cu Koko pe umăr.

— Vorbea în franceză și doar ocazional spunea ceva în limba lui maternă, poloneza. Era însă un cuvânt englez, unul singur, care îi plăcea. Cuvântul era *belly*. Își bătea stomacul și spunea *mon belly* și apoi râdea zgomotos: *„Mon belly,* Monsieur Petrescu. *C'est énorme."**

L-a învățat pe unchiul meu să nu declame, considera declamatul nenatural. În lumea reală, preoții și politicienii declamă, dar oamenii obișnuiți conversează. L-a mai învățat să-și cultive dragostea pentru cuvinte – *l'amour de la parole* –, pentru că a cânta nu ține numai de muzică. Un zgomot frumos este doar un zgomot frumos. Și i-a reamintit că sentimentele umane sunt subtile și variate, prin urmare trebuie exprimate subtil

* Burta mea, Monsieur Petrescu. Este enormă (*fr.*).

și variat. Nu a plâns niciodată pe scenă, nimic mai *vulgar*, dar, cu toată modestia, a făcut spectatorii să plângă învăluindu-și vocea în tristețe, melancolie sau suferință.

— Se crede în general că tenorii sunt proști, Monsieur Petrescu. Că în loc de creier au un spațiu vacant. Și că din acel spațiu vacant iese minunatul sunet de tenor. Trebuie să dovediți cinicilor că se înșală, așa cum am făcut și eu odată. Am cântat cu inima *și* cu mintea, așa cum trebuie să faceți și dumneavoastră. Cântați bine notele de cap, dar totodată aveți și inteligență. Dați-mi ocazia să le apreciez pe ambele.

Unchiul Rudolf vorbea adesea cu nostalgie despre zilele petrecute la vilă, despre zorelele roșii și despre mimozele galbene care înfloreau din abundență în acea primăvară. Îl amuza amintirea țipătului lui Koko, pe care mi-l imita când eram copil. Cel mai elocvent era însă când vorbea despre reticența bărbătească a lui Jean de Reszke în fața suferinței. Perfecționistul bun la suflet era în doliu după iubitul lui frate Édouard, marele bas-bariton – un Mefistofel pentru Faustul lui; un Frère Laurent pentru Romeo al lui –, care murise în 1916, precum și după unicul său fiu, Jean, ucis de un glonte rătăcit în Flandra în iunie 1918, asta după ce supraviețuise bătăliei de pe Marna*. Acestea erau însă dureri personale, imposibil de împărtășit cu elevii lui, dintre

* Bătălie din Primul Război Mondial care a avut loc între 5–12 septembrie 1914, câștigată de armata franco-britanică împotriva armatei germane.

care M. Petrescu era cel căruia îi prevedea un viitor mai mult decât promițător.

Viața la Vila Vergemère era foarte liniștită și productivă, iar maestrul, îngrijit cu dragoste de valetul Louis Vachet, de muzicologul american Amherst Webber, care îi acompania constant și cu răbdare elevii la pian, și de nepoata Minia, care îl adora ca pe un al doilea tată. Rudi Petrescu se simțea bine cu toți aceștia, și ei cu el, deoarece vedeau că era înflăcărat de o ambiție onestă. În timpul acelor ore, și au fost multe, când maestrul nu socotea nimerit să spună *bien*, tânărul român nu se îmbufna, nici nu se impacienta ca alții. Persevera așa cum se cuvenea în sarcina primită de la maestru. Sarcina era cea mai simplă cu putință și totodată cea mai dificilă: să dea fiecărui cuvânt dintr-un cântec sau dintr-o arie înțelesul necesar. Exista un sunet francez, unul german sau unul italian, iar M. Petrescu – formalitatea acestei maniere de adresare nu excludea căldura – trebuia să învețe – și a reușit – cum să se facă francez, german sau italian, și asta nu doar prin sunet. M. Petrescu trebuia să urmeze exemplul actorilor, care nu aveau muzica în spatele căreia să se ascundă. Trebuia să-și imagineze că rostește cuvintele pe care, de fapt, le cânta.

Exista o singură persoană în vilă, și încă una foarte importantă, care nu-l plăcea pe M. Petrescu. El, în schimb, nu înțelegea de ce aceasta îl trata cu o antipatie atât de constantă. Madame de Reszke obișnuia să apară din senin într-o cameră ce părea ocupată doar de maestru, de pianist și

de elev. Se ivea din spatele vreunui scaun neocupat – oare stătea la pândă ca o felină, gata să se arunce pe pradă? – strigând *„Toujours les élèves"**, și apoi se repezea afară, trântind ușa zgomotos. E-adevărat, nu suporta pe nici unul dintre elevi, dar numai față de Rudi Petrescu era răzbunătoare într-un mod atât de vizibil. Uneori era redusă la tăcere în prezența lui, învârtind doar un pumn furios înspre el ca pentru a compensa ofensa pe care nu reușea să i-o arunce.

Louis Vachet cel plin de tact a fost cel care i-a oferit o explicație pentru curiosul ei comportament. M. Petrescu trebuia să înțeleagă că Madame fusese profund afectată de moartea fiului ei. La fel de îndurerat era și maestrul, desigur, dar acesta era un stoic – la suprafață, cel puțin. La aflarea teribilei vești, Madame devenise isterică, complet și absolut isterică. Au fost chemați doctorii ca să aibă grijă de ea. Maestrul se temea, și se temea pe bună dreptate, că poate înnebunise. Unul dintre doctori chiar sugerase ca Madame să fie internată într-un sanatoriu, atât de alarmante erau simptomele pe care le manifesta. Dar această soluție, dacă era o soluție, fusese evitată, slavă Domnului, iar acum Madame se afla în plină recuperare. Decizia maestrului de a se muta de la Paris la Nisa n-o încântase, iar acum era nemulțumită și pentru că își reluase cariera de profesor de canto. Se simțea stânjenită în prezența tinerilor. Nu M. Petrescu era cauza impoliteții ei, ci tinerețea lui. M. Jean murise de tânăr,

* Mereu elevii! (*fr.*).

în circumstanțe absurde, pe când M. Petrescu trăia. M. Jean fusese un pictor talentat, în timp ce M. Petrescu era un cântăreț talentat și un *protégé* al soțului ei.

— Încercați să n-o luați în seamă pe Madame. Gândiți-vă la ce v-am spus, Monsieur Petrescu, și rămâneți calm pe cât posibil.

Când unchiul Rudolf a aflat, câțiva ani mai târziu, că Madame de Reszke n-a stat la căpătâiul maestrului pe patul morții – Minia a stat cu el, și Louis Vachet, și Amherst Webber –, i s-a confirmat suspiciunea că mariajul lor fusese lipsit de iubire. Jean dorise să se însoare cu Natalie Potocka, și ea voise, dar nobilul ei tată nu admitea ca fiica lui să se mărite cu un bărbat care apărea pe scenă în fața publicului. Natalie și Jean aveau să se întâlnească periodic, și de fiecare dată le era dureros de clar că dragostea lor nu se micșorase. Natalie avea să moară nemăritată.

Rudi Petrescu era recunoscător pentru zilele în care Madame nu pândea din spatele mobilei și când putea cânta „Aria Florii" din *Carmen*, întrerupt doar de excelentul Don José de după 1890. Și de către Koko. Cum ar fi putut să-l uite sau să-l ignore pe Koko, cel mai vigilent și mai gălăgios critic al lui? Maestrul l-a ghidat prin „Aria Florii" – cuvânt cu cuvânt, notă cu notă – toată luna februarie, în a cărei ultimă zi a primit un *bien* așa de generos și de satisfăcător, încât aproape a plâns.

— Chiar am plâns, Andrew dragule. Pe Promenade des Anglais. M-am oprit din mers și am plâns de bucurie.

Jean de Reszke l-a întâmpinat zâmbind când a ajuns la curs, la nouă fix, pe 4 martie 1920.

— Aveți un vizitator, Monsieur Petrescu.

— Unde, Maestre? a întrebat unchiul meu nevăzând pe nimeni altcineva în cameră.

— Duceți-vă la pian.

S-a dus și a găsit partitura de la *Don Giovanni* deschisă la *Dalla sua pace.*

— Don Ottavio este vizitatorul. A lipsit din noiembrie trecut, când ați avut impertinența să cântați în numele lui. S-a simțit jignit și a dispărut. S-a întors acum într-o stare de spirit mai optimistă.

— Credeți că va rămâne, Maestre?

— Ne vom strădui împreună să-l convingem.

Și într-adevăr l-au convins să rămână, timp de șase lungi săptămâni alcătuite în egală măsură din frustrare și încântare. *Bien* a rămas nerostit. Koko a cârâit de două ori, totuși nu în aceeași zi. O dimineață întreagă a fost dedicată – și dedicată în cel mai puternic sens, a recunoscut unchiul meu – frazei *morte mi dà.*

În iunie 1920, Rudi Petrescu l-a jucat pe Don Ottavio într-o montare studențească a lui *Don Giovanni* la o mică operă din Nisa. A fost singurul din distribuție care a cunoscut faima.

Ziua eram Andrew, pentru că așa îmi spuneau toți. Eram Andrew când ronțăiam conștiincios pâinea prăjită la micul dejun și tot Andrew eram când Annie mă îmbăia, când mă ajuta să-mi pun pijamaua și mă băga în pat. Andrew asculta

poveștile despre uriași și despre spiriduși și despre animale care vorbeau ca oamenii, și Andrew era cel care adormea. Ușa dormitorului trebuia lăsată întredeschisă, pentru ca o fâșie de lumină venind de pe hol să-mi amintească faptul că mă aflam într-un loc sigur.

În vise redeveneam de cele mai multe ori Andrei, alergând pe minunatul covor alb în căutarea mamei și tatei, al căror spate îl întrezăream undeva la distanță. De ce nu se opreau niciodată pentru mine? Strigam după ei. Sunt Andrei, țipam; sunt eu, Andrei, fiul vostru! Dar ei nu se întorceau niciodată spre mine, continuau să meargă, tot mai departe și mai departe, până când nu le mai zăream nici măcar spatele. Eram orbit de atâta alb.

Andrei care deveneam în vise nu era întotdeauna acel Andrei fericit, agățat de fustele mamei și fascinat de fotografiile din revistele tatălui. Acest Andrei nu mai era liniștit de părinții lui, care, când nu se îndepărtau de el, erau înspăimântător de absenți. Ciorba de varză pe care încerca să o mănânce în zăpadă înghețase, iar cu lingura nu putea crăpa pojghița. Fecioara din icoană prindea viață și scăpa Pruncul din brațe. Micuțul Isus cădea la picioarele ei și se spărgea în atâtea bucățele, ca și cum ar fi fost o păpușă de porțelan, încât era imposibil să-l recompună. Bucățile opuneau rezistență atingerii lui Andrei.

— Ia uite la fata Perceptorului (spunea batjocoritor femeia din piață), cum încearcă ea să se tocmească!

Auzeam apoi plânsul mamei și mă trezeam cu al meu.

— Hai, hai, dragul meu, îmi șoptea unchiul, ridicându-mă din cearșafurile în care eram înfășurat. Ești la Londra, cu mine. Nu vei păți nimic rău, îți promit. Unchiul te iubește, îngerașul meu.

Mă ridica în brațe și mă ducea în dormitorul lui, unde mă așeza pe uriașul lui pat dublu. Își scotea halatul și se așeza lângă mine.

— O să te țin în brațe până adormi.

Trăiam între două limbaje, între cuvintele vechi și cele noi. La opt ani, cât eram pe cale să împlinesc, îmi lipsea vocabularul care să exprime fie mirările lui Andrew, fie nedumerirea lui Andrei de a fi fost abandonat. Erau momente ale zilei când curiosul Andrew era stăpânit de o disperare tăcută ce trebuie să fi fost a lui Andrei, atât era de albă, de nostalgică după zăpada care transforma colibele țăranilor în igluuri. Andrew, și nu Andrei, îi ceruse unchiului să-i cânte „Waft her, angels" drept cadou pentru aniversarea de opt ani, și tot Andrew era cel care o cerea mereu și mereu, până când unchiul Rudolf – plictisit în cele din urmă – îi cânta *Dalla sua pace*, așa cum cântase odată în enorma sală a Vilei Vergemère, cu vederea ei la Mediterana, pentru pretențiosul Jean de Reszke.

Visele persistau în somnul unui Andrei neajutorat și rătăcit, aflat în eterna căutare a părinților săi. Fecioara Maria era batjocorită, iar Pruncul Isus – mântuitorul lumii mamei mele –, o grămăjoară de cioburi de porțelan sau lut. Uneori

femeia din piață nu zicea nimic, alteori, da. Atunci bătrânul pădurar Mircea rostea „Răutatea, răutatea", așa cum făcuse în dimineața înghețată când tata și cu mine fugiserăm din oraș, iar într-o seară bătrânul lui cal a apărut, îngreunând aerul cu respirația lui puturoasă, și și-a deschis larg gura galbenă, din ce în ce mai larg, ca să mă înghită mai bine. Capul meu era înțepenit între dinții lui putreziți când fâșia de lumină de pe hol venea să-i reamintească lui Andrew, care țipa, că se afla în siguranță.

Unchiul Rudolf îmi scotea pijamalele umede de la transpirația rece a panicii și mă culca ușor în patul lui. Era o noapte încinsă de vară. Eram gol acum, la fel și el, și, așa strâns la pieptul lui păros, mă simțeam calm și liniștit. Protectorul meu: știam că asta era cu mult înainte de a cunoaște acest cuvânt. Când dormeam alături de el eram acel Andrew pe care-l dorise pentru mine, nepotul pe care alesese să-l protejeze. Să mă protejeze de ce anume? Avea să-mi spună, în timp, despre problemele juridice cu care se confruntase pentru a mă ține cu el în Anglia – documentele pe care trebuise să le semneze, nesfârșitele dispute cu avocații și juriștii. Sarcina lui imposibilă fusese să le explice acelor indivizi înguști la minte, ale căror cunoștințe despre Europa de dincolo de țărmul lor se reduceau la acordeoniștii și vânzătorii de ceapă francezi, la germanii în *Lederhosen** mâncând *Sauerkraut*** și

* Pantaloni de piele (*germ.*).
** Varză acră (*germ.*).

la seducătorii italieni lingând îngheţată, că ţara natală a micuţului nu era tocmai locul potrivit pentru a creşte un copil sensibil. Orfanul Andrei Petrescu nu avea nici un viitor acolo, nici un viitor civilizat. Cum putea să aibă? I-a implorat să ia în consideraţie siguranţa copilului şi motivele pentru care îl adusese la Londra. Le-a vorbit despre pădure şi despre decizia lui Roman Petrescu de a se elibera dintr-o viaţă insuportabilă.

Într-o noapte, pe când Andrei alerga după mama şi tata, când Fecioara rânjea şi Pruncul cădea din icoană spărgându-se-n bucăţi, când femeia din piaţă era cea mai nesuferită şi când lacrimile mamei au devenit plânsul lui Andrew, atunci, în acea noapte imposibil de uitat, am fost luat pe sus şi dus în dormitorul unchiului. Trupul meu de copil era încă slăbit de plâns când mi-am dat seama că patul era ocupat de altcineva, de o femeie blondă pe care n-o mai văzusem până atunci şi pe care, cum s-a dovedit, nici nu aveam s-o mai văd.

— Andrew a avut un coşmar, Sylvia.

— O, sărăcuţul.

— Îl ţin în braţe puţin şi o să adoarmă. Aşa îl păcălesc mereu.

Dar îmi amintesc că îmbrăţişarea lui nu şi-a făcut atunci efectul, pentru că eram curios, aşa cum sunt toţi copiii, să aflu mai multe despre această Sylvia care fuma o ţigară pusă într-un portţigaret. Cuibărit în braţele unchiului meu, mă prefăceam că dorm şi ascultam.

Ăla a fost ultimul „johnny-cauciuc"?

— Nu.

— Ești bine aprovizionat, nu? Ai o cutie întreagă, nu-i așa?

— Așa e, Sylvia.

— Vrei să fii pregătit pentru orice eventualitate, nu?

— Exact.

— A adormit cum-îl-cheamă?

— Andrew. Așa pare.

— Adu unul nou atunci.

— Nu pot. Nu pot să risc.

— Ne distram până să înceapă plângăciosul să urle.

— Are doisprezece ani, nu e un bebeluș.

— Ai putea să mă termini cu degetele.

— Aș putea și n-aș putea. Charlie te va duce cu mașina înapoi în Londra.

— Nenorocitule.

— Un nenorocit generos, Sylvia. Nu va trebui să suporți disconfortul trenului local. Am să-l chem pe Charlie cât timp te speli și te îmbraci.

Unchiul Rudolf a fost surprins să afle la micul dejun că trăsesem cu urechea la conversația lui cu Sylvia.

— Și cam cât ai înțeles, șmecherule?

Totul în afară de „johnny-cauciuc" și de partea cu degetele, i-am răspuns. Astfel mi-a ținut prima lecție dură de viață. Nu mi-a vorbit despre păsări și albine. Mi-a explicat că „johnny-cauciuc" e un prezervativ. Mi-a arătat unul din rezerva lui. Bărbații le purtau pentru ca prietenele sau soțiile lor să nu rămână gravide. Cât despre deget sau

degete, îl salvaseră deseori când penisul refuzase să coopereze. Voi descoperi mai multe puțin câte puțin, cu plăcere, spera el, și cu dragoste.

— Presupun că trebuie să-i fii recunoscător Sylviei pentru noile tale cunoștințe.

Alt tip de cunoștințe urma să mi se dezvăluie, mie, inconfundabilului englez Andrew, la câteva luni după aniversarea de optsprezece ani. Ca o consecință a ceea ce unchiul Rudolf mă învățase – sorbind încet porții duble de brandy medicinal –, Andrei a renunțat la căutarea în van a mamei și tatălui său; icoana familiei a rămas intactă; gura calului lui Mircea nu se mai căsca, doar zeflemelele femeii din piață s-au înmulțit și au devenit tot mai înverșunate.

*

Unchiul Rudolf era vesel și fericit că *Primăvară maghiară* se dovedise a fi un dezastru. Criticii îl detestau în unanimitate. Nici măcar farmecul incontestabil și inspirația interpretării domnului Rudolf Peterson, scria unul dintre aceștia, nu puteau salva spectacolul de la uitarea pe care o merita cu prisosință.

— Bine scris, a spus unchiul, gustând din gemul de caise. Frumos formulat. Îi voi trimite distinsului domn o ladă de șampanie. O merită din plin.

În ciuda cronicilor proaste, spectacolul s-a jucat mai mult decât s-ar fi așteptat cineva. În actul doi, neînfricatul Zoltán se rănea la picior, iar András, fidelul său aghiotant și tovarăș de tâlhării, trebuia să-i aplice un bandaj peste rană.

Scena în care gamba stângă și genunchiul unchiului meu erau dezvelite pentru ca András să-l doftoricească le provoca strigăte de extaz celor mai cuviincioase femei din public. Unele oftau, altele chiar leșinau. Într-o seară, spectacolul a fost de-a dreptul ridicol când o asistentă medicală purtând halat a dat buzna în fosa orchestrei, s-a urcat pe scenă, l-a împins pe actorul care-l interpreta pe András și s-a prosternat în fața lui Zoltán, rostind: „Sunt a ta, Rudolf. Sunt foarte bine pregătită, să știi. Ai încredere în Betty."

— Sărmanul suflet rătăcit! comenta unchiul meu ori de câte ori povestea acea întâmplare extraordinară.

A trebuit târâtă de pe scenă și apoi afară din teatru în timp ce dădea din picioare și țipa. Și toate astea din cauză că întrezărise piciorul lui Rudolf Peterson. Sper că i-a venit mintea la cap. Chiar sper. Sper că și-a găsit un bărbat rezonabil cu care a întemeiat o familie rezonabilă și sper că și-a folosit aptitudinile „foarte bine antrenate" pentru a ajuta nenumărați oameni cu adevărat răniți. Asta îi doresc eu în această lume absurdă.

Pe atunci, părul negru ca smoala al unchiului Rudolf, ochii lui mari și căprui și fizicul atletic erau o combinație irezistibilă pentru admiratori. Spre deosebire de ceilalți artiști fatali ai epocii, prezența lui nu avea nimic feminin. Cineva a spus odată că Michelangelo l-ar fi socotit modelul perfect. Amintindu-și asta, unchiul Rudolf râdea.

— Știu că sunt arătos. Aș fi un mincinos sau un nebun să spun că nu sunt. Deseori regret că

natura nu mi-a dat nici un defect: un nas plat, o bărbie englezească inexistentă, buze de babuin.

Mă aflam în cabina lui de machiaj în timpul ultimei reprezentații a operetei *Primăvară maghiară* în aprilie 1938.

— Arăți ca un băiețel mai mult decât arată băiețelul ăsta, i-a spus costumierul, arătând spre mine. Dacă îmi permiteți, nu v-am văzut niciodată atât de distrat, sir.

— Așa e, nu m-ai văzut, Joe. Și probabil nici n-o să mă mai vezi vreodată. Pentru mine este sfârșitul unei epoci. Așteptatul sfârșit al unei epoci.

Mă îmbrățișa și mă săruta de fiecare dată când se întorcea să-și mai aranjeze machiajul sau să-și schimbe costumul.

— Piciorul lui Rudolf Peterson a încântat doamnele pentru ultima dată. Ai auzit ce zguduite au fost, Joe?

— Era imposibil să nu le aud, sir. Țipau ca o gloată de bocitoare sau ca niște pisici în călduri.

Unchiul a trebuit să-mi traducă „bocitoare" și să-mi reproducă zgomotul pe care îl fac pisicile când au chef de împerecheat.

Mirosul ciudat, dar deloc neplăcut, de rânced, al acelei cabine de machiaj mă însoțește acum când o revăd în memorie. E un miros compus din alte mirosuri – fard, pudră, transpirația abundentă a unchiului și apa de colonie (*Jicky* cred că se numea!) pe care Joe i-o pulveriza la subraț. Mirosul puternic al dezinfectantului pe care oamenii de serviciu îl foloseau în fiecare dimineață ca să afume teatrul („a afuma" a fost un

cuvânt nou ce m-a încântat atunci) mă însoțește și acum, la fel ca altădată.

— Sfârșitul, sfârșitul, sfârșitul unei epoci! a strigat unchiul după ce cortina căzuse pentru ultima oară, iar el se afla la masa din cabina de machiaj, ciufulind nerăbdător părul nepotului său în timp ce Joe îi descheia nasturii uniformei regale.

— Ai fost amuleta mea norocoasă, Andrew, așa cum am spus că vei fi. S-a terminat. S-a terminat, dragul meu. *È finita la commedia**. Ești cea mai grozavă mascotă pe care o poate avea un tenor rătăcit. Mulțumesc, mulțumesc.

Mascota a ațipit în brațele unchiului în timpul petrecerii pe care a dat-o la Ritz pentru a celebra finalul unei epoci personale. Își lua un adio lipsit de afecțiune de la operetă, spunea el pe fundalul strigătelor „Rușine!" sau „Mai gândește-te, Peterson!". Dar el nu fusese niciodată mai serios. Nu le-a spus prietenilor din teatru, așa cum îi spusese nepotului său, care pe atunci nu prea înțelegea mare lucru, că la treizeci și opt de ani nu era deloc prea bătrân să-i abordeze pe Don Ottavio și pe Ferrando sau să-și încerce forțele cu Don José ori cu Florestan**. Timpul și impresarii urmau să decidă. Exista un mare tenor, acum la vreo cincizeci de ani, care îl juca mereu pe Otello undeva în Italia. El, Rudi Petrescu, alias Rudolf Peterson, avea o anumită datorie de îndeplinit.

---

* Comedia s-a sfârșit (*it.*).

** Personaje din operele *Don Giovanni* și *Così fan tutte* de W.A. Mozart, *Carmen* de G. Bizet și *Fidelio* de Ludwig van Beethoven.

Unchiul meu se pripea. Trebuia să mai apară într-o operetă, în *Prințul țiganilor*, în rolul lui Igor, moștenitorul tronului boldonian îndrăgostit de frumoasa Mélodie, servitoarea cu – desigur – sânge albastru.

— O fac pentru bani, Andrew, și nimic mai mult. Oricum, e tot ce mi se oferă acum.

Criticii au expediat spectacolul și au fost cruzi cu personajul principal, care nu mai avea de expus o rană spre deliciul doamnelor. Spectacolul a avut premiera în primăvara lui 1939 și ultima reprezentație spre sfârșitul verii, din cauza iminenței unui război mondial care-i îngrijora pe oameni cu privire la ce avea să urmeze. În acei ani întunecați, după ce s-a hotărât că nu reprezenta un pericol pentru siguranța națională, unchiul a cântat pentru trupele britanice în Malta și în Italia. Apoi, în decembrie 1945, unchiul Rudolf a susținut – din proprie inițiativă – un spectacol de adio complet la cel mai faimos teatru de varietăți din Londra, Palladium, pentru ajutorarea rudelor celor care muriseră la Auschwitz, Belsen, Buchenwald și în alte lagăre de concentrare. A cântat din operetele care îl făcuseră faimos în Viena între 1922 și 1931 – *Văduva veselă**, *Voievodul țiganilor* și *Liliacul***. Iar la bis a cântat trei

---

* Operetă a compozitorului austriac Franz Lehár (1870–1948) inspirată de comedia *Atașatul ambasadei* (1861) a dramaturgului francez Henri Meilhac.

** *Die Fledermaus*, operetă compusă de Johann Strauss-fiul (1825–1899), inspirată de piesa de vodevil *Revelionul* a dramaturgului și libretistului francez Henri Meilhac (1831–1897); a avut premiera în 1874.

arii din Mozart, dintre care una dedicată memoriei lui Jean de Reszke. A încheiat seara cu cântecul „Noapte bună, Viena".

— Noapte bună, Viena, într-adevăr, le-a spus el prietenilor și admiratorilor înghesuiți în cabina lui de machiaj. Noapte bună și la revedere orașului prăjiturilor cu cremă și al generalilor naziști. *Gute Nacht** de căcat.

Trenul a oprit la periferia Parisului, iar tata fumează furios. Da, „furios" e cuvântul potrivit, căci își aprinde țigară după țigară arătând ca niște pumnale intrând și ieșind din gura lui, mă gândesc, ca și cum s-ar înjunghia singur cu ele.

— Nervi, Andrei, îmi explică văzând că mă holbam la el. O să treacă.

— Chiar trebuie să stau la unchiul Rudolf? Chiar trebuie?

— Da, pentru moment. Te vei întoarce la mine. La *noi*.

— Când?

— Curând. Cât de curând posibil. S-ar putea nici să nu-ți mai dorești să te întorci la noi. Odată ce-l vei fi cunoscut pe unchiul Rudolf, să te întorci la mama și la tatăl tău s-ar putea să fie ultimul lucru pe care vei vrea să-l faci.

— De ce spui asta, tată?

— Așteaptă să-ți cunoști unchiul, râde tata. Bineînțeles că te vei întoarce la noi. Nu mai arăta așa speriat. Hai, zâmbește.

---

* Noapte bună (*germ.*).

Îi zâmbesc pentru că este tatăl meu și pentru că mi-a cerut-o, dar eu nu vreau să zâmbesc acum, nu acum, când trenul pornește din nou.

— Slavă Cerului, spune tata, aruncându-și țigara pe geam. Mi-era teamă că ai fi putut pierde legătura, Andrei. Aveam emoții pentru tine. Dar cu puțin noroc, vom ajunge la Paris la timp.

— Dumnezeule, a exclamat Annie în timp ce deschidea un pachet maro la instrucțiunile unchiului meu. Ce-o fi în mintea acestei femei?

— Mă voi abține să-ți răspund la întrebare, Annie. Știm amândoi foarte bine ce e în mintea ei.

— Chiar nu cred că Andrew ar trebui să vadă ce-i înăuntru.

— Lasă-l să vadă, Annie. Lasă-l să cunoască ciudatele rosturi ale lumii. În timp ce-și mănâncă pâinea prăjită, ca un bun nepot ce este.

— E lenjerie de damă, chiar dacă nerușinata care a trimis astea merită să fie numită damă în cu totul alt sens.

— Are probabil și titlu nobiliar, Annie. E vreun bilet atașat la – cum să-i spun – cadoul ei?

— Este.

— Citește-mi-l. Și lui Andrew, dacă nu e cumva prea explicit.

— Trebuie să recunosc că e chiar cuminte, comparativ cu altele. Nu sunt cuvinte pe care băiatul să nu le poată auzi. Se semnează Elsie. Nu, mint, nu e așa. Este Elise.

— „Elise" e cu siguranță mai romantic decât „Elsie".

— Romantismul e romantism, dar a trimite unui bărbat lenjeria intimă prin poștă nu apare în nici o poveste romantică pe care s-o fi citit.

— Mesajul Elisei, Annie, dacă nu ți-e cu supărare.

— Dacă insistați, domnule Rudolf. „Te visez zi și noapte, cu ei pe mine sau nu. A ta, Elise."

— Chiar că e cuminte. Adu-i încoace, Annie. Lasă-l pe Andrew să se bucure privind lenjeria Elisei.

Annie i-a adus, bucată cu bucată, cu un dezgust vizibil. Erau colorați în roșu, alb și albastru și în fiecare tăiase câte o gaură.

— Târfă nebună!

— Dar patrioată, Annie. Nici un pericol să spioneze pentru nemți, chiar dacă numele ei este Elise.

Umerii unchiului Rudolf au început să tremure și, curând, întregul corp părea cuprins de un râs necontrolat.

— O să aveți palpitații, domnule Rudolf, dacă o țineți tot așa.

— O, Doamne, Annie! O, Doamne! Tocmai mi-am dat seama că n-o să mai pot asculta niciodată *Für Elise** fără să-mi imaginez chiloții ăștia de mătase patriotici.

Unchiul meu savura întotdeauna dezgustul cu care Annie deschidea pachetele. Rafinatul ei accent de Edinburgh devenea mai pronunțat, iar atitudinea, din cale-afară de pudibondă, mai

---

* Piesă pentru pian compusă de Ludwig van Beethoven în 1810.

ales atunci când chiloții – și nu „lenjeria intimă" – erau pătați sau mânjiți.

— Aceștia sunt de la o Lady Cosgrove, dacă vă vine să credeți. Lady Murdărie este prea politicos pentru ea. Mai degrabă aș sta la masă cu Lady Macbeth.

Ceea ce ne amuza și ne contraria deopotrivă, pe unchiul Rudolf și pe mine, era faptul că Annie nu arunca „jignitoarele obiecte" imediat. Avea ciudatul obicei, pe care refuza să-l explice în termeni logici, să ia supărătorii chiloți și, ținându-i cu mâna întinsă, să-i ducă la spălătorie, unde-i arunca într-o oală imensă de metal în care fierbea prosoapele de ceai și batistele. Poate că făcând asta le dădea lui Lady Cosgrove și celorlalte „lepădături", aristocrate sau nu, un nemaivăzut exemplu de igienă și decență, sau poate – raționa unchiul meu – Annie nu voia ca portarul Reședinței Privighetoarea să tragă concluzii neplăcute când ridica gunoiul, deși avea mereu grijă să ascundă chiloții nou-mirositori sub cotoare de varză, coji de cartofi, pachete de țigări, ziare sau frunze de ceai – obișnuitele resturi ale unei gospodării ocupate.

Am asistat mulți ani la acest ritual neplăcut, până când am fost suficient de mare să citesc și să înțeleg conținutul scrisorilor, notelor și vederilor care însoțeau chiloții, sutienele sau portjartierele pe care unchiul meu le primea cu o regularitate surprinzătoare de la admiratoarele lui frustrate. Era invitat sau i se poruncea să le miroasă, să le sărute, să-și îngroape frumosu-i

chip în ele, să le poarte, să le țină sub pernă și, cel mai frecvent, să ejaculeze în ele. „Împrăștie-ți sămânța în ăștia, bestie perversă!", îi ordona o femeie care scria cu cerneală violet pe hârtie parfumată. „Și trimite-mi-i înapoi la adresa de mai sus."

— La fiert, Annie. Clar, la fiert cu ei. Îl voi trimite pe Charlie să-i returneze personal.

— V-ați pierdut mințile, domnule Rudolf? Ce-o fi în mintea dumneavoastră?

— Sunt curios să descopăr ce fel de lepădătură sau târfă sau depravată nerușinată folosește un asemenea limbaj biblic. Charlie o să afle pentru mine.

„Jignitoarele obiecte" au fost fierte bine, iar Charlie a fost instruit s-o informeze pe proprietara lor că domnul Rudolf era un adept convins al zicalei...

— Ai grijă să spui „zicală", Charlie. Zicală, da?

— Zicală, domnule Rudolf. Sunteți un adept convins al zicalei...

— Excelent. Domnul Rudolf Peterson este un adept convins al zicalei „Igiena este apropiată sfințeniei". Studiază-i reacția și întoarce-te să mă informezi.

Unchiul Rudolf a așteptat cu nerăbdare raportul lui Charlie toată după-amiaza.

— Sunt curios dacă l-a ademenit în vizuina ei biblică.

Charlie era gânditor și melancolic când s-a întors la Reședința Privighetoarea.

— Sfioasă este cuvântul potrivit, domnule Rudolf. I-am dat cutia și i-am spus că doamna

Mackenzie a fiert bine chestiile dinăuntru și apoi i-am transmis mesajul dumneavoastră cu zicala și atunci ea a roșit. E sfioasă și timidă, domnule Rudolf. Nu e câtuși de puțin genul meu de fată. Nu-mi venea să cred că ea v-a scris scrisoarea aceea. E spălăcită, asta este, și foarte tăcută.

Unchiul meu, un *connaisseur* al capriciilor naturii umane, a fost mulțumit de ceea ce i-a spus Charlie. A zâmbit trist, i-a mulțumit că a făcut pe mesagerul și i-a promis că domnul Rudolf nu-l va mai trimite niciodată în asemenea misiuni excentrice.

— Să lăsăm sărmanele suflete cu fanteziile lor.

Rutina fierberii și spălării a continuat. Apoi, într-o zi din 1946, Annie a intrat în salonul de muzică al casei din Sussex purtând un pachet maro care era neașteptat de mare și neașteptat de ușor.

— Doamne Dumnezeule, a exclamat deschizându-l. Nici eu nu mai purtam chestiile astea când m-am măritat cu dragul meu Gavin. Sunt niște chiloți cu picior, domnule Rudolf. Sunt moartea pasiunii. Uitați-vă la ei. (Și i-a ridicat în față.) Încep la burtă și se termină la genunchi.

— Acești – cum le-ai spus? – „moartea pasiunii" vor fi piesa centrală. O, ador ideea de lenjerie care omoară pasiunea. Îi va plăcea lui Bogdan. Voi insista să facă din ei piesa de rezistență.

Și a insistat, într-adevăr, deși Bogdan Rangu nu a trebuit convins când i s-a propus ideea unui colaj. Bogdan era fascinat de ideea colecționării de lenjerie femeiască pentru un tablou

suprarealist și l-a somat pe unchiul meu să-i predea tot ce-i trimiteau „damele lui îndrăznețe". Unchiul Rudolf s-a executat prompt, în ciuda protestelor lui Annie că el și nebunul de domn Bogdan se transformă în niște idioți a-ntâia. Câteva luni mai târziu, controversatul pictor strânsese suficient material ca să se apuce de lucru – ceea ce a și făcut, după propria declarație, în culmea excitării.

— Rudi, dragul meu prieten, mă distrez la nebunie cu boarfele astea.

Colajul, intitulat *Gânduri după Géricault sau Pluta Meduzei revizitată*, a fost expus la o galerie din Londra în cruda iarnă a lui 1947. Titlul era, desigur, o glumă a lui Bogdan, lucru care nu i-a împiedicat însă pe destui critici să compare acest ansamblu idiosincratic cu capodopera lui Géricault*. Colajul, care ocupă un perete întreg al camerei în care scriu, e compus dintr-o pereche de chiloți roșii de mătase, tăiați pe jumătate; o altă pereche, negri, pe care un preot posac îi poartă pe cap drept pălărie; un sutien care susține două sticle de lapte goale și – în centru, așa cum ceruse unchiul Rudolf – voluminoșii chiloți cu picior pe care fuseseră brodate cuvintele *Mort de la passion*. În fundal sunt fotografii, rupte sau decupate, cu vedete de cinema, păsări, pești, membre smulse, ochi și picioare, și un vas de spălat cu fața zâmbitoare a lui Iosif Stalin ieșind

* Théodore Géricault (1791–1824), pictor romantic francez, cunoscut în mod special pentru tabloul *Pluta Meduzei* (1819).

din el. Dintre toate operele de artă deținute de unchiul meu – desenul unui șoimar de Gainsborough; un tablou din perioada de început a lui Picasso înfățișând o tânără fată; o încântătoare natură moartă cu ulcior de Giorgio Morandi, tablou pe care un colecționar priceput l-a cumpărat de la Roma, în anii '50, cu mai puțin de 100 de lire –, *Gânduri după Géricault* stârnea cele mai multe comentarii și cel mai mare interes. Cei care vizitau Reședința Privighetoarea se holbau confuzi la colaj, dând neîncrezători din cap. Alții însă râdeau – iar aceștia îl încântau pe unchiul meu, care le dezvăluia apoi originile ezoterice.

— Aș putea scrie o carte, dacă aș vrea, despre schimbările din moda lenjeriei intime petrecute în ultimii treizeci de ani. Mi s-a trimis prima pereche de chiloți, cum îi place lui Annie să le spună, când eram la Viena în 1922, și mai primesc și acum, când am ieșit la pensie. Nu atât de mulți și nu atât de des, slavă Domnului. Mă bucur că imaginația frământată a lui Bogdan a fost aprinsă de acești ucigași ai pasiunii.

Atunci când m-a prezentat lui Bogdan Rangu, unchiul l-a avertizat pe artist să nu folosească vechile cuvinte.

— Chiar și engleza ta deplorabilă îi va fi benefică. Limba noastră ține de trecutul nepotului meu. Este Andrew, ține minte – nu Andrei.

— Mă voi strădui să nu uit, a spus Bogdan făcându-mi cu ochiul. Promit solemn.

Bogdan avea un fel poznaș de a exprima facial orice spunea. Cuvinte precum „solemn"

sau „serios" erau însoțite de o privire absurd de gravă, iar atunci când spunea „Nu fi prost", ceea ce făcea frecvent, rânjea scurt și maniacal. Fraza era în directă contradicție cu filozofia lui de viață, fondată pe bufonerie. Acel „Nu fi prost" al lui era îndemnul la râs, o admonestare ce trebuia ignorată sau negată. Însemna, de fapt, „Fii cât de prost vrei". Auzindu-l în acest moment, în mintea mea, mă simt cuprins de o atât de profundă afecțiune față de spiritul său haios, încât îmi vin lacrimi în ochi. Și acum, că am scris acea ultimă propoziție, aud „Nu fi prost" cu o forță și mai mare, mă întorc spre tablou și privesc *Gânduri după Géricault* pentru a mia oară, dându-mi seama că Stalin, cu zâmbetul lui criminal, a fost pus exact acolo unde îi este locul – în rahat; în și cu un etern rahat alături. Lacrimile îmi rămân în ochi, parcă la comanda lui Bogdan.

— Sunt în exil de bunăvoie, nu din necesitate, mi-a spus odată, în franceză. Am plecat când viața era bună pentru șarlatani și pentru proști. Trebuia să-mi duc plăcerea pentru tot ce e ridicol într-o țară unde să fie nevoie să mă lupt ca s-o văd apreciată. Am ales Anglia rațională și încă mă lupt. Bucureștiul tinereții mele era atât de decadent și în același timp atât de provincial, încât trebuia să evadez. Aș fi putut să-mi urmez prietenii și colegii artiști la Paris, dar ar fi fost un drum ușor de parcurs. Tânjesc după ostilitate, Andrei – scuză-mă, Andrew –, și după dispreț, iar în Londra am parte de amândouă din plin. Până și Rudi mă consideră un pic nebun. Și poate chiar sunt. Cine știe?

Îmi dau seama acum că unchiul Rudolf avea același sentiment acut și rafinat al absurdității profunde a existenței umane ca Bogdan Rangu. Acest sentiment i-a alimentat însă nemulțumirea din ultimii ani, pe când lui Bogdan i-a dat impulsul de a fi creativ. Presupun că eram privilegiat să asist la ritualul cu pachetele, deoarece, atunci când le-am povestit băieților cu care mă împrietenisem la școală, aceștia au fost șocați și surprinși, o dată chiar dezgustați, de ceea ce le spuneam. Îmi era dat să întrevăd o lume în care femei altminteri respectabile, provocate de dorința stârnită de frumusețea unchiului meu, renunțau la prudență și deveneau, fie și numai pentru o clipă, nerespectabile. Imprudentul meu unchi nu vedea nici un rău în a mă educa în tristele nebunii – atât de frecvente – ale umanității. Și uneori înțelegeam că acele valuri erau acolo pentru a mă lăsa purtat de ele, iar alteori, nefiind un artist, nu înțelegeam.

Am avut o soție la un moment dat, am avut și un fiu, care mi-a fost prezentat când avea șase ani și vorbea cu accent american. Îl văzusem și-l ținusem în brațe la naștere. Îl privisem în pătuțul lui, mă trezisem noaptea să-l legăn și să-l adorm, îl spălasem cu drag, dar apoi mama lui mi l-a luat, fără avertisment, lăsând în urmă cel mai scurt bilet posibil ca explicație pentru plecarea ei subită, neanticipată. Biletul îl informa pe stângaciul ei soț că se îndrăgostise de un alt

bărbat și că avea să-l crească pe William cu ajutorul acestuia. Biletul nu era semnat.

Mary a murit cu mult timp în urmă, de cancer, iar amantul ei, cu patruzeci de ani mai bătrân, i-a supraviețuit senil. După moartea tărăgănată a tatălui vitreg, William a venit la Londra să stea de vorbă cu omul căruia nu-i spunea nici tata, nici tăticule, nici măcar tată. Am căzut de acord să fim Andrew și Billy, așa cum le șade bine unor prieteni. Părea normal să nu ne adresăm cu termeni denumind roluri pe care nu avuseserăm voie să le jucăm în copilăria sau în adolescența lui, când eu eram ocupat să-l îngrijesc pe unchiul ai cărui bani – banii vienezi pe care-i disprețuia – avea să-i moștenească el.

— Mama nu te-a iubit niciodată, Andrew, a spus Billy târziu, în seara când ne-am întâlnit. Era doar atrasă de tine, atât.

— Pe atunci, asta ne era de-ajuns. Formam un cuplu atractiv. Împreună arătam plini de farmec, Billy.

— Nu avea curajul să spună nimănui că bărbatul pe care îl iubea era deja bătrân.

Nici eu n-am spus. Nu am fost conștient, în timpul căsătoriei cu Mary și mai apoi, de adevărata natură a afecțiunii mele. Nu aveam nevoie de curaj, atunci – iubirea pentru unchiul Rudolf fiind aceea a unui nepot devotat eroului pe care-l adora; iubirea mea față de el fiind bazată pe gratitudinea evidentă pentru a mă fi salvat de la un viitor ce nu merita trăit. Curajul nu avea de ce să fie cântărit sau luat în calcul. Acel tip de curaj ieșea complet din discuție.

— Ți-a spus mami ceva din toate astea, Andrew?

— Nu mi-a spus nimic.

— Era prea înspăimântată. Singura ei opțiune a fost să fugă cu el în America.

— Ar fi putut s-o facă mai politicos, cu mai mult tact. Am fost devastat. Am fost rănit. Atunci.

— Mami s-a lăsat purtată de sentimente.

— Da, așa a făcut mami, și și-a obținut libertatea la proces.

— Din câte se spune, ea și Joshua au fost fericiți împreună.

— Da, au fost. El era Josh pentru noi. Josh suna mai pragmatic, așa cum și era, decât Joshua.

— Au provocat un adevărat scandal, i-am spus lui Billy, punând din nou accentul pe „atunci". Numele și fotografiile lor erau în toate ziarele mondene. Eu am fost etichetat drept soțul părăsit care zâmbește curajos, soțul care își dusese tânăra soție la altar cu numai câteva luni mai înainte, iar ea era adulterina căutătoare de aur care își dezonorase familia și discreditase societatea engleză. Joshua era portretizat ca un hoț de copii bogat, care își folosise banii ca s-o prindă în cursă pe credula doamnă Peters și s-o facă sclava lui. La sfatul unchiului meu, am păstrat tăcerea în tot acel timp, chiar dacă asta a însemnat să suport furia și nesfârșitul dispreț al bunicului tău. El a anunțat presa că-și va urmări fata până la capătul lumii, că o va aduce acasă și-i va băga mințile în cap, și tot el a promis că-l va biciui până la ultima suflare pe bătrânul pervers

Joshua Harris. În orice caz, a pierdut prietenia unchiului Rudolf și n-a mai părăsit țara niciodată. Eram cu adevărat șocat, Billy. Principala mea grijă erai tu. Voiam să știu de tine, iar ea nu mi-a trimis niciodată nici o veste, absolut nici una, timp de doi ani de zile.

— Îmi pare rău, Andrew. Sună neconvingător, știu, dar îmi pare rău, foarte rău.

Nu mi se dăduse nici măcar șansa să fiu un tată prost, așa cum, nu fără un strop de ironie, am recunoscut amândoi că aș fi fost.

Atunci Andrew și Billy s-au îmbrățișat cald, și tot atunci a fost pecetluită și prietenia lor.

— Te duc în Franța, a spus unchiul meu. Vreau să te iau de lângă logodnica ta afonă pentru cel puțin zece zile. Te vei bucura de excursie, îți garantez.

Avea excursia asta un scop, am întrebat, și chiar era prezența mea necesară?

— Răspunsul este da la prima întrebare, și da și la a doua. Încă mai am ceva de făcut, iar acest ceva te privește și pe tine.

— Mergem la Paris?

— Da, de acolo pornim.

— Nu sunt sigur că ar trebui să merg. Nu știu dacă suport să fiu în Paris.

— Voi fi cu tine. Vei fi în siguranță. Nu-ți face griji.

Pe 11 septembrie 1950 stăteam alături de unchiul Rudolf și priveam Parisul din vârful Turnului Eiffel.

— Eram cu câteva luni mai tânăr decât ești tu acum când am urcat aici pentru prima oară. O, Andrew, aveam atâta încredere în mine. Chiar credeam ce-mi spusese profesorul meu din Botoșani: că vocea mea era un dar de la Dumnezeu. Și când îl ai ca binefăcător pe Dumnezeu, dragule, nu mai ai îndoieli. Asta e Sena, a spus, pe un ton mai blând. Asta e Sena, desigur.

Era o zi frumoasă de toamnă, o zi numai bună pentru plimbare și, pe când traversam Rue des Deux Ponts, m-a trecut din nou fiorul simțit după citirea scrisorii tatălui meu. Eram sub influența lui și a trebuit, fără voia mea, să mă opresc. Tremuram ca și cum aș fi avut febră.

— Vrei să continuăm?

Nu-i puteam răspunde unchiului în momentul acela, limba mea părea incapabilă să se miște.

— Nu suntem departe, a murmurat el, luându-mi mâna într-a lui.

Mâna mea tremurândă, rece, în mâna lui fermă, caldă.

— Nu e foarte departe de aici.

M-a condus, pas cu pas, spre Pont Marie, locul de unde tatăl meu se aruncase, cu buzunarele îngreunate de pietre, în zorii zilei de 27 februarie 1937.

Mă holbam la apa liniștită și încercam să mi-l imaginez pe tata – în costumul lui de funcționar, costumul pe care-l purtase și în tren, cel pe care-l purta când îmi făcea semn cu mâna de pe peronul de la Gare du Nord, costumul în care avea să se arunce în moarte – ezitând, poate, chiar pe

acest pod; gândindu-se, poate, la fiul lui, Andrei, care avea numai șapte ani, apoi fără ezitare și fără să se mai gândească, pentru că a ezita și a se gândi la Andrei i-ar fi putut da un motiv să trăiască, iar asta era ceva ce nu-și dorea. Încercam să mi-l imaginez fumând o țigară, așteptându-i pe oameni să treacă. Dar nu puteam decât să-l văd pe peron, cu fața lui tristă acoperită repede de aburul trenului.

— La revedere*.

Pe Pont Marie, holbându-mă în van la apele liniștite care-l împresuraseră, l-am plâns pe tata cu lacrimi pline de resentiment. L-am blestemat din inimă pentru că nu a ezitat. Elegantul Andrew Peters care eram acum îl blestema pe Roman Petrescu cel cu costumul lui comun și uzat de funcționar pentru că nu s-a gândit la unicul său fiu. Apoi mi-am amintit că mama mai purta o viață în ea și i-am implorat, i-am implorat iertarea cu cuvintele vechi pe care unchiul le înțelegea fără să le mai vorbească.

L-am auzit murmurând o rugăciune și l-am văzut făcând semnul crucii.

Am atins brațul protectorului meu, care m-a cuprins repede pe după umeri.

— Să mergem. Să mergem și să ne îndopăm cu mâncare bună. Haide.

În dimineața următoare mă durea capul și aveam gura uscată, pentru că, încurajat de unchiul Rudolf, băusem prea multă șampanie. Împărțisem o sticlă de Fleurie cu el la cină și mai

* În română, în original.

băusem câteva pahare de Armagnac după. Dormisem un somn de bețiv pentru prima, dar nu și ultima oară.

Mi-a zâmbit când am coborât la micul dejun. Pe masă era pâine prăjită arsă. Arogantul chelner, inițial foarte surprins de bizara lui cerere, cedase până la urmă farmecului și francezei lui excelente.

— Un galon de apă pentru tine, pușlama ce ești. Plecăm într-o oră.

L-am întrebat unde mergem, dar el mi-a răspuns că destinația era secretă și că așa avea să rămână până ajungeam acolo.

— Ne îndreptăm azi spre Fontainebleau. Atât îți pot spune.

A fost o ușurare să las în urmă Parisul, să stau aproape de protectorul meu, mai protector ca niciodată, în timp ce conducea mașina modestă pe care o prețuia atât pe drumuri prăfuite de țară. Uneori îmi cânta din *Die schöne Müllerin**, pe care o repetase constant cu răbdătorul Ivan, rareori Cel Groaznic. *Dein ist mein Herz, dein ist mein Herz* – avea 50 de ani, dar ar fi putut fi la fel de bine un băiețandru vlăguit, bolnav de dragoste, atât de tineresc, intens și dureros suna cântecul lui. Așa aș fi cântat și eu, dacă aș fi avut voce, despre pasiunea mea adolescentină – cu excepția faptului că a mea nu fusese tocmai adolescentină. Eram atras de Mary, dar nu atât de mult încât să cânt despre ea. Cred că am înțeles

---

* *Frumoasa morăriță* – ciclu de lieduri ale lui Franz Schubert compuse pe versuri de Wilhelm Müller în perioada mai–decembrie 1823.

în acea zi de toamnă cu frunze ruginii că, dacă aș fi avut voce, aș fi exprimat fie durerea provocată de absența părinților mei, fie încântarea pe care o simțeam în compania protectorului meu. Dacă aș fi avut voce.

Am ajuns la Fontainebleau la apus, când era prea târziu să mai vizităm palatul. Am dormit fără să mai fi băut în camera mică de hotel, unde, ca întotdeauna, se dădea pâine prăjită arsă la micul dejun. Pe treisprezece septembrie eram la Troyes, pe paisprezece luam prânzul în Chaumont și petreceam noaptea în Langres, iar pe cincisprezece traversam Saône la Arc și conduceam prin Gray pe partea cealaltă, ajungând la Besançon, destinația noastră, pe întuneric. În oraș avea loc un festival de muzică, iar în seara aceea am participat la o recepție în sala mare, unde unchiul meu a conversat cu câtiva artiști invitați la festivitate. Îmi aduc aminte de o femeie în vârstă într-o rochie argintie de bal, lipindu-se de el, spunându-i iar și iar că era în continuare cel mai chipeș bărbat din lume și că-i plăcuse enorm la Viena.

— Sunteți amabilă, doamnă.

Vorbea cu o politețe forțată.

— O, nu sunt deloc amabilă, Maestre. V-am văzut minunatul Danilo de câte ori am avut ocazia. Eram fermecată. *Vraiment frappée.*

— Vă mulțumesc, doamnă.

— O, nu-mi mulțumiți, Maestre. Dumneavoastră trebuie să vi se mulțumească. Sunteți cu adevărat nedrept să vă retrageți așa de tânăr.

— Am cincizeci de ani, doamnă. La cincizeci de ani nu mai ești tânăr.

— Deloc, dacă aveți inima tânără, și s-ar zice că aveți inima tânără. Cincizeci nu înseamnă nimic. Sper să vă convingem să ne cântați cât timp sunteți aici, da?

— Nu, n-aș putea fi convins să cânt cât timp sunt aici. Vizita mea are alt scop. Mi-am adus nepotul la Besançon doar ca să-i deschid ochii și urechile la geniul lui Dinu Lipatti*, cel mai mare pianist care a ieșit din țara noastră de bestii. Noapte bună, doamnă.

Zărind un muzician pe care l-a recunoscut, i-a făcut semn și m-a condus traversând sala până la el. Au vorbit numai despre Lipatti și despre posibilitatea ca el să fie prea bolnav ca să cânte în după-amiaza următoare.

— L-am adus pe Andrew să-l asculte. Și să-l vadă. Mă voi ruga pentru sănătatea lui.

Rugăciunea lui m-a trezit în zori. Se dăduse jos din pat și stătea în genunchi în fața icoanei Sfântului Nicolae, pe care o pusese pe masă.

— L-am luat cu mine, Andrew. M-am gândit că ne poate fi de folos.

Unchiul a stat ca pe ghimpi toată dimineața de șaisprezece septembrie. Nu era singurul îngrijorat, toți cei pe care i-am întâlnit își exprimau aceeași îngrijorare cu privire la sănătatea pianistului.

— Sunt intolerabil de egoist, Andrew. Vreau să cânte azi. Vreau ceva de neuitat pentru noi doi.

---

* Dinu Lipatti (1917–1950), pianist și compozitor român, considerat unul dintre cei mai rafinați pianiști ai secolului XX.

Aveam să aflăm, după recital, că Lipatti se târâse în Salle du Parlement din Franche-Comté. În dimineața aceea, după repetiții, avusese un atac de febră atât de puternic, încât doctorul lui s-a văzut obligat să-i spună că nu va putea concerta în seara respectivă. Organizatorii festivalului au fost anunțați telefonic. Apoi, când a aflat că absolut toate locurile din *salle* erau ocupate, Lipatti a încălcat recomandarea medicului său. I-a luat o veșnicie să se îmbrace; și încă o veșnicie să meargă până la mașina care îl aștepta să-l ducă la sala unde se ținea recitalul. Audiența era îngrijorată, dar uimitor de răbdătoare, deși trecuse mai mult de o oră de când ar fi trebuit să înceapă concertul. Îmi amintesc intensitatea sentimentului care părea să-i stăpânească pe toți cei prezenți. Nu știam, atunci, calvarul prin care trecuse Lipatti urcând scările Casei Parlamentului, nici că se așezase la marginea scenei ca să-și încălzească mâinile înghețate lipindu-le de o sticlă cu apă fierbinte.

Într-un costum negru, mai mult o fantomă decât un om viu, Lipatti a apărut în fața noastră. L-am aplaudat în timp ce avansa încet spre pian. L-am auzit pe unchiul Rudolf oftând.

Dar cel care a început să cânte *Prima Partită* a lui Bach n-a fost deloc un spectru. Fantoma s-a animat într-o secundă, cu un aer radios. Eram oare conștienți de perseverența, de forța supraumană care îl însuflețeau în acea după-amiază de septembrie? Dacă eram, nu putea fi vorba decât despre o iluzie sentimentală, fiindcă indubitabila lui tenacitate era ascunsă de pianist

în spatele unei necesare măști de civilitate. Abia mai apoi, după ce ascultaserăm într-o liniște adâncă *Sonata în la minor* a lui Mozart, două improvizații schubertiene și o serie fascinantă de valsuri ale lui Chopin, abia atunci am înțeles că avuseserăm privilegiul să asistăm la un eveniment olimpian. Nu văzuserăm un artist etalându-și talentele, nimic atât de previzibil sau banal. Lipatti era dincolo de etalarea ostentativă sau de inteligența superficială. Ne cântase exact ceea ce intenționaseră compozitorii să auzim.

Unchiul Rudolf era prea mișcat ca să vorbească, la fel eram și eu. În anii următori, avea să se refere adesea la miracolul întâmplat la Besançon*, deoarece Lipatti nu a mai cântat niciodată în public și a murit pe 2 decembrie în același an.

*

Femeia din piață își strigă insulta rostită prima oară în urmă cu 64 de ani. Ura ei persistă. O va înjura pe fata Perceptorului până voi muri, deși poate în ultimele mele clipe îmi va arăta puțin respect și va tăcea. Sau poate, așa cum pare probabil, n-o va face.

Bărbații care au dus-o pe mama mea în pădure nu au nici fețe, nici voci. Femeia din piață

---

* Ultimul recital al pianistului a avut loc, într-adevăr, la Besançon, pe 16 septembrie 1950. Diagnosticat cu boala Hodgkin încă din 1947, pianistul în vârstă de 33 de ani a murit la Geneva în mai puțin de trei luni după acest concert. Recitalul de la Besançon a fost înregistrat pe disc.

vorbește pentru ei, și în dimineața asta îi văd fața batjocoritoare, exact așa cum am văzut-o în acel îndepărtat noiembrie.

— Te-am răsfățat destul, a spus unchiul Rudolf zâmbind. A venit timpul să fii educat. Am găsit un profesor pentru tine. Vreau să vorbești engleza acum, nu mai târziu.

— Da, unchiule, am răspuns eu cu noile cuvinte.

— Doamna Watson va fi aici mâine la ora nouă. Nu te speria de numele ei, Andrew. E româncă.

Ce-mi amintesc cel mai bine în legătură cu doamna Marthe Watson este părul ei. Trebuie să fi avut o culoare omenească în trecut – negru, bănuiesc, sau brunet –, dar acum era mov. Am aflat ulterior că și-l vopsea regulat.

— Nu te holba la mine așa de nepoliticos, Andrew. Trebuie să respecți întotdeauna o doamnă.

— Da, doamnă Watson.

— Dacă o spui, să fie și adevărat. Viitorul verbului *to have**, dacă ești amabil.

— *I will have...*

— *Shall. Shall* este corect.

— *I shall have,* doamnă Watson.

— Continuă.

Am continuat, șovăind și bâlbâindu-mă, dar într-o lună vocabularul meu sporise considerabil sub îndrumarea strictă a profesoarei mele cu părul mov.

---

* A avea (*engl.*).

— Îți interzic să mai rostești un singur cuvânt în română, Andrew.

— Da, doamnă Watson.

— Dacă ești amabil, spune și altceva în afară de „Da, doamnă Watson". Răspunde-mi. În propoziții.

— Vă promit că nu o să mai rostesc nici un cuvânt în română. Promit să vorbesc în engleză numai.

— „Numai în engleză". Te vei ține de promisiune, Andrew.

Când a plecat, în ziua aceea, a vorbit cu unchiul în limba pe care mie tocmai îmi interzisese s-o folosesc în prezența ei. Era disperată de ceea ce se întâmpla în țara lor, i-a spus unchiului, și el a fost de acord. Fusese nemulțumit din momentul în care Carol al II-lea urcase pe tron.

Ordinea stabilită de Ferdinand și de minunata lui soție, regina Maria, se pierduse. Alianța cu Marea Britanie și cu Europa civilizată era acum la pământ. România se afla într-o ruină spirituală și politică.

— Evreii*, a spus Marthe Watson. Ei sunt cauza. Ei otrăvesc lumea cu lăcomia lor. Ei au otrăvit România.

Aplecându-se să mă sărute, unchiul mi-a șoptit:

— Du-te la bucătărie, dragule, și bea-ți ceaiul. Annie te așteaptă.

În dimineața următoare nu mai era urmă de păr mov care să mă tulbure. Orele predate de Marthe Watson avuseseră efecte benefice, unchiul

---

* În română, în original.

Rudolf nu putea nega asta, dar ea avea opinii pe care nu dorea ca eu să le aud din întâmplare. Aveam să înțeleg când voi fi mare. Erau prea mulți oameni, nu numai români, care împărtășeau aceleași păreri.

— Am să-ți găsesc alt profesor. Ești un elev excelent. Sunt mândru de tine.

Al doilea profesor, Victor Collingham, avea o mustață stufoasă, în permanență umedă de la salivă. Victor avea obiceiul ciudat (ciudat mi se părea mie) de a chicoti. Da, chicotea – cuvânt pe care nu-l știam atunci –, asta făcea. Nu spunea niciodată nimic amuzant sau prostesc – așa cum aveau năravul Charlie sau Teddy ca să mă facă să râd –, dar chicotea oricum. Alt obicei ciudat era să se refere la doamna Collingham cu *ma femme**. „Conform *ma femme*", începea el o propoziție, sau „Așa cum obișnuiește să spună *ma femme*" – abia dacă trecea vreo lecție fără să asocieze vreun gând emis de *sa femme* cu mine, elevul lui tot mai confuz.

— Domnule Collingham, mă puteți învăța puțină franceză?

— Franceză? Nu, nu. Hotărât nu.

A chicotit.

— Măcar puțină.

— Nu, nici măcar puțină, Andrew. Nu vorbesc deloc franceza. O iotă, asta e limita mea. Cum ar observa fără îndoială *ma femme*: Victor Collingham, nu ești un lingvist.

* Soția mea (*fr.*).

Chicotitorul m-a învățat să scriu scrisori de mulțumire celor care fuseseră atenți cu mine și povestioare foarte scurte despre rutina zilnică de la Reședința Privighetoarea. Îmi însemna pasaje din cărți – romane sau lucrări de istorie – pe care să le citesc cu voce tare. Când mă poticneam la un cuvânt mai greu, îmi dădea o explicație chicotită a înțelesului său. Creierul îmi era dezorientat de substantive, verbe, propoziții, adjective și adverbe, dar eram hotărât să învăț de dragul unchiului meu și ca să mă asigur că va rămâne mândru de excelența mea ca elev.

— *Ma femme* nu e mulțumită deloc că m-au recrutat pentru serviciul militar. Avea impresia greșită că sunt prea bătrân. Dar nu sunt, Andrew. Sunt în mod evident un bătrân de doar treizeci și șapte de ani.

Victor Collingham și-a luat rămas-bun pe 6 aprilie 1940. Plecarea lui, cu un chicot mai sonor și mai lung decât oricare altul de până atunci, a fost subiectul uneia dintre povestioarele mele, pe care unchiul Rudolf i-a și trimis-o prin poștă. Spre mâhnirea mea, n-am primit nici un răspuns. Poate – „poate" e cuvântul pe care viața mea pare deseori fondată – s-a simțit jignit de ceea ce eu, un copil precoce de zece ani, scrisesem despre el. Nu folosisem, nici nu aveam cum, cuvinte precum „chicot" sau „salivă", dar descrierea râsului și a mustății lui trebuie să-l fi jignit.

Știu asta acum, chinuit de suferința persistentă a privirii retrospective.

În zilele mele cele mai fericite, în primii ani petrecuți în Anglia, mi-am dat seama că aparțineam și eram centrul unei familii neobișnuite. Nu aveam mamă sau tată – potrivit unchiului Rudolf, erau pierduți sau se ascundeau pe undeva –, dar aveam un unchi îndatoritor (cuvântul „îndatoritor" este perfect aplicabil); o aveam pe afectuoasa Annie, care îmi făcea prăjituri când eram sănătos și care mă îngrijea cu supe delicioase și cu ciorbe când eram bolnav; apoi mai erau Teddy Grubb și trucurile lui cu cărțile de joc care uimeau un băiat naiv și care îl uimesc și acum pe cel care și le amintește cu drag; mai era Charlie, șoferul, al cărui accent de Cockney* mă încuraja și mă provoca să-l imit în timp ce mă purta pe străzile orașului sau pe drumurile de țară înguste care duceau la casa din Sussex a unchiului Rudolf.

Vigilentul Andrew Peters înflorea în prezența lor. Erau uniți în conspirația lor de a-l face pe micuțul exilat cât mai fericit, iar planul lor avea succes. Ce deceniu fermecător am avut, cu atât mai mult cu cât îmi amintesc perioada războiului, când Annie nu lăsa să răzbată nici cea mai mică urmă de lumină pe ferestre, iar bombele germane păreau să se apropie tot mai mult cu fiecare nou raid. Eram și fascinat, în ciuda scurtei despărțiri de unchiul Rudolf – cea mai degradantă săptămână din viața lui, avea să-mi spună mai târziu –, fiindcă mă aflam deja într-o zonă

* Termen deopotrivă geografic și lingvistic referitor la clasa muncitoare din cartierul londonez East End.

relativ sigură, la țară, liber să mă joc în grădină și să colind împrejurimile. (El râdea de părul alb care îi apăruse dintr-odată pe la tâmple, spunând că era consecința inevitabilă a bătrâneții. Avea 43 de ani.) Viața la gimnaziu era și ea fermecătoare, deși trăiam cu groaza că voi fi lovit de o minge de crichet în timp ce jucam cel mai incomprehensibil dintre sporturi, cu terminologia lui care suna, și încă sună, complet ridicol. Am învățat pe de rost poezii englezești, l-am jucat pe Florizel într-o variantă prescurtată a *Poveștii de iarnă**, avându-l pe Peter Long drept Perdita mea cea oacheșă, și mi-am trecut toate examenele cu „coroniță". Excelam la engleză, franceză și istorie și eram întotdeauna mândria unchiului meu. Când colegii mă întrebau despre părinții mei, le spuneam că dispăruseră sau că se ascundeau și că eram trist că nu știau cât de mult progresam.

Charlie a fost primul conspirator care a plecat. Încarcerarea, apoi moartea disperată a lui Maurice – „S-a irosit din propria voință" – i-au provocat o suferință pe care credea că o poate îneca în ginul sec băut la orice oră. Unchiul Rudolf n-avea cum să-l ajute sau să-l salveze. Într-o zi din primăvara lui 1949 a dispărut, lăsând cheile mașinii într-un plic cu mesajul: „Rămas-bun și vă mulțumesc mult, domnule Rudolf." Nici un cuvânt în plus. Unchiul i-a contactat rudele, a vizitat-o chiar și pe mama lui

* Piesă de William Shakespeare publicată pentru prima dată în 1623.

Maurice, a sunat la toate spitalele londoneze și a trimis poliției fotografia lui Charlie, dar nu i-a dat de urmă.

— A dispărut, Andrew. A dispărut de pe fața pământului.

Când a fost clar că Charlie n-avea să se mai întoarcă niciodată, unchiul a vândut Rolls-Royce-ul în care fusesem plimbat ca un prinț și și-a cumpărat o mașină mică și mai potrivită, spunea el, cu modestia lui târzie.

— Nu mai sunt cântărețul de altădată. Nu mai semăn cu el.

Apoi a plecat Annie, fără tragere de inimă, să-și îngrijească fratele mai mic și bolnav din Glasgow.

— E sângele meu, domnule Rudolf. Trebuie să fii loial sângelui. Nu-l poți ignora.

A rămas numai Teddy. În iunie 1950, a suferit un atac cerebral la curse când calul pe care pariase a căzut la ultimul obstacol. Luase 1 000 de lire din banii unchiului. Teddy cel de încredere și conștiincios, care notase fiecare penny din câștigurile unchiului Rudolf în registrele ținute cu scrupulozitate timp de cincisprezece ani, avea datorii mari, am aflat noi, din cauza unei pasiuni pentru o femeie mai tânără și cu gusturi extravagante.

Teddy și-a revenit numai parțial. Când și-a recuperat vorbirea, era neclară și greu de înțeles. N-avea să mai părăsească sanatoriul pe care unchiul i-l plătea pentru recuperare. Nu s-a auzit nimic de femeia respectivă, oricine va fi fost ea.

Mi-l imaginez pe unchiul Rudolf așezat la căpătâiul lui Teddy, mângâindu-i blând mâna care – conform propriilor lui cuvinte rușinate – „intrase până la cot".

— Ar fi pus banii înapoi și n-aș fi știut niciodată de lipsa lor. Blestematul ăla de cal! Jocheul ăla prost și inutil!

— Am avut ambiția care trebuia odată, înainte să fiu atras la Viena de Hans Schenk. Naiba să-l ia.

Herr Schenk era personajul negativ în povestea vieții unchiului meu, cauza deznădejdii care i-a întunecat ultimii ani. Ascultam și mă îndoiam de răutatea lui Schenk. Acel Rudi Petrescu de care fusese uluit la Nisa era un brunet chipeș de douăzeci de ani, așa cum îl arată pozele în costum. Dincolo de vocea-i angelică, era copleșit de frumusețea și robustețea fizică a unchiului meu, care se potriveau perfect cu irezistibilii eroi de operetă – țiganii, prinții, prinții țigani, trubadurii, vagabonzii și tâlharii aceia, cazacii și husarii pe care-i ura.

Unchiului Rudolf îi plăcea să povestească mereu cum vicleanul antreprenor își croise drum după spectacol până la cabina bărbaților și, ignorând prezența lui Don Giovanni și a lui Leporello, l-a anunțat pe speriatul Rudi Petrescu că i-a pregătit un contract pentru Viena. Planul lui Schenk era să-l distribuie în roluri minore la început – două sau cel mult trei – înainte ca talentul său

remarcabil să-i asigure rolurile principale pentru care fusese născut. Acele roluri principale n-aveau să fie ceea ce el și Jean de Reszke își imaginaseră.

Schenk a devenit managerul lui Rudi Petrescu, muncind neobosit pentru el, convingând impresari sceptici să-i ofere audiții. În trei ani, nou-botezatul Rudolf Peterson avea roluri importante: Alfred în *Liliacul* și, cel mai faimos, Danilo în *Văduva veselă*. Era bogat, era petrecăreț și avea multe aventuri, singura mai importantă fiind cu Hilde Bernhard, cea pe care am cunoscut-o la înmormântarea lui.

— Cea mai înțeleaptă decizie pe care am luat-o în viața mea altfel prostească a fost să nu mă mărit cu unchiul tău. Andrew, dragule, căsnicia cu Rudi ar fi fost ca o piesă de Strindberg. Un menuet, dacă nu chiar un dans al morții. Îmi spui că era melancolic, dar el era melancolic și la apogeul carierei, când eram îndrăgostiți nebunește unul de altul. Chiar și atunci era ceva care-l frământa și de care nu putea vorbi. Șampania asta este excepțională.

— Era preferata lui. *La Grande Dame*. Era una dintre puținele lui consolări.

— Ah, Rudi. Mereu cu nevoia de a fi consolat.

Credeam că știu ce-l frământa. Aveam dovada scrisă, în două scrisori, amândouă din anii '20. I le-am arătat lui Hilde Auersberger, cum o chema acum, în aceeași seară, după ce oaspeții îndoliați plecaseră.

(Prima este de la Jean de Reszke. Îi scria lui M. Petrescu în 1924, cu câteva luni înaintea morții, în perspectiva ei. Am tradus-o din franceză.):

Dragul meu tânăr prieten și elev,

Minia, Louis, Amherst și cu mine citim aproape zilnic vești despre succesul tău. Îți trimitem felicitările și salutările noastre calde. Ți-am prezis faimă, în felul meu discret, și acum ai găsit-o.

Permite-mi să-ți ofer câteva sfaturi. Ca profesor al tău, cred că sunt în măsură s-o fac. În îndelungații mei ani de operă – atât ca bariton, cât și ca (minunată descoperire) tenor –, am avut ocazia să cânt muzică mediocră sau chiar mai rău. Cine își mai amintește acum de Elaine *a lui M. Bemberg, în care l-am jucat pe Lancelot? Îmi amintesc și mă înfior. A venit timpul să-i ceri persuasivului Herr Schenk să-ți aranjeze să-i poți enumera pe Messieurs Verdi, Bizet, Mozart și Wagner printre cunoștințele tale din lumea muzicii. Ar trebui să fii Radames*, Don José, Don Ottavio, Lohengrin** și, poate într-o bună zi, chiar Tristan***. N-ar trebui să te limitezi la operetă. Ai aripi care se pot deschide, iar talentatul Herr Johann Strauss și capriciosul Lehár nu o vor face în locul tău. Gândește-te la arta ta, harnicul meu elev, și la măiestria ta. Îți cer să te gândești la ele acum că ești bogat și faimos.*

Volubilul Koko tocmai a țipat un salut.

---

* Personaj din *Aida*, opera lui Giuseppe Verdi jucată pentru prima dată în 1871.

** Personaj din opera omonimă compusă de Richard Wagner și jucată pentru prima dată în 1848.

*** Personajul principal din opera *Tristan și Isolda* de Richard Wagner, dramă muzicală compusă în perioada 1857–1859.

Te îmbrățișez patern, Jean de Reszke.

P.S. Încearcă să nu fii un tenor STUPID. Cu un loc vacant în cap.

Scrisoarea de la Georges Enesco, datată 30 mai 1929, este scrisă în cuvintele vechi, pe care le-am tradus pentru Hilde. Sună cam așa:

Dragă Rudi Petrescu sau Rudolf Peterson – Ai apucat-o pe un drum pe care trebuie să-ți spun că-l găsesc regretabil. Când te-am auzit cântând Mozart la Conservator, acum zece ani, am crezut că vei deveni unul dintre marii artiști care pun muzica înaintea unor lucruri efemere precum faima. Speranțele acelea se spulberă de fiecare dată când apari într-o altă gargară. E o tristețe pentru mine și pentru țara noastră. Vreau să știi sentimentele care mă încearcă și să le iei serios în considerație. Ești încă tânăr. Te implor să schimbi direcția. Prietenul tău în muzică, G. E.

— Nu mi-a spus nimic din toate astea, Andrew. Bănuiesc că nu a spus nimănui. Le-a ținut secret.

— Nici mie nu mi-a spus. Le-am găsit abia ieri. Mă întreb de ce le-a păstrat – poate ca semne a ceea ce ar fi putut deveni – și dacă a răspuns vreodată la ele. Cred că le-a scris celor doi, pentru că de Reszke și Enesco erau eroii lui, iar el credea în curtoazie. Se poate să le fi promis că se va schimba. Și apoi n-a putut. Mi-a spus odată, când era foarte nefericit, că ar fi avut o viață mai

bună dacă s-ar fi născut un om banal sau chiar urât. Atunci numai vocea – și nimic altceva – i-ar fi justificat existența.

Nu i-am menționat dragostea unchiului Rudolf pentru mama agerei Hilde, care arăta mult mai tânără de șaptezeci și patru de ani, dar i-am povestit umilitoarea experiență de la ultimul recital, pentru care se pregătise atât de mult și atât de serios cu Ivan Morris.

Îmi amintesc că a ieșit pe scenă și a măsurat din priviri – aceasta este expresia –, a măsurat din priviri publicul. A observat că era în mare parte compus din femei de vârstă mijlocie și bătrâne – aceleași femei care se îngrămădiseră să-l vadă în *Primăvară maghiară* și în alte operete pe care le disprețuia. Se holba la fanii care îl aplaudau ca la niște inamici – ceea ce și erau, într-un fel. Era pe cale să se transforme în băiețașul morar îndrăgostit fără speranță de fiica stăpânului său – *die schöne Müllerin*. Chipul său exprima numai dispreț. Apoi a clătinat din cap, a zâmbit și i-a făcut semn lui Ivan că e gata. A început să cânte nervos, dar a reușit să surprindă ardoarea tinerească în acele prime cântece răvășitoare. Apoi, la al nouălea cântec, cel care vorbește despre florile albastre de lângă râu care-i amintesc de ochii iubitei, vocea i s-a încurcat la *Fensterlein* (fereastra ei), a tras aer în piept și a uitat restul cuvintelor, în timp ce Ivan cânta mai departe. „Destul", a spus el tare, „banii vă vor fi returnați. Noapte bună". A ieșit din sala de spectacol și a continuat să meargă câteva ore. L-am revăzut abia la două dimineața.

— Când am fost împreună – la Budapesta și la Paris, ca și la Viena –, nu dădea de înțeles că melancolia lui ar avea vreo legătură cu spectacolele în care cânta. Nici un semn.

— Susținea că Hans Schenk l-a ademenit departe de muzica pe care ar fi trebuit s-o cânte. Îl numea mișel.

— Hans, un mișel? Nu, nu – era un abil om de afaceri, care l-a făcut pe unchiul tău foarte bogat. Rudi nu se plângea niciodată când Hans îi prezenta un cec gras. Din ceea ce spui, se pare că ar fi trebuit să aibă curajul de a urma sfatul lui de Reszke. N-a făcut-o. Trebuie să-i fi fost frică. Cânta Danilo cu o încredere așa de voioasă, Andrew. Savura fiecare notă. Nu e de mirare că publicul îl adora. Mai ai șampanie din aceea? Haide să toastăm pentru fericirea pe care a adus-o în lume.

— Haide.

— Ce Dumnezeu este aia de pe perete? Cum de n-am văzut-o până acum? Sunt chiar așa de beată?

— Nu. E un colaj. *Gânduri după Géricault, sau Pluta Meduzei revizitată,* ca să-i dau titlul întreg. Are și o poveste.

— Sunt convinsă.

I-am spus povestea, cu meticulozitatea și diversitatea detaliilor care vin odată cu cherchelirea, dar a trebuit să mă opresc din cauza râsului cu lacrimi al Hildei.

— Prostituatele ar fi dat dovadă de mai multă decență. Niște doamne, într-adevăr.

Azi-dimineață mă aflam din nou în eterna piață, însă de data asta femeia nu mai era acolo. Spre surpriza mea, era unchiul Rudolf. Stătea acolo pregătit să mă salute, îmbrăcat în aceeași haină de astrahan pe care o purtase în februarie 1937 pe peronul gării Victoria.

— Bine-ai venit acasă, mi-a spus.

Câți ani aveam? Aveam iar șapte ani? Nu puteam nici să mă văd, nici să mă aud.

— Ai frumusețea mamei tale.

Îmi spusese asta în engleză, în 1946, după singura mea apariție pe scenă. Îl jucasem pe Florizel în seara aceea, i-am amintit eu după ce mi-a remarcat frumusețea. Ceilalți băieți din cabina de machiaj au roșit și au chicotit.

— L-am jucat pe Florizel, unchiule Rudolf. Nu pe Perdita.

— Știu, Andrew. Mă refer doar la gene. Seamănă foarte mult cu ale mamei tale.

În piață, în haina lui de astrahan, îl ruga pe Andrei să meargă cu el.

— Ai frumusețea mamei tale, i-a spus nepotului pe care nu-l numea niciodată Andrei, în limba în care-i vorbise foarte rar.

Sunt tentat să distrug tot ce-am scris până acum și aproape că am făcut-o azi, după ce unchiul meu, unchiul meu mort, m-a ademenit la el, numai ca să dispară. Poate că ar fi trebuit să mă apuc să-i scriu biografia, așa cum intenționam odată – enumerând datele și faptele relevante, și

păstrându-mă pe mine mie. Dar n-aș putea scrie o carte ca asta, pentru că viața mea – așa cum e acum, ce a mai rămas din ea – este inextricabil legată de a lui. Nu pot scrie dezinteresat.

De aceea trebuie să continui, scriind târziu în noapte, ținând la distanță cât mai multe dintre vise, chemând la mine fantomele mele dragi. Iar acum, când mă opresc și mă gândesc la tot demersul ăsta ridicol, mă surprind râzând. Cine va citi aceste pagini? Poate fiul meu, fericit în căsnicie, a cărui soție ingenuă va trebui scutită de singura și adevărata mea dezvăluire șocantă, pe care n-am făcut-o încă, asta dacă o s-o fac vreodată.

— Am fost surprins că nu te-au chemat la interogatoriu și pe tine, Andrew. Aveai unsprezece ani, și asta e o vârstă periculoasă. Sunt sigur că folosesc spioni de unsprezece ani în țara noastră de bestii.

L-am întrebat de ce fusese interogat de ei – oricine vor fi fost aceia.

Ei, mi-a spus, erau funcționarii de la Departamentul de Război, care descoperiseră – nu era nici un secret – că avea origine română. România era aliata Germaniei, *ergo* un cântăreț de operetă care nu mai fusese în București de aproape un deceniu era sortit să fie suspectat de una sau de alta. Mai mult, era un cetățean britanic respectat, ceea ce însemna că era și mai probabil să fie un trădător, știindu-se că trădătorii sunt maeștri ai deghizărilor plauzibile. Trebuia să fie

vinovat, iar ei – doi bărbați și o femeie feroce, îmbrăcată în tweed – erau hotărâți să o demonstreze. A fost reținut timp de o săptămână, cea mai umilitoare săptămână din viața lui, într-o cameră pe care numai cel mai masochist călugăr ar fi găsit-o corespunzătoare. Și da, a fost pus în lumina reflectoarelor, cu care era de altfel obișnuit, pentru că, în fond, cântase multe chemări la libertate și la dreptate în strălucirea ei însuflețitoare. Îl interogau când se afla pe punctul de a adormi, sau când era disperat să meargă la toaletă, sau când era speriat că va mărturisi o crimă pe care n-o comisese, doar ca să fie lăsat în pace. Erau harnici. Erau hotărâți să-l facă să admită că se afla în solda generalului Antonescu, conducătorul României, dacă nu chiar a lui Adolf Hitler. Apoi, în culmea umilinței, le spusese:

— Ascultați, voi trei, soția fratelui meu a fost târâtă în pădure de trei bărbați a căror ideologie mă acuzați că aș îmbrățișa-o și aș susține-o cu bani. Fratele meu s-a sinucis la Paris, lăsându-mi să-i cresc băiatul orfan. Aș putea fi atât de viclean, de abil? Mi se pare că mă aflu în robia a două sfinte trinități diabolice.

— Am fost încântat de acel orgoliu nefericit, dragul meu. M-am simțit ușurat s-o spun. Doar pentru un moment sarcastic, în orice caz. Da, în acel moment sarcastic – și n-a durat mai mult de un moment – am simțit că-i scosesem din sărite așa cum mă scoteau ei pe mine. Mă înșelam, desigur. Și-au reluat interogatoriul cu forțe proaspete. Iar când m-au eliberat, au făcut-o fără nici

o scuză. Și de ce să se scuze că aproape reușiseră să mă înfrângă? Fuseseră antrenați și plătiți să facă exact asta. Și-au strâns hârtiile și m-au lăsat singur cam o oră. Apoi a intrat un bărbat pe care nu-l mai văzusem până atunci și mi-a spus că mașina era pregătită. M-a dezlegat de scaun. M-a așteptat să mă ridic. Mi-a pus un cearșaf pe cap și m-a ghidat afară din cameră și din clădire, dar nu și din experiența aceea degradantă. Nimeni n-ar putea vreodată s-o facă. Uneori, când stau întins în cadă, mă gândesc că apa ar putea curăța sufletul de toate frământările lui, așa cum curăță trupul. Torni puțină apă pe cele mai rele amintiri, picătură cu picătură, și ele dispar cum dispar petele. Sunt eradicate.

Îl aud pe unchiul meu spunând asta și-mi amintesc cât de speriat era de acele șase zile din vara lui 1941, când conștiința lui prețioasă – la fel de prețioasă pentru el ca laudele primite de la Jean de Reszke – a fost nu numai chestionată, ci și calomniată și pătată. Cei doi bărbați și femeia în tweed nu aveau cum să știe cu ce dispreț imediat și îndârjit răspunsese el la remarca Marthei Watson despre evrei* (folosesc cuvântul vechi pentru că-mi evocă veninul cu care a fost rostit) și cum profesoara cu rezultate altminteri satisfăcătoare a fost concediată pe loc. L-au luat peste picior când s-a referit la țara odată iubită, acum plină de bestii, pe care o abandonase și nu l-au crezut când a repetat că se află într-un exil mulțumitor și responsabil, nici că este la fel de nerăbdător

* În română, în original.

ca toți ceilalți să-i vadă pe Hitler și pe acoliții lui distruși. I-au reamintit că a cântat în germană, iar el le-a reamintit că a cântat de asemenea în franceză și în engleză. S-a abținut, în mod absurd, să adauge italiana și maghiara, dându-și seama că menționarea lor ar fi inspirat mortalul trio să-l acuze de fascism.

— A fost o zi oribilă, Andrew, o zi în care mi-aș fi dorit să fiu din nou prostul de Zoltán declarându-i Zeldei că inima lui îi aparține și că speră, o, atât de mult, că și inima ei îi aparține lui. Gândește-te numai cât de disperat trebuie să fi fost dacă am putut fie și numai să mă gândesc la așa ceva. Atinsesem punctul cel mai de jos al declinului. Nu aveam cum să mă afund mai mult.

Unchiul Rudolf mi-a zâmbit palid și atunci, realizând parcă absurditatea mărturisirii lui, a râs așa cum nu-l mai auzisem de luni de zile. Numai că, în toată intensitatea lui, am înțeles prea bine, era un râs al disperării.

Într-una dintre după-amiezile însorite rămase în memoria unchiului meu – când meritase un *bien* –, maestrul și-a invitat cel mai strălucit elev să bea un pahar cu vin și să mănânce niște biscuiți. Era un privilegiu fără seamăn. Rudi Petrescu, în confuzia momentului, și-a dat seama că nu putea răspunde. În timp ce se chinuia să rostească un simplu cuvânt de acceptare, Louis Vachet a intrat cu o tavă.

— Monsieur Petrescu mi-a acceptat invitația, Louis.

Vinul era un rosé cu gheață, iar biscuiții, napolitane cu portocale. Rudi ghicise că profesorul lui avea chef să depene amintiri și, încurajat de Louis Vachet, exact asta a făcut, din păcate pentru prea puțin timp. Momentul a fost memorabil pentru studentul timorat nu atât de faptul că de Reszke și fratele lui cântaseră la Castelul Winsdor într-o audiență privată cu regina Victoria, ci mai degrabă de felul în care maestrul retrăia marile roluri binecuvântate cu geniul său. A vorbit în după-amiaza aceea de Otello, un rol pe care îl acceptase fără prea mare tragere de inimă, pentru că era bolnav când i-a fost oferit prima oară, dar și pentru că, deși iubea muzica lui Verdi, era împotriva firii lui să joace un criminal.

— Un motiv prostesc, Monsieur Petrescu. Cred că sunteți de acord că, pe planeta noastră tulburată, unii criminali sunt mai nobili decât alții. Otello cel rătăcit este unul dintre ei.

De Reszke fusese influențat în interpretarea lui de actorul Tommaso Salvini*, pe care-l văzuse jucând în tragedia lui Shakespeare.

— E instructiv să-i studiezi pe actori. Sunt adesea mai muzicali decât cântăreții. Dacă nu respectă limbajul, sunt huiduiți și alungați de pe scenă. Ei n-au niște sunete frumoase în spatele cărora să se ascundă.

---

* Tommaso Salvini (1829–1915), actor italian al cărui Othello a rămas de referință, influențând mari actori de teatru din epocă, printre care și Constantin Stanislavski (1863–1938).

De Reszke s-a ridicat de pe scaun, și-a stins țigara și și-a luat o pernă. S-a uitat în jos la covor și a îndreptat degetul spre el:

— Aceea e Desdemona mea. Respiră? I-am luat viața cu această pernă. Sau nu? Să mă uit de aproape.

Vorbea, ca de obicei, în franceză, dar acum, acum când era Otello, cânta și vorbea simultan în italiană:

*...e stanca, e muta, e bella**

— O, Andrew, vocea îi era stranie, plină de groază și mirare. Groază de ceea ce el, Otello, făcuse și mirare la gândul că sufletul ei plutește undeva, departe de el. Investise atâtea sentimente în acele nouă silabe – *e stanca, e muta, e bella*. Nu, nu pot s-o fac. Nu mă pot compara cu el. De ce să mă prefac? Și covorul ăsta nici măcar nu e Desdemona.

Unchiul abia cunoscut m-a adormit în noaptea de 23 februarie 1937 cu unul dintre cântecele populare pe care Brahms le-a scris pentru copiii Clarei Schumann, femeia care nu a putut răspunde iubirii lui idolatre. Se numește „Îngerul păzitor", dar nu știam pe atunci. Nu pot spune că urechile mi-au fost încântate imediat – încântarea avea să se producă de Crăciun, când

* ...e obosită, e mută, e frumoasă (*it.*).

unchiul Rudolf a chemat o întreagă oștire de îngeri s-o poarte pe Iphis, fiica lui Jephtha, spre cer –, dar era suficient de plăcut cât să-mi doresc să-mi mai cânte. Apoi, cu timpul, am ajuns să înțeleg că muzica pe care o cânta acompaniindu-se singur la pian, sau pe care mi-o punea s-o ascult la gramofon, nu era muzica cu care îl asociau admiratorii lui. Acea muzică, oricât de armonioasă și de memorabilă – așa cum a observat el odată sarcastic –, trebuia lăsată deoparte, și din motive care nu erau în totalitate muzicale. Unul dintre acele motive, cu siguranță cel mai patetic, era soarta părinților mei, de care nu aveam să aflu până la optsprezece ani, în seara cu cele două pahare de brandy în scop medicinal. Unchiul a ajuns să creadă că opereta, frivolă cum era, s-a dezvoltat din cultura care i-a ucis și că era de datoria lui să mă protejeze de ea. Iar când și-a luat rămas-bun de la „nonsensul sinistru" în decembrie 1945, a făcut-o pentru urmașii milioanelor de fii și fiice de Perceptori care dispăruseră. A cântat „Noapte bună, Viena" cu un dispreț care îi producea plăcere, căci în orașul acela al prăjiturilor cu cremă și al naziștilor căpătase el reputația pe care o batjocorea. Nu mai aveau să fie husari, cazaci, tâlhari poznași sau țigani care nu știau că prin tinerele lor vene curge un sânge albastru. Era la fel de bătrân ca secolul și nu mai voia operetă. A fost primit cu urale susținute și a făcut vreo zece plecăciuni ca urmare a acelui *encore* sfidător, dar când ne-am întors la Reședința Privighetoarea mi-a spus:

— A fost cea mai bună clismă, dragul meu. Am scăpat de tot rahatul din sistemul meu. Mă simt deja mai ușor.

Ca să fiu cinstit, cred că am fost dezamăgit de hotărârea lui de a se retrage. Adorasem orele petrecute în cabina lui de machiaj sau lângă scenă, atunci când mascota lui norocoasă îi aducea norocul bolnăvicios după care tânjea. Deși eram tânăr, înțelegeam că nu-și putea reînnoi serios cariera în operă, judecând și după conversațiile pe care le auzeam fără să vreau, sau la care chiar luam parte, conversații purtate cu agentul său ori cu managerii teatrelor din Londra și din Paris. Era prea bătrân acum să-l mai joace pe Ferrando sau pe Don Ottavio și îi lipsea experiența rolurilor mai grele din repertoriul de tenor. Nu voia decât o ocazie în care să arate ce poate. Fusese elevul cel mai apreciat al lui Jean de Reszke; Georges Enesco, încă în viață, ar fi garantat pentru talentul lui autentic, dacă l-ar fi contactat cineva. Dar maestrul murise în 1925, iar Enesco îl auzise cântând la Conservatorul din București tocmai în 1918. Datele spuneau povestea lui tristă. Erau ca niște pietre insurmontabile în drumul lui.

Călătoria noastră la Besançon – mai degrabă pelerinajul nostru, cum s-a dovedit până la urmă – a fost cel mai deștept cadou pentru iubitul său nepot, cadou venit atât de repede după durerea pe care i-o provocaseră dezvăluirile făcute. Scopul lui era să mă facă să stau aproximativ o oră la recitalul lui Lipatti și să fiu inițiat

în cele mai fine aspecte ale sufletului omenesc. Am primit mai mult decât muzică în acea după-amiază de septembrie – am primit o lecție de abnegație și transcendere a sinelui. Nici eu, nici unchiul nu am putut scoate o vorbă în orele care au urmat, singurele cuvinte fiind cele adresate unui barman când a comandat o sticlă de Bordeaux.

În dimineața următoare eram pe punctul de a pleca, când l-am văzut pe Lipatti iscălindu-se pe programele unui grup mic de oameni, unii dintre ei chiar muzicieni. Unchiul s-a alăturat grupului, trăgându-mă și pe mine. Mă simțeam stingher într-o asemenea companie, dar strânsoarea pe încheietura mâinii era fermă.

— Eu nu vă cer un autograf, a spus unchiul în franceză. Vreau doar să vă mulțumesc, atât. Nepotul meu dorește și el să vă mulțumească.

— Vă mulțumesc mult, am spus, înroșindu-mă când el mi-a luat mâna și mi-a strâns-o.

— Vă mulțumesc că-mi mulțumiți. Sunteți amabili.

Mi-am cunoscut viitoarea nevastă, nevasta mea de un an și ceva, când a venit să se joace cu mine în grădina din spatele casei de la țară a unchiului meu. Aveam amândoi doisprezece ani. Zece ani mai târziu, eram încă prieteni, deși nu îndrăznisem acele jocuri de explorare a corpului la care se dedau copiii care se plac. Păstrasem distanța fizică.

În schimb, se arunca în brațele unchiului Rudolf și îi acoperea fața cu sărutări. Manifestările acelea de afecțiune nu mă surprindeau. Era mai sigur pentru o fată de vârsta ei să flirteze cu un bărbat de patruzeci de ani – mult mai sigur, se presupunea, decât dacă ar fi flirtat cu mine. Nu-mi amintesc acum ce aveam în comun, asta dacă aveam ceva. A, da, îmi amintesc că sub îndrumarea expertă a unchiului a început să ne placă tenisul. Am jucat o dată un dublu mixt împotriva părinților ei, pe care i-am bătut fără să pierdem nici un set. În acea zi, cel puțin, am fost uniți. Ne-am permis o îmbrățișare a învingătorilor.

Sunt cinic. Aveam o slăbiciune unul pentru celălalt. Eram conștienți de atracția dintre noi, până am început chiar să acceptăm că destinul nostru era, nici mai mult, nici mai puțin, să ne căsătorim. Până și unchiul meu, care deplângea dezinteresul total al lui Mary pentru muzică, împărtășea părerea unanimă a societății din Sussex, unde abia ne mutaserăm, că ar fi fost păcat ca un cuplu atât de atractiv să nu se lege prin legământul căsătoriei. Mary trebuie să fi fost conștientă că își reprima adevăratele sentimente, mai ales când finanțatorul american, Joshua Harris, a venit să stea la familia ei în vara lui 1950. Inocenții se logodiseră deja. Îmi amintesc acum că Mary n-a fost deloc tulburată sau supărată când unchiul Rudolf s-a oferit să mă „împrumute" pentru o călătorie de o săptămână la Paris, în septembrie.

— Cred că mă pot lipsi de el o săptămână, domnule Rudolf. La urma urmei, îmi voi petrece o viață întreagă cu el.

Joshua Harris s-a întors în Anglia în luna iunie a anului următor și a stat în spatele bisericii satului privind cum ne căsătoream. La petrecerea de după, unde unchiul meu a furnizat șampania, tatăl lui Mary i-a amuzat pe oaspeți când, în timpul discursului său, a constatat privindu-i pe miri:

— Voi doi sunteți unul mai drăguț decât altul. Sper că știți care e care.

Cuvinte profetice, într-adevăr. Gluma a stârnit deopotrivă râsete și aplauze. Eram obișnuit să fiu invidiat de femei și comentat de bărbați pentru genele mele, dar numai unchiul Rudolf îmi spusese că eram frumos. „Drăguț" era ceva nou pentru mine. „Fac un cuplu drăguț" a devenit alternativa la „Fac un cuplu frumos", după discursul colonelului Spragge.

Am mers în luna de miere la Roma, unde am fost surprinși și încântați să vedem cum fermierii își vindeau animalele în Piazza di Spagna. Primul lucru pe care l-am auzit când ne îndreptam spre Treptele Spaniole a fost behăitul unei oi. Am râs, imaginându-ne o astfel de scenă în Trafalgar Square sau în Piccadilly Circus. Am vizitat singur casa unde a murit Keats, Mary găsind „morbidă" dorința mea de a aduce un omagiu poetului meu favorit. Ne-am plimbat fericiți printre ruinele Forumului, dar Mary n-a avut nici un chef să mă însoțească la Colosseum. Gândul la gladiatorii care sfârtecau sau erau sfârtecați de animale sălbatice îi repugna. Această viitoare iubită a unui bărbat în pragul senectuții nu avea nici un pic de interes sau curiozitate pentru istoria umanității.

Unchiul aranjase să stăm la Hotelul Excelsior, și chiar acolo, în sânul luxului, a fost conceput Billy. Mary era răbdătoare cu soțul ei bâjbâitor și imatur sexual, pe care îl uimea cu abilitatea ei de a crește ce era flasc. A treia zi, grație străduințelor ei, am crescut din nou.

Am locuit în Londra, într-un apartament din Westminster, nu departe de catedrala catolică. Acolo își avea Mary întâlnirile clandestine cu adoratorul Joshua, în timp ce eu lucram ca secretar și contabil al unchiului meu la Reședința Privighetoarea. Le plăcea în mod deosebit, am aflat mai apoi de la Billy, vecernia de miercurea după-amiaza, când se țineau de mână pe acordurile lui Palestrina* sau ale lui William Byrd**, deși Mary nu-l putea aprecia pe nici unul. Dragostea lor înflorea pe acea muzică nemaiauzită. Alăturându-se congregației, se puteau preface că erau deja uniți.

Câți ani avea Billy când m-a părăsit Mary? Trei luni? Patru? Undeva între, bănuiesc, din moment ce a abandonat căsnicia noastră banală la mijlocul lui iulie 1952. Cred că am fost mai mult jignit decât rănit; mi-am dat repede seama că, în zilele de după plecarea ei, îmi era dor de fiul meu, nu de ea. Am ajuns să realizez, de asemenea, de-a lungul tăcerii profunde și

---

* Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525–1594), compozitor italian, a influențat puternic muzica bisericească romano-catolică, arta lui fiind considerată chintesența polifoniei renascentiste.

** William Byrd (1540–1623), compozitor englez, a cultivat numeroase forme muzicale renascentiste.

amenințătoare pe care a menținut-o doi ani, dacă nu chiar mai mult, că pe Billy voiam să-l țin în brațe și să-l sărut, nu pe Mary. Ea putea rămâne unde se afla, îmi spuneam. Siguranța și bunăstarea lui Billy m-au preocupat în multele luni de speculații îngrijorate.

Ieșirea tristă a colonelului Spragge împotriva amantului intrigant cu un picior în groapă care îi furase fata de sub nasul familiei a fost redată cu fidelitate de ziare. Avea să-l biciuiască pe acest ticălos (încântător cuvânt) până la ultima suflare. Soțul încornorat „zâmbea curajos" și nu spunea nimic, așa cum nu spuneau nici Cicely Spragge, adjuncta taciturnă a volubilului ei soț, nici unchiul Rudolf, care – fiind faimos – a fost asaltat cu întrebări de ziariști.

Colonelul l-a vizitat pe unchiul meu la Reședința Privighetoarea. Conversația lor – sau, ca să fiu mai precis, monologul abia întrerupt al colonelului Spragge – nu depășise nivelul insultelor, când i s-a arătat ușa și a fost sfătuit să nu se mai întoarcă. Din Mayfair, s-a dus la Westminster. Soneria insistentă m-a alertat că se prefigura, fără nici o îndoială, o ceartă. Avea să se întâmple însă ceva și mai supărător.

— Intrați, am spus. Să vă pregătesc ceva de băut?

— Nu există o băutură suficient de puternică să mă calmeze. Nu, nu-mi poți pregăti nici o băutură. Ceea ce poți face este să-mi explici ce fel de bărbat este acela care-și pierde nevasta în fața unui jidan cu pete de la ficat pe față și mai bătrân decât tatăl ei.

— Vă referiți la mine?
— La cine altcineva?
Eram incapabil să-i ofer un răspuns. S-a înfuriat și a țipat:
— N-ai putut s-o satisfaci, așa-i?
— I-am făcut un băiat.
— Minunea minunilor. Încetează să mai bați din genele alea frumușele și spune-mi adevărul.
— Ce adevăr?
— Adevărul despre eșecul tău ca soț.
— Îl iubește pe domnul Harris, sau banii lui. Nu mă iubește pe mine, asta-i clar.
— De ce-ar iubi un bărbat care nu-și poate îndeplini datoria naturală?
I-am sugerat, abținându-mă cu greu, să-l caute pe domnul Harris, să-l biciuiască, așa cum amenințase, să-i bage mințile în cap fiicei lui, așa cum promisese, și să mă lase pe mine să-mi inventariez neajunsurile în privat. L-am întrebat, politicos, de ce era atât de obsedat de genele mele, care erau naturale, nu făcute de mine, și l-am invitat să accepte o băutură relaxantă.
— Vorbești engleza elegantă a unui străin. Totul e străin la tine, inclusiv drăgălășenia dezgustătoare. Nici măcar nu *arăți* ca un bărbat.
I-am urat noapte bună și o călătorie plăcută, fără peripeții, înapoi la țară. I-am spus că sper să aibă curtoazia s-o salute pe doamna Spragge, pe care mă bucurasem s-o pot numi mamă-soacră.

Iată-mă într-o dimineață de februarie, ridicat din pat de tata, care-mi zâmbește. E

întuneric afară. O lumânare arde slab într-un colț al camerei.

— Mama e acasă? am întrebat, așa cum întrebasem și cu o zi înainte.

— Nu încă, dragule. Va fi acasă când o să te întorci din minunata vacanță la unchiul Rudi. Cred că trebuie să-i spui unchiul Rudolf, acum că e un cântăreț faimos.

— Vreau s-o aștept aici pe mămica.

— Știu că vrei. Dar unchiul tău mi-a scris că trebuie neapărat să-și vadă unicul nepot și că ar fi foarte nefericit, Andrei, foarte nefericit, dacă nu te-ai duce.

— Mai arată-mi poza aia amuzantă, tată.

Scoate din buzunar fotografia pe care i-o va da conductorului în Paris. Îl întreb pe tata dacă unchiul Rudi sau Rudolf are mereu cercei în urechi și spadă la curea.

— Nu, nu. Aici joacă un rol, Andrei. Pe scenă. Într-un teatru. O să vizitezi un teatru din Londra, îți promit. O să fie interesant pentru tine.

— Vii și tu la Londra, tată? am întrebat sperând că îmi va răspunde altfel decât cu o zi înainte.

— Ți-am spus, Andrei. Am treabă la Paris. O treabă importantă, dragul meu. Te vei simți ca un om mare într-o vacanță fără mine.

— Și fără mama.

— Și fără mama, da. Fratele meu este un om foarte bun, ți-am mai spus de o mie de ori. Vei fi în siguranță cu el.

— Sunt în siguranță și aici, tată.

— Aud calul lui Mircea. Ascultă. Trop trop, trop trop. Ai cinci minute să faci ce ai de făcut.

Apoi trebuie să te spălăm, să te îmbrăcăm și să fim gata.

Mă coboară din pat.

— Grăbește-te, îmi spune. Grăbește-te cât poți. Repede, repede, leneșule. Avem un tren de prins, nu uita.

Suntem în hol. Îmi trece un gând prin minte, pe care îl spun tare.

— Mama și-a uitat icoana, tată. Ultima oară când a plecat și-a luat-o cu ea.

— Și-a uitat-o?

— Da, tată. Trebuie să se roage la Fecioara Maria în fiecare zi. Știi că trebuie.

A rămas fără cuvinte, sau minciuni. Îmi spune să mă grăbesc, sau vom întârzia și-mi voi pierde vacanța cu unchiul Rudolf. Și ce păcat ar fi.

— Credința o s-o ajute pe mama, Andrei.

Credința ajutătoare a mamei. Treaba tatei la Paris. Începutul sfârșitului cuvintelor vechi.

În 1955, unchiul a părăsit Reședința Privighetoarea și și-a vândut conacul elisabetan. Terminase, spunea, cu viața pe picior mare. Acum, când era sigur că nu va mai cânta în public niciodată, voia să trăiască modest, anonim. S-a mutat, și eu m-am mutat cu el, într-o casă din vestul Londrei, cu vedere la Tamisa.

— Nu e chiar Mediterana, dar e bine și așa.

Deși se retrăsese, rămăsese destulă muncă pentru secretarul și contabilul său. Veneau drepturi

de autor de la compania de discuri cu care odată avusese contract exclusiv; scrisori de la fani, cărora trebuia să le răspund, nu înainte de a i le înmâna pentru a fi semnate, deși se împotrivea de fiecare dată; cereri pentru apariții la radio și la televizor în programe ușurele care trebuiau refuzate fără ca el măcar să știe de ele; jurnaliști și impresari pe care-i țineam la distanță. Aceștia erau dificil de îndepărtat, pentru că erau și cei mai insistenți cu ofertele lor de a-l tenta pe domnul Peterson să reia unele turnee cu *Voievodul țiganilor* sau *Cântecul deșertului*.

Odată unchiul Rudolf a intrat în biroul meu tocmai când îi explicam unui manager de teatru nerușinat, pe un ton voit calm, că marele star de operetă alesese să devină un sihastru. Da, am repetat, un sihastru. Ca un călugăr. Se rupsese de trecut și de tot ce era asociat cu el.

— Spune-i, Andrew, că sunt absorbit în ultima vreme de lucrările lui Béla Bartók*.

Și era adevărat. Era complet absorbit. Locul lui Bartók în reeducarea lui muzicală, așa cum îi spunea el, era semnificativ, căci iată un compozitor care îl trimitea înapoi la amintirea copilăriei cu cântece populare și muzică țigănească, în țara care nu se transformase încă într-o țară

* Béla Bartók (1881–1945), compozitor și pianist maghiar considerat unul dintre cei mai importanți muzicieni din prima jumătate a secolului XX. Prin culegerile și studiile sale dedicate muzicii populare (în special maghiare, slovace, românești și bulgare), a pus bazele etnomuzicologiei.

de bestii. Recunoștea chiar unele dintre melodiile pe care Bartók le auzise și le notase în călătoriile sale prin Ungaria și România, în 1916. Vorbea de tilincă*, un instrument cu corzi la care cântau ciobanii, și spunea că sunetele lui Bartók îi aminteau și de alte sunete – de insecte, păsări, cai, vite. Aceasta era lumea naturală în care se născuse și care i se dezvăluise copil fiind, alături de Roman și alți amici, înainte ca viața să-i fie acaparată cu totul de cel mai rău tip de artificiu. În timp ce stăteam în biroul de la etaj, ocupându-mă cu resturile carierei lui, mă opream adesea să ascult cum tatona complexitățile din *Mikrokosmos*** la pianul de la parter. În zilele mai calme, se mulțumea cu piese mai vechi precum *Paisprezece Bagatele* sau *Trei Burlești* sau, cel mai sfâșietor, *Două dansuri românești* din 1910, anul când a descoperit că Dumnezeu îl înzestrase cu voce de înger.

Dacă va plânge cumva, mi-a spus, să nu-l consolez. Avea o batistă pregătită pentru asta. Orice lacrimă va evoca o amintire fericită. Nu trebuia să mă alarmez sau să mă supăr. Trebuia să-l las cu gândurile lui.

Cum să-l las cu gândurile lui când acestea se intersectau atât de des cu ale mele? Eram prizonierul fericit al melancoliei lui, îmi dau seama acum, și nu eram în nici un fel pregătit

---

* În română, în original.

** Compoziții pentru pian ale lui Béla Bartók publicate între anii 1926 și 1939 și alcătuite din nu mai puțin de 153 de piese care progresează de la cele mai simple studii spre exerciții tehnice foarte dificile.

să scap din ea. Sistemul de alarmă al acestei închisori nu se declanșa, nu putea s-o facă. Gardienii și paznicii fuseseră trimiși într-o vacanță permanentă.

Ziua eram harnicul Andrew, studiind din greu ca să-i impresioneze pe unchiul și pe profesorii care îi dădeau o atenție specială, dar noaptea, invariabil, deveneam Andrei cel îngrozit, urmărindu-și părinții care nu se lăsau prinși. Cei doi se uneau rar, dar s-a întâmplat o dată, la o repetiție a *Poveștii de iarnă,* pe scena din sala școlii, când Andrew, neputând spune versurile

...Dansezi – și-aș vrea să fii un val de mare
Mișcându-te în neclintirea ta:
Atât să fii – și altceva nimic...*

fără să se încurce la „un val...", din cauza literelor care lipseau din rațiuni fonetice**, s-a transformat instantaneu în băiețelul din zăpadă, orbit de atâta alb. S-a trezit rostind cuvintele vechi, spre surprinderea Perditei lui oacheșe și spre îngrijorarea domnului Harper, producătorul piesei.

— Bea niște apă, Peters. Respiră adânc și uită-te la mine. Ai încredere în mine, dar și mai multă

* Shakespeare, *Opere complete,* volumul 8, traducere de Dan Grigorescu, Editura Univers, București, 1990.

** În engleză lipsesc unele litere, din rațiuni fonetice (*A wave o' th' sea*), fenomen care nu se regăsește în traducerea românească.

în Shakespeare. Fă-ți cadou cel mai moale „e" și versul îți va fi la îndemână.

Eram hotărât, în seara spectacolului, să nu-l las pe Andrei să intre în Boemia, unde eu, Florizel, eram prinț. Am ajuns la replica respectivă și am spus-o repede, aproape fără să mă gândesc, astfel că băiatul îngrozit a fost alungat. A reapărut scurt în cabină, când unchiul Rudolf mi-a spus că am frumusețea mamei mele, dar acela a fost un moment jenant peste care agerul Andrew Peters a trecut cu abilitate. Făcusem față celei mai complexe, celei mai dificile poezii din limba engleză și eram mândru de asta. Comparativ cu ceilalți colegi și actori, toți în vârstă de șaisprezece ani, eu aveam doar nouă ani în această limbă. Aveam motive serioase, îmi spuneam, să fiu mândru.

Unchiul Rudolf adusese o actriță să mă vadă jucându-l pe Florizel. Străluceam de bucurie la complimentele ei. I-am uitat numele, dar nu și părul lung și blond sau faptul că o jucase pe Ofelia – singura ei incursiune (îmi amintesc cuvântul) în Shakespeare, cum spusese. Charlie ne-a dus pe toți trei înapoi la conac. Auzind mașina oprindu-se pe alee, Annie a ieșit pe scări să mă salute. Deși eram un băiat înalt și sigur pe el (cel puțin în timpul zilei), eram încă sărmanul ei băiat adorabil – băiețelul cu ochii holbați pe care aproape îl *sufocase* cu îmbrățișarea ei pe 23 februarie 1937 – și la fel m-a primit și acum, când m-a luat în brațe și m-a întrebat cum mă descurcasem. A răspuns actrița în locul meu. În opinia ei, mă descurcasem minunat.

Annie îmi pregătise o prăjitură specială, cu stratul acela de marțipan care îmi plăcea atât de mult. Aveam de suflat șaisprezece lumânări.

— Mi-am sărbătorit deja ziua, Annie.

— Asta este pentru a-ți sărbători sosirea ca un adevărat școlar englez, recitându-l pe Shakespeare ca un vorbitor nativ, a explicat unchiul Rudolf. Asta e mai important decât orice aniversare.

Succesul meu ca recitator de versuri (roșesc acum când mă gândesc cum am jucat) a fost sărbătorit cu șampanie, din care mi s-a permis și mie un pahar plin ochi. Am fost trimis la culcare cu sărutări și am rămas Andrew Peters toată noaptea, până la orele dimineții, neputând adormi de fericire.

Aș vrea acum să scriu, cu oarecare tristețe, despre Annie, a cărei plecare din familia noastră neobișnuită l-a nedumerit pe unchi, iar pe mine m-a rănit. Păruse inamovibilă. Numai moartea însăși, biruitoare a tot ce este constant, o putea lua de lângă noi, cel puțin așa ne gândeam. Spunea că n-ar fi vrut să plece, dar că sângele apă nu se face și trebuie să-i fii loial. Fratele ei convalescent avea nevoie de ea. Nu avea pe nimeni altcineva pe lume care să aibă grijă de el.

— Adu-l la Londra. Voi plăti infirmiere să-l îngrijească.

— Bruce n-ar accepta niciodată mila, domnule Rudolf. Sunteți prea bun. Nu, va trebui să-mi mut oasele bătrâne la Glasgow, deși mi se

rupe inima să-l părăsesc pe sărmanul, adorabilul Andrew.

Am condus-o la stația Euston într-o dimineață umedă de octombrie. Unchiul meu clătina neîncrezător din cap în timp ce-i urca bagajele în compartimentul de la clasa I unde îi rezervase un loc. A îndemnat-o să se răzgândească în al unsprezecelea ceas și să se întoarcă la Reședința Privighetoarea, unde îi era locul. A rugat-o. Uite, i-a spus, aici e biletul. Lasă-mă să-l rup și mă vei face foarte fericit. Și pe sărmanul, adorabilul, nu atât de micul Andrew, la fel.

— N-o să faceți una ca asta, domnule Rudolf. Dați-mi biletul și plecați odată, amândoi, înainte să încep să mă smiorcăi. Nu suport despărțirile.

Așa că am lăsat-o, eu promițându-i să-i scriu, Annie cerându-mi să mă țin de cuvânt, iar unchiul Rudolf încercând pentru o ultimă oară s-o convingă să nu plece. M-a strâns în brațe, iar pe unchiul l-a îmbrățișat. Am rămas tăcuți și neconsolați în taxiul care ne-a dus înapoi spre camerele Reședinței Privighetoarea, spre camerele pe care le binecuvântase cu bunătatea ei bombănitoare.

Așa își exprima Annie dezacordul cu privire la obiceiurile ciudate ale domnului Rudolf, prefăcându-se că este ceea ce în mod clar nu era – arhetipul unei mironosițe scoțiene, produsul sever al unui calvinism inflexibil. Bombănelile și încruntările ei erau, în esență, parodice, ca și cum ar fi comentat ironic reacțiile șocate ale unei adevărate fiice a bisericii. Multe o făceau să bombăne, ținând cont de numărul mare de aventuri pe care

unchiul Rudolf le avusese înainte și după intrarea mea în viața lui. Acestea îmi fuseseră povestite de către invidiosul și admirativul Charlie. Annie era văduvă de douăzeci de ani când m-a luat prima oară în brațele ei puternice. Păstra mereu lângă pat o fotografie cu bărbatul ei în uniforma militară a regimentului Highland. Îi curăța sticla în fiecare zi și-l săruta în fiecare seară. Îi era fidelă în eternitate, spunea ea. Bombănelile și încruntările ei studiate erau singura formă prin care indica faptul că domnul Rudolf, angajatorul și prietenul ei, nu era ca toți ceilalți bărbați stabili și de încredere – tipul de bărbat care depune jurămintele de căsătorie și le respectă mereu, la bine și la rău. Annie ținea foarte mult la unchiul meu, pe care l-a descris odată drept „neserios". N-ar fi existat neserioși în jur s-o amuze și s-o tachineze dacă iubitul ei Gavin n-ar fi fost ucis în bătălia de pe Somme*. Zâmbea nostalgic la acest gând.

Când vorbea despre fratele ei Bruce, n-o făcea în termeni prea măgulitori. Folosea un cuvânt pe care am început să-l iubesc când îl pronunța ea – „pierde-vară". Bruce era un pierde-vară, o secătură, un milog. Nu avea niciodată bani, din

* Desfășurată între iulie și noiembrie 1916, Bătălia de pe Somme (nordul Franței) este una dintre cele mai mari și mai sângeroase bătălii din Primul Război Mondial (1,5 milioane de morți și răniți). Prima zi a bătăliei, 1 iulie 1916, este considerată cea mai neagră zi din istoria armatei Marii Britanii (19 240 de morți). Însuși Adolf Hitler, viitorul lider al Germaniei naziste, a luptat în această bătălie.

cauză că tânjea după băuturi tari și avusese o serie întreagă de boli, toate – credea ea – inventate de el. Dacă pierdea vreodată legătura cu Bruce (ceea ce, Dumnezeu s-o ajute, era o binecuvântare pe care o merita), era sigură că-l găsește în două locuri: în barul The Young Pretender sau în sala de așteptare a doctorului său. Din fericire, șansele ca el să apară din senin cerșind cu basca în mână la Reședința Privighetoarea erau minime. De la bar la operație, de la operație la bar – așa își ducea zilele acest pierde-vară.

Astfel că am fost surprinși și eu, și unchiul meu – care știa mai multe despre bețiile lui Bruce decât mine – când Annie a anunțat că era hotărâtă să plece la căpătâiul fratelui ei suferind, pentru ceea ce părea a fi ultima lui boală. S-a dovedit însă că el a trăit cu cinci ani mai mult decât ea. Am mers la înmormântarea ei, ale cărei costuri au fost suportate de unchiul Rudolf, deși prudenta Annie pusese bani deoparte pentru tot.

Mi-am ținut promisiunea de a-i scrie lui Annie. I-am trimis câteva scrisori, povestindu-i detaliat diversele mele activități. Am invitat-o la nunta mea. I-am scris că eu și Mary așteptăm primul nostru copil. Am informat-o că bucătăreasa de la Londra și menajera care a înlocuit-o la conacul de la țară nu aveau nici una dintre calitățile ei de neînlocuit. I-am spus – și era adevărat – că-mi era dor de ea și am îndrăznit să-i sugerez că, dacă fratele ei ar muri,

ar trebui să se întoarcă la domnul Rudolf. Aveam să primesc un singur răspuns.

12 mai, Glasgow

Dragul meu Andrew,

Trebuie că te gândești ce Annie bătrână și nepoliticoasă am ajuns. Mi-ai scris scrisori așa de frumoase, iar eu nici măcar n-am luat un pix și o foaie ca să răspund. Adevărul este, dragul meu, că Bruce e greu de stăpânit. Scoate femeia bisericoasă din mine, mi-e teamă să spun, cu veșnicele lui blesteme. E ca și cum aș avea grijă de un copil neastâmpărat. Nu că aș avea prea multă experiență cu asta, cum s-ar spune, pentru că tu n-ai fost niciodată dificil, sărmanul meu băiat adorabil.

Am vorbit cu dl Rudolf la telefon. Mi-a dat și el veștile bune. Îmi spui că ți-e dor de mine. Ei bine, sentimentul este reciproc. Îmi e dor de amândoi. A fost o plăcere să lucrez pentru dl Rudolf, asta până – îmi fuge din mână stiloul – a început să aibă toanele acelea, cum le-am zis eu. S-a schimbat. Am încercat de mai multe ori să-i spun că s-a schimbat, dar m-a repezit și mi-a spus că are multe pe cap. Se poate să fi fost întâmplarea aia nenorocită cu fiul lui Charlie. Ei bine, cu toții avem multe pe cap, dar facem tot ce putem să rămânem politicoși. Ceva s-a întâmplat cu el. Dar spune-i că mi-e dor de el. Te rog, fă asta, Andrew!

Engleza ta frumoasă mă rușinează. Nu-i de mirare că dl Rudolf e așa mândru de tine. Are motive serioase, după furtunile cărora le-ai făcut față.

Annie mai folosise expresia asta o dată. Auzisem de furtunile cărora le făcusem față încă de când eram sărmanul ei băiat adorabil. Căror furtuni le făcusem față? Am primit răspunsul în 1948.

Trebuie să fii cu ochii pe el și să nu-l lași pradă tristeții. Pe vremuri era veselia întruchipată, dar acum nu mai este. Îmi fac griji pentru el. Încearcă să-l protejezi, Andrew, dar nu te sacrifica. Tu și Mary aveți propriile voastre vieți. Ei bine, iată un șuvoi de cuvinte pentru tine. Îți trimit îmbrățișări și sărutări, sărmanul meu băiat adorabil – pentru mine vei fi mereu la fel, deși ești un bărbat în toată firea acum. Îl aud pe Bruce cum mă cheamă. E un pachet de nervi, ăsta-i adevărul.

Nu uita să-i spui dlui Rudolf că mi-e dor de el, la fel cum mi-e de tine.

A ta, Annie.

Citind scrisoarea lui Annie de acum cincizeci de ani, îmi dau seama că mă avertiza, în felul ei onest, că e posibil să devin chiar prizonierul care am fost și care sunt. Cred că și-ar fi lăsat fratele suferind îngrozitor să moară în iadul pe care singur și-l crease, dacă unchiul Rudolf nu s-ar fi schimbat așa inexplicabil. Era mulțumită cu domnul Rudolf, craiul fără griji, sărbătoritul star de operetă, unchiul grijuliu și rafinatul om de lume căruia femeile îi trimiteau chiloți prin poștă. Cel melancolic a nedumerit-o și, poate, a supărat-o. Noaptea, singură în camera ei, cu fotografia lui Gavin alături, poate cădea și ea

pradă melancoliei sau sentimentelor de dezolare absolută. Seninul domn Rudolf o ajutase să șteargă cele mai rele amintiri – imaginea lui Gavin făcut bucăți în ziua acelui măcel barbar. Doar atât mi-a spus la nenumăratele mese pe care le luam împreună în bucătărie:

— M-a făcut să râd din primul moment în care m-a luat la el. Am de multe ori impresia că joc într-o comedie alături de el. Dacă cineva mi-a înseninat inima, acela a fost pungașul tău unchi.

După înmormântarea simplă a lui Annie, i-am amintit unchiului când spunea că fratele ei n-ar accepta niciodată să primească de pomană. Presupun că-l aveam pe dracu' în mine. Încurajat de remarca mea, s-a apropiat de Bruce cu ochii împăienjeniți de lacrimi și i-a spus că, din respect și dragoste pentru Annie, intenționează să plătească el totul. Era gata să dubleze suma economisită de Annie, plus un bonus care să-l pună pe picioare pe Bruce. Unchiul i-a scris un cec de 500 de lire în barul The Young Pretender.

Bruce a acceptat, în lacrimi, pomana unchiului Rudolf.

*

— Asta e muncă de câine, a spus unchiul meu. N-ar trebui să-ți pierzi timpul cu ea.

— Nu-mi pierd timpul. N-ai putea să fii pustnic fără mine.

— Dacă nu ți-aș mai plăti salariul, ai fi nevoit să găsești o slujbă mai potrivită inteligenței tale. Mă gândesc să te dau afară din casă și să te las să te descurci singur.

Această conversație avea loc o dată la câteva luni, exprimată altfel, dar cu aceleași sentimente. De obicei se purta pe un ton lejer. Îmi amintesc totuși că o dată chiar părea supărat – mai degrabă pe el însuși decât pe mine.

— Ai aproape 30 de ani, dragul meu, și abia dacă ai început să trăiești. Desprinde-te de mine, te implor. Pleacă și găsește-ți o altă femeie. Du-te și răspândește-ți sămânța cât încă mai poți. Nu vreau să simt că am stat în calea evoluției tale.

— Nu ai făcut-o.

— De unde știi? Nu ți-ai imaginat nici o clipă viitorul fără mine.

Era adevărat.

— Ia zi, ai făcut-o? a insistat el.

— Nu.

— Atunci ar trebui.

Nu vedeam de ce aș face-o, i-am spus. N-am adăugat că încă mai aveam nevoie de protecția lui. Nu aveam de gând să risc să-l enervez și mai tare exprimând ceea ce era evident. Nu mă imaginam cu altcineva – oricât de înțelegător, amuzant sau interesant.

— Mă îngrijorează, Andrew, faptul că nu vrei să fii independent. Cred că ar trebui să mă comport ca o pasăre și să te arunc din cuib. Te rog să te gândești la viitor.

— Așa am să fac, am mințit.

— Fii sigur că te ții de cuvânt.

În dimineața următoare a sugerat să mergem împreună într-o vacanță de vară, să sărbătorim

faptul deprimant că amândoi adăugam un zero cu prilejul zilelor noastre de naștere. El făcea șaizeci de ani în decembrie, iar eu exact jumătate din vârsta lui în ianuarie. Viitorul meu imediat era astfel decis.

Când unchiul mi-a dat informațiile pe care le căutasem în visele lui Andrei, părinții mei fugari s-au oprit și s-au întors spre mine, întâmpinându-mă temători cu brațele deschise. Soarta lor era acum a mea.

— Mămico, tată, am spus umbrelor lor.

Ultima scrisoare a tatălui meu către fratele lui se află în fața mea, în plicul ei uzat și șters. Deși îi cunosc conținutul, nu am puterea s-o deschid. Mâna mi se întinde după ea și apoi ezită. Să-i văd scrisul îngrijit de funcționar e mai mult decât aș putea suporta în prezent – chiar dacă avea probleme, tot te încânta prin felul în care rotunjea cuvintele. Îmi aduc aminte că Roman Petrescu era corespondentul* orașului, bărbatul calm și atent ce-și punea stiloul în serviciul sărmanilor analfabeți care erau atât de numeroși printre noi. Stăteau lângă el în micul birou din primărie**, mirându-se de liniile și formele minunate pe care le făcea el din ce-i spuneau să le scrie rudelor îndepărtate și celor dragi. A rămas un caligraf până în ziua morții, când a scris numai pentru

* În română, în original.
** În română, în original.

el însuși. Eleganța scrisului său mă neliniștește și acum. Aș fi preferat să fi înnebunit de durere, să fi zgâriat hârtia cu antetul hotelului prin care îi anunța dragului, iubitului său frate Rudi iminentul lui plan de a dispărea. Dar n-a făcut-o, nici n-ar fi putut. Nebunia nu-i stătea în fire. Disperarea lui ținea de încăpățânare.

Am împins scrisoarea tatei sub un teanc de fotografii cu Rudi Peterson din zilele de glorie. Ascult discul Golden Age în timp ce le privesc din nou, acele mementouri din perioada vieții unchiului meu când era preferatul Vienei, al Parisului, al Budapestei și al capitalei țării pe care va ajunge s-o considere una de bestii. Le aruncă priviri zglobii – eram maestrul absolut al privirii zglobii, Andrew – lui Hilde Bernhard și altor doamne ale scenei pe care le vrăjea cu frumusețea lui întunecată și cu vocea angelică. Poartă tot soiul de uniforme – militare, navale, regale, de pirat (cu o impresionantă bandă pe un ochi), precum și cămașa amplă și pantalonii largi ai brigandului. Fața lui nu trădează – cred că acesta e cuvântul potrivit – nici un semn al melancoliei care deja îl afecta. Părea să fie cel mai fericit om din lume.

Dar asta era înaintea evenimentelor din februarie 1937, când Rudolf Peterson și-a pierdut fratele și cumnata și a primit custodia nepotului.

Oare câți ani aveam când unchiul Rudolf mi-a explicat diferența dintre marea operă și

banalitățile în care, după cum spunea, se lăsase prins? Cred că aveam șaisprezece ani. Nu cu mult timp înainte, ținuse spectacolul de rămas-bun care fusese un succes uriaș, iar publicul lui presupunea că ieșise la pensie.

— Andrew, dragul meu, ei nu știu cât tânjesc să mă întorc ca Don José sau ca Don Ottavio. Sau Otello, sau Florestan, sau Lohengrin. Sau oricine altcineva decât nerozii ăia în costume ridicole pe care i-am interpretat douăzeci și cinci de ani. Vreau să cânt muzica în stare să exprime mai mult decât patriotismul acela idiot sau romantismul siropos. Vreau să cânt despre sentimente reale, despre emoții complicate. Asta vreau să fac înainte să mor.

Intrigile celor mai multe dintre opere sunt ridicole, a continuat el. Gândește-te la oportunele poțiuni de dragoste, la scrisorile care întârzie, la măștile sub care oricine cu un dram de inteligență poate vedea. Nimic din toate astea nu contează. Toate aceste absurdități nu contează atunci când sunt puse lângă momentele de adevăr pe care le ajută să prindă viață.

— Asemenea momente nu există în lucrurile cu care mi-am pierdut vremea. Deloc. Sentimentele sunt banale, la fel și muzica.

Apoi am vorbit, încă o dată, despre zilele petrecute în compania maestrului, cu papagalul Koko așteptând prilejul să-și țipe dezacordul. Mi-a cântat „Aria Florii", în salonul de muzică al casei din Sussex, exact așa cum – a remarcat el cu un rânjet – i-o cântase lui Jean de Reszke între două trabucuri. Ce viață fermecătoare ducea

Andrew Peters, cu un protector atât de muzical, îmi spuneam adesea. Părinții colegilor mei erau doctori, avocați, băcani sau jurnaliști. Nici unul, îmi imaginam fără dubiu, nu avea voce de înger. Nici unul nu-i cânta fiului serenade, așa cum îmi cânta protectorul meu.

Îl văzusem pe vânzătorul de ziare din mașina unchiului Rudolf, atunci când Charlie îmi arăta diverse priveliști din Londra. Puteam doar să-l arăt cu degetul, pentru că-mi lipseau cuvintele noi prin care să-mi exprim mirarea. Părea mult mai interesant decât statuia lui Eros despre care încerca să-mi vorbească Charlie.

— Se spune că este zeul iubirii.

Dar ochii mei erau fixați pe omul fără nas care stătea în fața Pavilionului Londonez strigând *News and Star, News and Star*. Eram mesmerizat (un cuvânt nou pe care l-am învățat la școală) de felul în care arăta. Gaura din fața lui mă fascina. De fiecare dată când Charlie mă plimba cu mașina prin Piccadilly mă holbam și iar mă holbam, așteptând o explicație pentru lipsa fizionomică a vânzătorului de ziare.

— Și-a băgat nasul unde nu-i fierbe oala, a spus Charlie și a râs.

Fraza mi-a rămas în minte grație faptului că Charlie o repeta atât de des.

— Ia uite-l, Andrew. Uite-l pe ăla care și-a băgat nasul unde nu-i fierbe oala.

Mulți ani mai târziu, după ce Charlie plecase dintre noi, i-am povestit unchiului Rudolf despre

omul fără nas și observația misterioasă a lui Charlie folosită de fiecare dată când treceam pe lângă el.

— Dacă era cineva expert în băgatul nasului unde nu-i fierbe oala, acela era Charlie.

Nefericitul ăla de vânzător de ziare – care, din câte îmi amintesc, era destul de vesel, date fiind circumstanțele – luase sifilis pe când încă nu se descoperise penicilina. Infecția trebuie că n-a fost tratată, de i-a provocat o asemenea pierdere. Boala asta l-a omorât și pe Schubert, dragul meu.

În după-amiaza aceea de iarnă am învățat despre pericolele sexului fără inhibiții, al cărui zeu păgân era micul și ocupatul Eros, cu arcul mereu pregătit. Unchiul a realizat ironia faptului că locul amărâtului acela era în Piccadilly, atât de aproape de statuia ce ar fi trebuit să reprezinte Îngerul Carității Creștine, deși oamenii obișnuiți știau, sau își imaginau, altceva.

— Nu-ți vei pierde nasul, Andrew. Crede-mă. Ai putea să-ți pierzi inima, dar asta e o cu totul altă poveste.

Nu mi-am pierdut inima cu Mary, așa cum își imagina toată lumea, în scurta perioadă a căsniciei noastre. Aveam treizeci de ani și eram divorțat când am ajuns la concluzia că inima îmi era irevocabil pierdută. Într-un hotel din Sapri, de pe coasta tireniană, am înțeles cu o plăcere înspăimântată că bărbatul care dormea lângă mine era unica mea iubire. Nu putea să mai fie – și n-avea să mai fie – vreodată alta.

Cu o zi înainte stătusem afară la o tratorie din Salerno, admirând parada travestiților cu ochi

albaştri. Clinchetul tocurilor lor înalte pe piatra de pavaj suna, a observat unchiul Rudolf, ca o improbabilă piesă pentru un solo de xilofon. În ciuda căldurii sufocante, multe dintre doamnele aşa-zis de societate, înalte și late în umeri, purtau blănuri.

Și atunci, în acea sâmbătă nesfârșită, am condus pe drumul de țară accidentat și sterp, oprindu-ne să mâncăm un pește-spadă afumat și să bem vin rece într-o baracă de la marginea drumului. Am ajuns la Sapri în amurg și am decis să petrecem noaptea în micul orășel cu ieșire la mare. Spre surprinderea noastră, toate hotelurile erau pline, cu excepția unuia – Vittoria – care ne-a oferit o mansardă cu un pat dublu. Se pare că avea loc o nuntă, și mai târziu, în cursul aceleiași seri, pe când ne plimbam în jurul golfului, am fost invitați să ne alăturăm petrecerii. Ni s-a întins o masă pe faleză și curând eram cei mai veseli dintre invitați. Cânta o trupă și am observat că multe dintre fete dansau unele cu altele, iar câțiva băieți curajoși, dar stânjeniți, făceau și ei același lucru.

— Aici catolicii sunt foarte stricți, Andrew. Vezi tu, nu sunt căsătoriți. O, ce dulce inocență.

Unchiul a dansat cu o văduvă durdulie, strânsă bine în corset, care apoi a rămas cu noi la masă.

Nu vorbea engleză, iar italiana ei, mi-a explicat unchiul Rudolf, era de felul celei din sud, retezată cu toate cuvintele uzuale rostite pe jumătate. Studiase italiana în Viena, la începutul carierei, i-a spus el.

— Sunteți cântăreț?

— Am fost.

Ea s-a ridicat de pe scaun rostind *Aspett'**. *Aspett'* striga ea iar și iar, în timp ce alerga printre dansatori, făcându-l pe unul dintre ei chiar să cadă. Nu s-a întors să-și ceară scuze, a continuat să fugă, strigând *Aspett'* tot mai tare. Am făcut cum ni s-a spus și am așteptat. Când ea s-a întors, fără răsuflare, era în compania miresei, mirelui și părinților lor. S-au grăbit să-l îmbrățișeze pe unchiul Rudolf, să-l bată pe spate, să-i strângă mâna. L-au implorat să cânte. A răspuns că vocea lui de acum era doar o umbră a celui care fusese în trecut, iar mirii au răspuns că umbra gentlemanului va fi bine-venită. Unchiul meu, sorbind paharul până la fund, a aprobat dând din cap.

Am privit în transă cum l-au târât până pe ringul de dans în fața trupei zâmbitoare. Nu avea cum să scape. Tatăl cuiva – al mirelui sau al miresei, am uitat care – a făcut rost de un microfon și a cerut liniște. Faimosul Signor Rudolfo din Viena le va cânta. Era norocul lor că vizita Sapri tocmai în acea seară. Sapri nu era un loc unde să vină marii cântăreți, dar iată-l, în carne și oase, nu vor să-l salute?

Microfonul a fost oprit, la cererea unchiului meu. A cântat câteva note din *Funiculì, funiculà***

* Așteapt' (*it.*).

** Cântec scris de jurnalistul italian Peppino Turco (1846–1907) și pus pe muzică de compozitorul Luigi Denza (1846–1992) pentru a celebra, în 1880, inaugurarea primului funicular de pe Vezuviu.

înainte ca pianistul să înceapă să-l acompanieze. S-a scăldat în generoasele aplauze care au urmat. Apoi, entuziasmat, a izbucnit – literalmente, a izbucnit – cu *E lucevan le stelle* din *Tosca** lui Puccini. Nu-l interpretase pe Cavaradossi niciodată pe scenă, dar acolo – într-un port îndepărtat din sudul Italiei – cânta despre stele strălucind puternic, așa cum și străluceau în acel moment pe cer. Neacompaniat, a interpretat cea mai frumoasă *Dalla sua pace* pe care am auzit-o în toți anii în care îmi cântase, apoi a continuat cu cântecul românesc despre ciobanul din Carpați care suspină după iubirea fetei moarte în zăpadă. Când a ajuns la sfârșit, oaspeții de la nuntă erau prea mișcați ca să aplaude imediat. Unchiul Rudolf a făcut plecăciuni după plecăciuni și a trimis sărutări neașteptatului public, apoi cu un *Basta, grazie*** a coborât de pe scenă.

Lăcrima de bucurie în timp ce admiratorii lui entuziaști îl înconjurau. Mireasa, Giuliana, și mirele, Piero, i-au mulțumit din suflet. Curând stătea între ei la masa lor, ca un oaspete de onoare. Cântase în Sapri muzica pe care simțea că ar fi trebuit s-o cânte la Paris, Londra sau New York, iar acum era sărbătorit de oameni care niciodată nu i-ar fi auzit vocea – vocea lui de înger – în nici o mare operă. Obținuse o absurdă, dar veritabilă recunoaștere. Vedeam cum strălucea. M-a

---

* Operă compusă de Giacomo Puccini (1858–1924), jucată pentru prima dată în 1900 și considerată una dintre cele mai dramatice opere.

** Ajunge, mulțumesc (*it.*).

chemat cu un gest flamboaiant de bețiv și m-a prezentat pe mine, nepotul lui frumos și deștept, tinerilor căsătoriți. L-am ascultat cum le istorisea despre timpul petrecut la Nisa, înțelegând aproape tot – auzisem de atâtea ori povestea spusă în engleză. Vorbea fără nici o urmă din tristețea lui obișnuită, făcându-i pe toți din jur să râdă când imita țipătul critic al lui Koko. Părinții nu știau nimic de Jean de Reszke – de Caruso*, da; de Gigli**, da –, astfel că unchiul Rudolf l-a descris, insistând asupra plăcerii maestrului de a spune „belly" și a obiceiului de a cânta, între două trabucuri, bucăți din cele mai mari roluri ale lui. *La fleur que tu m'avais jetée* a cântat unchiul, un Don José pe care nu-l interpretase niciodată, ridicându-se de pe scaun și clătinându-se puțin. Au fost și mai multe aplauze, alte bătăi pe spate și tot mai mult vin pentru Signor Rudolfo de la Viena.

Cine va citi vreodată ce voi scrie acum? Poate numai fiul meu, înainte să ardă sau să arunce aceste pagini. În primele ore ale acelei dimineți de duminică din vara lui 1960, l-am condus pe unchiul meu la hotel. Urcatul pe scări până la mansardă a fost lung și anevoios, fiindcă abia putea să se mai miște. Îmi amintesc că l-am tras

---

* Enrico Caruso (1873–1921), tenor italian; posesor al unei tehnici vocale fără precedent, este considerat unul dintre cei mai importanți și mai bine vânduți cântăreți din istorie.

** Beniamino Gigli (1890–1957), tenor italian de operă celebru pentru ușurința interpretării, a cântat în spectacole timp de 41 de ani fără întrerupere.

până la ultima treaptă și l-am târât în cameră. L-am ridicat de pe podea și l-am pus cumva în pat, unde l-am și dezbrăcat. Râdea prostește când i-am scos pantofii, șosetele și pantalonii.

— Dă-mi voie să-mi scot cămașa, a mormăit, și a adormit pe loc.

În cele din urmă a rămas gol, cu excepția chilotului. De ce i l-am dat jos? Presupun că-mi aminteam de nopțile calde din copilărie când îl ținea pe speriatul, tremurătorul Andrei în brațele lui. Nu purtase nimic atunci. Învăluit de trupul lui păros, mă simțeam protejat de lumea crudă și de lumina ei orbitoare. M-am lungit lângă el la Vittoria și mi-am dat seama că nu mai dormisem cu el de cincisprezece ani.

S-a trezit o secundă, murmurând:

— *Buona notte, carissimo**.

A încercat, cred, să mă sărute, dar apoi l-a furat iar somnul.

Stăteam acolo, fără să mai fiu nedumeritul Andrei ai cărui părinți nu se întorc să-l privească. Eram un bărbat de treizeci de ani, nu un băiețel care avea o nevoie disperată să fie protejat. Protectorul meu se afla lângă mine, sforăind tare. Și cum stăteam acolo, întins lângă el, m-am gândit la nenumăratele momente în care îl atinsesem, exprimându-mi tăcut mulțumirea pentru grija pe care mi-o purta. I-am mângâiat încet mâna și am înțeles, aproape îngrozit, că tânjeam dureros după el. Voiam ca unchiul meu să-mi facă ceea ce le făcuse lui Hilde Bernhard și celorlalte femei

* Noapte bună, dragule (*it.*).

din viața lui. Voiam să mă posede. Voiam să fiu al lui.

Stăteam acolo, nemișcat ca un mort, cu certitudinea că sunt iremediabil îndrăgostit de unchiul Rudolf și că o astfel de dragoste nu poate fi satisfăcută fizic. Niciodată. Eram blestemat ca dragostea mea să rămână neîmpărtășită. Chiar și așa, m-am apropiat de el, până i-am atins picioarele. Am dat cearșaful la o parte, pentru că era cald în cameră, iar noi eram amândoi transpirați. M-am uitat la acea parte a corpului său la care până atunci privisem cu inocență, și am văzut că era tare. Oare visa vreuna dintre multele lui cuceriri? Am îndrăznit s-o ating ușor cu vârful degetelor. Când a palpitat, mi-am retras mâna, înspăimântat de ce făcusem sau de ceea ce aș fi putut continua să fac. Mi-am amintit, în timp ce mă holbam la ea, cum îmi spusese odată că am frumusețea mamei, iar dorința a revenit cu o forță insuportabilă. Stăteam lângă el, neputincios. Apoi, în timp ce mă holbam, ascultând repertoriul sforăiturilor lui de bețiv, am început să mă eliberez încet și ferm. M-am gândit că era tot ce puteam face. Orice altceva era de negândit.

M-am dat jos din pat și am mers la chiuvetă, de unde i-am privit îndelung fața zâmbitoare cu ochii unui amant deznădăjduit.

M-am îmbrăcat și m-am dus să văd soarele răsărind deasupra golfului. M-am simțit rând pe rând radios și abject. În prima lumină a noii zile, am fost conștient că aveam de ținut un secret față de fidelul meu însoțitor.

— Fii bun cu unchiul tău, Andrew dragule. I se învârte capul și stomacul îi trimite genul de mesaje alarmante care dezaprobă orice companie politicoasă. Va trebui să conduci tu până la Napoli.

— Plăcerea mea, am spus. Va fi plăcerea mea.

— Spune-mi despre pirat.

— Care pirat?

Știa perfect la ce pirat mă refeream.

— Cel din fotografia pe care tata i-a dat-o conductorului.

— A, *el*. *Acel* pirat. Numele lui, dacă trebuie să mi-l amintesc din nou, pușlama ce ești, era Shahar. Era eroul din *Piratul din Balcani*.

În libretul original, a spus unchiul meu, țara balcanică al cărei moștenitor la tron era aventurierul Shahar se numea Tragscabia.

— Hai să facem o lecție de istorie, Andrew. „T" vine de la Turcia, „r" de la România, „a" de la Albania, „g" de la Grecia, „s" de la Serbia, „c" de la Croația și „b" de la Bulgaria. Am eliminat Tragscabia de la prima repetiție. Toată lumea a fost de acord că suna ca o boală de piele gravă. După multă bătaie de cap, am ales Balkania ca nume pentru țara natală a lui Shahar.

— Cum de știa că e moștenitorul la tron, unchiule Rudolf?

— Nu știa.

— Când a aflat?

— Știi răspunsul, ți-am spus de cel puțin zece ori.

— Mai spune-mi o dată, te rog.

— A fost o bătălie navală pe scenă, după a doua pauză, în timpul căreia eu, Shahar, am salvat-o pe prințesa Melina din ghearele piratului rival, hainul Dimitrios, și ale echipajului său de răufăcători care o răpiseră. Corabia lui, Firebrand, și a mea, Vengeance, au intrat în coliziune la mijlocul scenei. Era mult fum pentru a masca faptul că cel care îl juca pe Dimitrios nu se descurca în scena duelului. Trebuia să-mi dea o lovitură care să-mi taie cămașa și să-mi expună semnul purpuriu din naștere de pe umărul drept. De obicei mi-o rupeam chiar eu, când fumul era mai gros.

— Și apoi?

— Ei bine, prințesa Melina, aflată în siguranță la bordul corabiei Vengeance, a văzut semnul din naștere și a strigat „Regele meu! Regele meu pierdut!" înainte să leșine din cauza șocului. Eu, Shahar, am readus-o în simțiri cu un sărut pasionat – pe care publicul îl aplauda la fiecare reprezentație – și am strigat „Sabia mea scăpărătoare a câștigat lupta și inima prințesei Melina!", în uralele tovarășilor mei pirați. Îți ajunge, pușlama ce ești?

— Da și nu, unchiule Rudolf. Vreau să aud cântecul caraghios.

— Vrei, nu-i așa? O cauți cu lumânarea. Doar de data asta. *Piratul din Balcani* se termina, ajută-mă, Doamne, cu sărmanul tău unchi pășind țanțoș în lumina reflectoarelor alături de

viitoarea soție și cântând – așteaptă puțin, Andrew – cântând:

Am fost pirat, acum sunt rege,
Corabia mea a tras la mal –
Cânt despre libertate,-amor și pace
În drum spre balul cel regal.

Melina-mi va fi dragă soață
Și-o voi iubi neîncetat –
Tronul Balkaniei pe viață
Ne-așteaptă-n cel mai fericit palat.

Ura pentru Melina și pentru-al ei bărbat,
Eu, Regele Mării de-altădat'!

Acum culcă-te, Andrew.

— Unde era apa, unchiule Rudolf?

— Care apă?

— Oceanul. Marea. Cum ați adus marea pe scenă?

— Nu am adus-o. Pe fundalul scenei mișcau niște pânze albastre. Aceea era Mediterana noastră. Las ușa întredeschisă, mi-a promis el, înainte să mă sărute de noapte bună.

Îmi plăcea să ascult povestea lui Shahar, piratul ajuns regele Balkaniei. Unchiul mi-a spus-o prima oară când aveam opt sau nouă ani și mi-a repetat-o adesea, la cererea mea, până în adolescență, când a hotărât că eram prea mare și prea inteligent, iar el prea obosit ca să se mai deranjeze cu acel cântecel caraghios. Dar nu atunci a fost sfârșitul *Piratului din Balcani*. La aniversarea

a şaptezeci şi trei de ani, unchiul Rudolf, eu şi Bogdan Rangu am mers să ascultăm *Oratoriul de Crăciun* al lui Bach, apoi am luat cina la un restaurant francez din Soho. Unchiul Rudolf fusese abătut toată ziua, vorbise despre timpul irosit şi oportunităţile ratate, însă muzica, mâncarea şi compania veselă a lui Bogdan l-au făcut fericit şi l-au umplut de viaţă. A insistat ca Bogdan să vină cu noi în casa de pe Tamisa, să mai bea un păhărel-două înainte de culcare. Seara foarte târziu, la al treilea sau al patrulea pahar de Armagnac, Bogdan a anunţat că, dintre toate piesele fără sens în care apăruse prietenul său, *Piratul din Balcani* era preferata lui.

— O, încă jubilez când mă gândesc la Rudi duelându-se pe corabia aceea scârţâitoare. O, şi acel purpuriu – sau vreau să spun pământiu? – semn de naştere.

— Ambele, Bogdan. Era în ambele feluri.

— Şi valurile unduitoare. Şi ceilalţi piraţi, cu cercei rotunzi în urechi. Echipajul tău avea dinţi de un alb strălucitor, îmi amintesc, Rudi, dar echipajul duşmanului tău...

— Dimitrios...

— Da, Dimitrios. Era aşa de gras! Echipajul lui avea dinţii negri sau de aur sau lipsă.

— Asta ca să arate că erau răufăcători.

— Normal. Evident. Trebuia să fi văzut, Andrew. Trebuia să te fi născut puţin mai devreme ca să fi putut vedea.

— Unchiul mi-a spus povestea de nenumărate ori, Bogdan. Ştiu până şi cuvintele cântecelului pe care îl cânta la final.

— Le știi? a întrebat Bogdan.

— Pun pariu că nu le știi.

— Le cântăm împreună, unchiule?

— O, vă rog, vă rog, a implorat Bogdan.

— Sunt suficient de beat ca să spun da.

Am cântat înălțătorul cântec de rămas-bun al lui Shahar, acompaniat nesigur la pian de unchiul meu. Trebuie să admit că știam mai bine textul, pentru că el s-a încurcat la versurile despre tronul Balkaniei. Când am terminat, Bogdan a aplaudat tare și a cerut un *encore* – pe care i l-am acordat, de data aceea la perfecție.

— Ai fost minunat, Andrew.

— Și eu, Bogdan?

— Hilar, Rudi. Ca întotdeauna.

— Pungașule.

— Ce desfătare pentru un suprarealist bătrân. Ce absurdă și minunată desfătare.

Bogdan nu a participat la înmormântarea unchiului meu, doi ani și jumătate mai târziu. Mi-a trimis condoleanțele sale sincere și mi-a promis că va fi disponibil pentru propria-i incinerare.

Dintre toți prietenii unchiului meu, pe Bogdan l-am văzut cel mai mult după moartea lui. Vorbeam mereu în franceză.

— Am încercat să-i explic lui Rudi că, în ce privește opereta, evreii vor râde la urmă.

— Ce vrei să spui?

— Rudi era nefericit când cânta prostiile alea naționaliste, pentru că-i aminteau de ororile pe care le prevesteau. Ironia e că majoritatea compozitorilor și libretiștilor de operetă erau evrei.

Se distrau pe seama acelorași oameni care-i urau. Și „pe seama" este expresia potrivită. Câștigau sume enorme de bani, pentru că opereta – chiar și cea proastă, precum *Piratul din Balcani* – era extrem de populară. Informația asta nu-l consola însă cu nimic pe bătrânul tău unchi.

Moartea lui Bogdan, la 90 de ani, a făcut mai multă vâlvă în ziare decât moartea unchiului Rudolf în 1975. A fost salutat ca unul dintre cei mai importanți suprarealiști – mai serios și inventiv decât Salvador Dali, egal în anumite privințe cu René Magritte. Înmormântarea lui, într-un crematoriu din Londra, a fost inspirată și anarhică, în stilu-i caracteristic. Distinsele bocitoare – artiști, scriitori, poeți și filozofi exilați – erau mulțumite să vadă camerele de televiziune înregistrând tristul eveniment în timp ce intrau în capela mortuară și își căutau un loc pentru serviciul funerar. Dar nu a fost nici o slujbă: preotul, în mod evident băut, și-a așezat cotul stâng pe coșciug și a așteptat în tăcere, cu excepția unor ciudate râgâituri. Bogdan lăsase instrucțiuni să se turneze un film pe ultimul lui drum. Filmul urma să fie, spera el, încununarea artistică a vieții lui ridicol de lungi.

De îndată ce congregația s-a așezat, ușile s-au închis și a început non- sau antislujba. S-a auzit plânsul cu sughițuri al unui copil, urmat de schimbul isteric de replici dintre doi adolescenți – el spunând „Nu fi proastă"; ea, „Nu mă face să râd" –, care a continuat până când cei doi au rămas fără cuvinte. A urmat râsul zgomotos al

unor bărbați dintr-un bar sau o cârciumă, pe fundalul repetat al replicii finale dintr-o glumă porcoasă: „Peștișorul de aur a crezut că-i ceream un pianist de 30 de cm."

S-a aflat că ultima dorință a lui Bogdan era ca prietenii, cunoștințele și admiratorii lui adunați la Mortlake să fie molipsiți de râsul înregistrat venind din toate părțile, astfel încât să izbucnească, la rândul lor, într-un râs convulsiv. Au izbucnit. Înregistrarea se termina cu un plescăit făcut de Bogdan însuși, iar preotul a golit sticla de whisky și a părut că leșină. Coșciugul a dispărut pe acordurile unui „Ta-ra-ra-boom-de-ay" și toată lumea s-a ridicat și a aplaudat.

Priveghiul l-am găzduit eu în casa care acum îmi aparținea. Am băut cocktailuri suprarealiste, create de Bogdan, pe care cei de la catering aproape se temeau să ni le servească. A apărut și preotul, complet treaz, dezvăluind că era actor și că sticla de whisky pe care o consumase în timpul bizarului eveniment era de fapt plină cu ceai. Acum intenționa să se matolească serios, și și-a atins țelul surprinzător de repede, grație cocktailului „Fantezie franco-rusă" al lui Bogdan, un amestec de Bordeaux, apă minerală Saumur și vodcă. Am fost abordat la bufet de un tânăr care s-a prezentat drept Mischa Smith, fondatorul și managerul casei de discuri Golden Age. Era o onoare, mi-a spus el, să se afle printre atâtea suveniruri ale legendarului Rudolf Peterson, a cărui voce o ascultase prima oară în copilărie. Era în continuare fascinat de ea. M-a întrebat, cu un

tremur în glas, dacă eram executorul testamentar al unchiului meu.

— Sunt.

— Mi-ați da permisiunea să scot un CD cu înregistrările de la Viena?

— Nu pot. Nu și-a înregistrat muzica pe care o iubea cu adevărat. Voia ca vocea lui să fie uitată.

— Nu se poate, domnule Peters. Aceasta ar fi o decizie criminală.

După șapte luni de telefoane insistente, după prânzuri și vizite la operă, m-a îmbunat.

— *Trebuie* să i se asigure o posteritate. Știți că trebuie.

— Dați-mi contractul până nu mă răzgândesc.

Am semnat. Am toastat cu șampania preferată a unchiului Rudolf.

— Iartă-mă, am murmurat, fără ca Mischa să mă audă.

Îmi ceream iertare pentru că-l trădasem.

Rudolf Peterson este din nou faimos. Nu, greșit. Acum e celebrat de oameni cu discernământ, care îi idolatrizează pe Jussi Björling*, Heddle Nash** și Axel Schültz. A intrat în panteonul tenorilor lirici. L-am adus acasă, împotriva voinței sale.

---

* Jussi Björling (1911–1960), tenor de operetă suedez, supranumit „Caruso suedez"; în seara de 15 martie 1960, a cântat pe scena Operei Regale din Londra la câteva ore după ce suferise un preinfarct; a murit șase luni mai târziu.

** Heddle Nash (1894–1961), tenor englez, celebru pentru dicția impecabilă. Înregistrată în 1945, interpretarea lui din oratoriul *The Dream of Gerontius* de Edward Elgar (1857–1934) este considerată neegalată.

Am ajuns să-l iubesc pe unchiul meu când arăta leonin, cu un păr alb și bogat, mereu netuns. Îl iubisem și înainte, firește, în rolul său de protector patern. Protectorul meu față de ce anume? Știam, undeva în adâncul meu, când am ajuns la Londra în 1937, că viața mea și lumea se vor schimba dramatic. Revelațiile pe care le-am avut după unsprezece ani – moartea mamei mele, înecul voluntar al tatălui meu – au fost întârziate oare cu cruzime? Așa părea, din ceea ce am scris despre visele care mă urmăreau. Am auzit, mai târziu, că Annie îl rugase să-mi dea teribilele vești cu ani mai devreme – când aveam zece ani, de exemplu. Dar unchiului i-a fost imposibil s-o facă. Va aștepta, a spus, până voi fi un tânăr englez încrezător. Roman și Irina Petrescu trebuiau să rămână pierduți sau dispăruți.

Fiului meu Billy i se pare de neiertat lunga tăcere a unchiului meu, asta în ciuda protestelor mele care susțin contrariul. Când mi-a turnat al doilea brandy pe post de medicament, fața unchiului Rudolf arăta toată durerea și vinovăția provocate de păstrarea secretului. Cred că știa că mă protejase bine. Poate că într-una din nopțile când Andrei era părăsit pe câmpia acoperită cu zăpadă și se trezea ca Andrew lac de transpirație rece, ar fi trebuit să mă ducă în patul lui, să mă așeze și să-mi spună adevărul. Poate că a vrut s-o facă de multe ori, dar gândul că inima mea tânără avea să fie iremediabil sfărâmată l-a oprit probabil să-mi spună cuvintele care trebuiau spuse.

Billy a sugerat, în decembrie 1989, că n-ar fi o idee rea să mă întorc în România, acum că

revoluția pusese capăt regimului tiranic. Dar nu aveam nevoie, la acea vreme, să văd orașul unde mă născusem și să stau în piața unde femeia roșie la față își bătuse joc de mama. A sugerat asta din nou când mi-a telefonat în ianuarie să-mi ureze la mulți ani pentru a șaptezecea aniversare, și atunci i-am răspuns că mă voi gândi.

Mi-am rezervat bilete de avion. Plec pe nouă septembrie. Asta dacă nu rup biletele până atunci.

Ultimul cuvânt rostit de unchiul Rudolf a fost numele mamei mele:

— Irina, a șoptit.

Se uita drept în ochii mei, dar o vedea pe fata care câștigase dragostea fratelui său.

— Irina Aderca, draga mea. Irina, a suspinat.

Mi-am ținut mâna în mâna lui multe minute după ce murise. Apoi m-am ridicat și l-am sărutat pe frunte.

— Adio.

Cât de nepotrivit și de ilogic a sunat acel sugrumat „adio". Tânjise după eliberarea definitivă prin moarte, iar acum dorința lui imperioasă i se-mplinise. Îmi luam rămas-bun de la trupul lui obosit, și de la nimic altceva. Știam, chiar pe când rosteam acele cuvinte, că aveam să rămân prizonier până la propria-mi eliberare, oricând ar fi urmat ea să se întâmple. După 25 de ani încă o mai aștept.

Irina cu care vorbise la sfârșit mai avea până să devină mama mea. Era frumoasa

domnișoară* Aderca, fiica lui Iosif, cunoscut de oamenii mai în vârstă din oraș drept Perceptorul. Prezența mea se ștersese, și el o privea cu dragoste pe fata inocentă care, într-o zi, avea să prefere să trăiască alături de un funcționar într-o calmă monotonie decât să împartă faima și averea cu un cântăreț care deținea apartamente la Viena, Paris și Londra. De pe patul lui de spital a văzut-o adolescentă, iar eu eram mulțumit că ultima lui imagine a Irinei nu a fost aceea a femeii gravide lăsate să moară în pădure. Sau cel puțin asta am înțeles eu când el a rostit Aderca, și nu Petrescu.

În noiembrie 1975, am urmat instrucțiunile unchiului meu și i-am dus cenușa la Nisa, unde am împrăștiat-o, pumn cu pumn, pe sub palmierii de pe Promenade des Anglais – aceiași palmieri pe care el îi numărase în cealaltă dimineață de noiembrie, când, cu teamă în suflet și o bucățică de hârtie însângerată pe bărbie, se îndreptase spre propriul destin. Îl delectase gândul că rămășițele lui aveau să se amestece cu nisipul fierbinte, iar eu le-am împrăștiat amintindu-mi fervoarea lui tinerească, fervoarea cuiva a cărui ambiție era să devină cel mai mare tenor liric din lume. Am aruncat urna care păstrase până de curând ce mai rămăsese din corpul lui Rudi Petrescu sau Rudolf Peterson în marea sclipitoare și am urmărit-o plutind până când o barcă cu motor a săltat niște valuri ce au trimis-o în adâncuri. Îmi făcusem datoria.

---

* În română, în original.

Locuiesc aici cu tot ce i-a aparținut și îi aparține încă unchiului Rudolf, în casa care îi este acum altar. Este un altar pe care el l-a creat și pe care nu l-am putut demonta, așa cum mă sfătuise, după moartea lui.

— Vinde tablourile și desenele, Andrew, dar ai grijă, pentru mine, de colajul lui Bogdan. Nu suport gândul că i-ar putea aparține unui străin.

Mulți ani mai devreme, încercase să distrugă fotografiile care îl înfățișau în timpul carierei sale în operetă. Le salvasem cu cele mai simple argumente.

— Le poți rupe, unchiule, dar nu-ți poți șterge amintirile, oricât ai încerca. O să le încui într-un sertar de sus, ca să nu mai trebuiască să le vezi.

— Cum dorești.

— O să am nevoie de ele dacă mă hotărăsc să-ți scriu biografia.

— Lasă-mă să mă odihnesc, Andrew. Chiar și în moarte, lasă-mă să mă odihnesc, a spus el histrionic. Vorbesc foarte shakespearian, nu-i așa?

Nu s-a vândut nimic; nimic nu s-a distrus. Cum va dispune Billy de moștenirea lui, pot numai să ghicesc. Deocamdată, altarul – cu ocupantul lui trăind solitar – este încă intact.

— Vino și stai jos, Andrew. Am să-ți spun niște lucruri. O să-ți torn un brandy mare. S-ar putea să nu-ți placă gustul la început, dar sunt sigur că te va calma.

— Sunt suficient de calm, unchiule. De ce n-aș fi? Nu sunt deloc nervos.

Vino și stai jos, dragul meu. Cum spuneam, am să-ți mărturisesc niște lucruri, asta dacă reușesc s-o și fac.

Eram derutat și am recunoscut asta. M-a sfătuit să beau.

— E timpul să ți se spună adevărul, Andrew – adevărul de care te tot protejez din acea seară de februarie 1937, când te-am luat în brațe în gara Victoria. Va trebui să ai răbdare cu mine. Este o experiență la fel de dureroasă pentru mine pe cât va fi pentru tine. Dar a venit timpul să-ți spun adevărul, și nu trebuie să mai amân.

Era necesar să înceapă cu o lecție de istorie, mi-a explicat el. Va fi o lecție de istorie sinistră, dar m-ar ajuta să pun în perspectivă adevărul pe care urma să mi-l spună.

— Perspectiva, dragul meu, a rânjit el. O perspectivă teribilă.

Mi-a reamintit că bunicul meu matern, Iosif Aderca, cel căruia i se spunea Perceptorul, era evreu.

— În țara de bestii în care ne-am născut, Andrew, evreii erau învinuiți pentru tot răul. Aproape că nu exista vreo crimă politică pe care evreii să n-o fi comis. Ei împrăștiau bolile și tot ei furau banii de la săraci. Auzeam părerile astea și întâlneam asemenea sentimente oriunde mergeam. Cel mai strident le-am auzit la Viena, pe buzele unor doamne bogate care se îmbuibau cu prăjituri cu cremă și ștrudele. Nu puteai scăpa de mizeria asta. Existau pogromuri în țara noastră feroce, și în Polonia, și în Ungaria. La fel și în Rusia. Victimele erau mai mereu evrei, dragul meu.

A tăcut. Am așteptat să aflu ce aveau de-a face pogromurile cu adevărul.

— Irina, mama ta, Andrew, frumoasa ta mamă, a fost ucisă, dragul meu.

— Ucisă? De cine?

— De trei bărbați care au fost văzuți târând-o în pădurea din afara orașului. Bănuiesc că era un pogrom în miniatură. Au dezbrăcat-o și au violat-o. Unul dintre ei i-a tăiat gâtul. A fost lăsată să moară în zăpadă. Un băiat cu un câine a descoperit-o.

— Și tata? am întrebat. Și tata?

— Roman mi-a trimis o telegramă cu veștile. Cu *o parte* din vești. Am acceptat să am grijă de tine, să-ți ofer o vacanță minunată cât timp el ajungea să se împace cu durerea. Era o durere pe care i-o împărtășeam, dar pe care am ascuns-o de tine. Trebuia s-o fac. Roman nu și-a revenit niciodată. Ai puterea, dragul meu, să citești ultima scrisoare pe care mi-a scris-o?

Am încuviințat.

— E scrisă în limba pe care n-o mai vorbim. Dacă nu te descurci cu unele cuvinte, ți le traduc.

Nu aveam nici o problemă cu cuvintele în sine, numai cu sensul lor.

Dragă Rudi. Sunt încă la Paris. N-am de gând să mă întorc la Botoșani. N-am de gând să mă întorc în România. N-am de gând să părăsesc Parisul. Mă predau Senei.

Irina purta al doilea copil al nostru. Gândește-te, Rudi. Gândește-te ce i-au făcut. Eu nu mă pot gândi la altceva.

În trenul spre București, am întâlnit un legionar în cămașă verde. Avea masacre în ochi. Asta am văzut.

Andrei o să aibă alături de tine o viață demnă de a fi trăită, dragul meu frate. Poate o să-l înveți să cânte.

Te rog, vino la Paris să mă identifici. Voi lăsa un bilet pentru poliție la recepția hotelului. Mă voi fi înecat deja când vei citi asta. Tu și Andrei aveți toată iubirea care mi-a mai rămas. Spune-i cuvântul „igluuri". Al tău, Roman.

Am ridicat privirea și m-am cutremurat. Apoi, printre lacrimi, i-am văzut pe mama și pe tata în lumina aceea albă, orbitoare. S-au oprit să-i arunce o privire fiului lor, pe care l-au întâmpinat apoi cu brațele deschise. M-am aruncat în brațele lor, care păreau să mă revendice în seara aceea de august.

— Mămică, tată, am spus umbrelor lor.

Eram din nou al lor și albul dispăruse.

— Vreau să mănânc ciorbă de varză, unchiule Rudolf.

— O voi pune pe Annie să-ți pregătească. N-o să aibă același gust ca aceea gătită de Irina.

— Nu. Asta nu contează. Nu mi-ai spus „igluuri".

— E adevărat. Vrei să-ți spun acum? „Igluuri", dragul meu.

I-am povestit atunci despre pozele cu igluuri din revistele tatei și despre cum casele țăranilor, acoperite de zăpadă, m-au făcut să mă gândesc

la ele în călătoria cu trenul când l-am întâlnit pe omul cu masacre în ochi.

Am mai băut un brandy, pe care unchiul mi l-a descris drept medicinal, și mai târziu am mâncat supa pe care descurcăreața Annie o gătise cu varza din grădină.

— Lipsește numai smântâna, a mărturisit unchiul. Mai am ceva pregătit pentru tine de îndată ce-ți termini bolul.

M-a dus în salonul de muzică, a deschis pianul și a cântat „Waft her, angels". Irina Petrescu și copilul ei nenăscut erau cei sacrificați, nu fiica lui Jephtha, deși nici unul dintre noi n-a spus nimic.

În visele din noaptea aceea, icoana a rămas pe perete și Andrei nu avea de ce să mai plece după părinții care rămăseseră lângă el. Doar femeia din piață continua cu reproșurile – așa cum a făcut și în dimineața aceasta, când mi-am făcut curaj să rememorez ce hotărâse unchiul să-mi spună în ziua de 10 august 1948.

*

În anii de continuă reeducare muzicală ai unchiului meu, am ajuns să înțeleg natura dezgustului său profund pentru cultura în care înflorise opereta. Luase parte la o frivolitate josnică, a spus. Țiganii pe care-i interpretase nu erau reali, pentru că toți se dovedeau a fi regi, prințese sau voievozi, iar briganzii pe care-i jucase ce altceva erau dacă nu o mână de naționaliști fanatici, bestii crude aruncând mereu ocheade zglobii fecioarelor nebune, bolnave de iubire? Pe străzile Vienei,

Bucureștiului sau Budapestei se juca zilnic o operetă neagră, în timp ce el strălucea în lumina reflectoarelor cântând despre o libertate și o eliberare indistincte de tiranie. Trădase nu numai pe Jean de Reszke și pe Georges Enesco, ci și propriile instincte. Cântase muzica de care se bucurau cei care au distrus Europa. Asta era convingerea lui la bătrânețe, iar eu mă abțineam să-l contrazic.

Ne delectam cu un alt fel de muzică. Noi doi eram o priveliște familiară în camerele de recital, în sălile de concert sau în teatrele de operă. Unchiul Rudolf începuse să tânjească după o „disonanță melodică", așa cum o numea el. Găsea asta în Alban Berg* și în Janáček**, și în adoratul Bartók, compozitori care îi înveseleau sufletul altminteri trist. Aprecia joaca serioasă a lui Martinů*** și Ligeti****, doi supraviețuitori ai pogromului. Asculta cu o atenție vrăjită, care îi beatifica

---

* Alban Berg (1885–1935), compozitor austriac avangardist, elevul inovator al lui Arnold Schönberg, figură proeminentă a elitei culturale vieneze de la începutul secolului XX.

** Leoš Janáček (1854–1928), compozitor, folclorist și teoretician muzical ceh, continuator al inovațiilor lui Modest Mussorgsky (1839–1881) și precursor al lui Béla Bartók.

*** Bohuslav Martinů (1890–1959), prolific compozitor ceh emigrat în Statele Unite; influențat deopotrivă de folclor și jazz, a compus peste 400 de piese pentru pian.

**** György Sándor Ligeti (1923–2006), compozitor austriac născut într-o familie de maghiari evrei din Transilvania. Regizorul Stanley Kubrick i-a inclus muzica pe coloanele sonore ale filmelor *2001: A Space Odyssey* (1968), *The Shining* (1980) și *Eyes Wide Shut* (1999).

trăsăturile. Era un ucenic ca și mine în acele lungi ore în care melancolia lui dispărea sau era ignorată.

În orele de tăcere însă, gândurile i se întorceau spre ceea ce însemna eșecul vieții lui: inabilitatea de a-l convinge pe încăpățânatul meu tată să părăsească țara posedată de demoni.

— Roman era un optimist absurd. Spunea că sunt un fals profet când l-am avertizat cu privire la nenorocirile ce urmau să se abată asupra noastră. Văzusem semnele, luasem în seamă cuvintele de ură din Viena și știam încotro bătea vântul fascist. Cred că și-a schimbat părerea abia când l-a auzit pe Codreanu vorbind în piața orașului, dar atunci era aproape prea târziu. Aproape, dar nu de tot. Ultima oară m-am oferit să-l ajut cam cu o lună înainte – înainte de pădure și apoi de pod –, dar a refuzat și atunci. Trebuia să mă fi dus și să-i forțez să plece. Asta trebuia să fi făcut, Andrew.

În seara în care unchiul m-a rebotezat Andrew, nu avea idee despre planul tatei de a se arunca în Sena. Scrisoarea cu nefericita veste a ajuns la Reședința Privighetoarea după moartea tatei. Totuși, unchiul a bănuit că șederea mea la Londra avea să fie una permanentă, atât de obosită suna vocea tatălui meu când mi-au decis viitorul apropiat la telefon. Această bănuială avea să se transforme curând într-un fapt incontestabil. Spunându-mi Andrew, pe 23 februarie 1937, unchiul mă rupea într-o oarecare măsură de cruda mea țară de baștină. Ce e un nume? O nouă identitate, poate. Era hotărât să beneficiez de o educație britanică și să-mi petrec restul copilăriei

fără griji și cu folos. Ceea ce – exceptând visele lui Andrei cu albul orbitor – s-a și întâmplat.

— Mă doare stomacul, Andrei, a spus unchiul meu folosind vechile cuvinte, în dimineața zilei de 16 martie 1975. Era încovoiat de durere pe podeaua dormitorului său, apăsându-și burta. Andrei, a repetat el, adu un doctor sau du-mă la spital. Și din nou cu cuvintele vechi.

De atunci nu mi-a mai spus Andrew și tot atunci a început ultima lui boală. Morfina avea să-i fie consolarea, nu disonanța calmantă care învăluia sufletul întunecat al unei Europe sfărâmate. De câte ori își recăpăta cunoștința, vorbea limba la care renunțase cu mult înainte de venirea nepotului. Apoi, la sfârșit, a recunoscut cu uimire genele mamei, nu pe-ale mele.

În orașul în care m-am născut există un Hotel Minerva, iar eu stau în camera 32 până mâine. Am petrecut ziua de ieri în Botoșani, orașul vecin, de unde părinții mei cumpărau haine și mobilă. Am stat o vreme în parc și mi-am amintit că mama, în acea după-amiază îndepărtată de vară, refuzase sugestia tatălui meu de a închiria o barcă pentru a merge pe lac. Uitase oare Roman că apa o înspăimânta?

— Nu e marea, Irina, o asigurase el. Uită-te la salvamarul acela chipeș. Sunt sigur că ar fi încântat să te salveze.

Mama a râs și a spus că, dacă va avea vreodată nevoie să fie salvată, se va baza pe propriul soț chipeș.

Mama adusese un bol de murături* – da, ăsta e cuvântul vechi – și a întins un pled ca să stăm pe iarbă. Am mâncat delicatele legume murate pe farfurii mici, așa îmi amintesc, și am băut limonadă acrișoară. Tata a avut voie să bea paharul lui săptămânal de bere, iar mama și cu mine ne-am întrebat cât de repede îl va fura somnul.

— O să te gâdilăm dacă adormi, Roman. Te avertizăm.

— O, nu, asta nu. Scutiți-mă de asta.

Tata a luat expresia aceea prostuță și speriată care mie îmi plăcea atât de mult.

În timp ce se prefăcea că moțăie, sforăind din când în când pentru efect, ne-am ocupat de gleznele și de bărbia lui, un loc deosebit de sensibil. Sesiunea de gâdilat și-a urmat curând cursul obișnuit, cu tata trezit ca din coșmar și zicând:

— Am să mă răzbun, pușlama ce ești.

Răzbunarea lui, anticipată de mine cu voluptate, era să-mi ridice cămașa și să-și treacă degetele peste burta mea până când nu mai puteam de râs.

Cum stăteam acolo, în același parc unde se petrecuse această scenă, ascunsă odinioară în adâncul memoriei, am fost trezit din reverie de țipete și ovații. Am dedus că veneau din piața centrală a orașului, aflată la câteva străzi depărtare. Știam că aveau loc alegeri prezidențiale – era subiectul principal în ziarele pe care încercasem

---

* În română, în original.

să le citesc –, așa că am decis să mă alătur mulțimii și să ascult discursurile primite cu un entuziasm atât de zgomotos. M-am grăbit deci pe strada Eminescu, numită astfel după poetul național născut în 1850 la Ipotești, un orășel din apropiere, și m-am amestecat printre bărbații, femeile și copiii care acum tăceau, concentrați asupra cuvintelor rostite de un bărbat gras, îmbrăcat complet în alb.

În timpul călătoriei în țara unde mă născusem, nu eram foarte sigur pe vechile cuvinte. Foarte multe îmi erau necunoscute, iar cele pe care le mai știam din copilărie trebuiau scoase la suprafață din cotloanele minții mele întunecate de timp. Și totuși n-am uitat niciodată anumite cuvinte, mi-am dat curând seama de asta ascultând discursul politicianului obez în costum de înger. Ceea ce spunea acest corpolent Pied Piper era un ecou la ceea ce spusese Codreanu cu șaizeci și patru de ani în urmă, chiar în această regiune, stârnind consternarea lui Roman și a Irinei Petrescu și – sper – a multor altora. Am auzit „evreu", „evreiesc", „cămătar", apoi „țigan"*. Urechile mele erau alertate de mizeria la care se referise de atâtea ori unchiul meu și absorbeau fiecare nuanță a retoricii urii. Puritatea României, așa cum era ea exemplificată de cămașa albă, de costumul alb, de pantofii albi, trebuia restaurată, și această restaurație putea reuși de îndată ce toți străinii – toți evreii, țiganii și turcii traficanți

---

* Toate cele patru cuvinte între ghilimele sunt în română, în original.

de droguri – aveau să fie expulzați. Puritatea românească fusese prea mult timp siluită de decadența Vestului, dominația rusă și materialismul american, dar asta nu avea să mai dureze prea mult timp.

M-am uitat în jurul meu la mulțimea entuziastă și privirea mi s-a oprit pe o femeie durdulie și roșie la față care îmi amintea de cea care-mi murdărise visele toată viața. Era poate fiica ei? Ochii femeii s-au întâlnit cu ai mei și, într-o clipă, se afla lângă mine, sărutându-mă pe obraz.

— E o fiară, a murmurat ea. Și cei care-l aplaudă sunt cu toții niște fiare. Arză-l-ar focul!

Spre rușinea mea, am avut bănuiala că-mi întindea o capcană care m-ar fi demascat drept unul dintre străinii pe care-i vitupera diabolicul înger.

— Aparține părții întunecate a istoriei noastre, a mai adăugat. N-ar fi trebuit să iasă niciodată de acolo.

— Da, am reușit eu să spun. Da, aveți dreptate. Sunt de acord cu dumneavoastră.

Odată ce mulțimea s-a împrăștiat, iar corpolenta fantomă în alb a intrat într-o limuzină ce strălucea a decandență vestică și a materialism, am invitat-o pe Denisa să bem ceva într-o cafenea*. Am insistat să plătesc eu vinul roșu de proastă calitate, drept scuză pentru bănuiala nerostită că ar fi putut fi reîncarnarea cotoroanței care o supărase pe mama în vremea când un Pied Piper mai slab preamărea acea imposibilă, neplauzibilă puritate românească.

---

* În română, în original.

Denisa este profesoară de engleză, așa că am discutat într-un amestec al celor două limbi despre deziluzia ei politică și despre tragedia geamănă care-mi asigurase libertatea. Cazul Irinei Petrescu îi era familiar, deși nu știa nimic de sinuciderea tatălui meu sau de faima unchiului Rudolf.

Am aflat abia ieri că cei trei bărbați care au târât-o pe mama în pădure n-au avut niciodată parte de un proces. S-au înrolat în armată și s-au întors în oraș ca niște cetățeni comuniști respectabili, povestea Denisa, care le predase engleza nepoților lor. A continuat spunând că moartea mamei mele era menționată într-o notă de subsol dintr-o controversată carte despre originile nazismului. Numele și destinul ei nu fuseseră uitate.

După ce m-am despărțit amical de Denisa, am mers în direcția gării. Am trecut pe lângă case pe care le vizitase, poate, și Eminescu în tinerețe și m-am oprit în fața unei sinagogi. Se rugase vreodată familia Aderca aici? Era foarte probabil, mi-am răspuns singur, pentru că făceau parte dintr-o comunitate mare de evrei născuți și crescuți în Botoșani. Viitorul Perceptor se poate să fi venit aici pentru a se ruga înainte de a-și pierde credința strămoșească și de-a se pune în slujba rațiunii și îndoielii.

Acum scriu într-un alt hotel, mai mare, din București. Pelerinajul meu – pentru că asta cred că a fost – e aproape gata. Piața din oraș nu mi-a evocat orori, pentru că avusesem parte din plin

de așa ceva în visele mele. Am văzut numai pietre de pavaj care n-au reușit să mă supere. Am încercat să-mi imaginez femeia cu nesfârșitele ei injurii, dar – grație Denisei, poate – a rămas nevăzută și neauzită. Nici plimbarea prin pădure nu mi-a stârnit angoase. Eram, trebuie s-o spun, alarmant de placid: dincolo de lacrimi și, pentru moment, dincolo de amărăciune. Plânsesem pe Pont Marie, în călătoria care culminase cu recitalul lui Dinu Lipatti, cel mai frumos cadou dintre toate cadourile frumoase pe care protectorul meu unchi i le-a făcut nepotului său strămutat. Cel care irosise talentul dumnezeiesc al lui Rudi Petrescu m-a făcut să stau în prezența cuiva care, chiar și în pragul morții, și-l onorase cu brio pe-al lui. M-am surprins fredonând partita lui Bach pe care o cântase în ziua aceea de septembrie și am simțit o pace curioasă în locul neliniștii profunde la care mă așteptasem.

— Mămică, tată, am spus, și am adăugat „nene"*.

Apoi, fredonând o dată în plus, acompaniat de propriul meu trio drag, am lăsat copacii în urmă și m-am întors la Hotel Minerva pe sub un cer fără nori.

Ce m-a făcut să intru în dimineața asta într-un magazin de pe Calea Victoriei? Icoanele expuse în fereastra prăfuită, acele rămășițe ale unei ortodoxii pe care mama a îmbrățișat-o cu atâta fervoare, au fost ca o invitație. Ușa, activată de un sistem de securitate, s-a deschis ca prin magie

* În română, în original.

când mi-am luat mâna de pe ea. Am intrat și m-am trezit înconjurat de mai mult de o sută de Cristoși, Fecioare, Sfinți Nicolae și alți sfinți bărboși pe care nu-i știam.

Cu permisiunea vânzătorului zbârcit am luat de pe perete o icoană cu Fecioara și Pruncul. Inițialele AI – Aderca Irina – fuseseră scrijelite pe spatele de lemn de evreul necredincios care era tatăl ei. Abia se mai vedeau.

— Aveți dolari sau mărci? a întrebat omul observându-mi entuziasmul.

— Este o lucrare modestă, a fost răspunsul meu.

— Nu ați examinat-o. Ați fost mai interesat de ce ați văzut pe spatele ei.

— Cât vreți?

— Cât dați?

— În lire sterline.

— O mie.

— O mie?

— O mie.

I-am dat cartea de credit.

— Cash.

— Cash?

— Desigur. Nu am încredere în plastic.

Trei ore mai târziu, după ce-i plătisem omului care avea încredere doar în banii tangibili și după ce-mi împachetase icoana mamei în hârtie maro groasă, l-am întrebat în treacăt:

— Cum ați făcut rost de ea?

— De la Securitate. Un securist. A adus un sac plin cu lucruri din Moldova. E un loc

renumit pentru icoane. Să vă pun pe lista mea de adrese?

— Nu cred, i-am răspuns, trezindu-mă cu mâinile goale.

Am terminat cu scrisul. Cuvintele care odată alergau peste aceste pagini s-au oprit mulțumite la locurile lor. Am ajuns la un fel de pace datorită acestor cuvinte. Nu mă mai tem să mă trezesc cu sânge, zăpadă și berze pe hornuri. Îmi mănânc pâinea prăjită arsă la micul dejun, așa cum am făcut în fiecare dimineață, din 24 februarie 1937, cu sentimentul reînnoit al dragostei protectoare a unchiului Rudolf. Și al iubirii mele pentru el.

Să vină iar visele sumbre, dacă trebuie. Acum le fac față. Numai să n-o iau razna, cum se întâmplă cu oamenii singuri ajunși la șaptezeci de ani.

Însă, așa cum am descoperit, nu sunt singur. Îi am pe cei morți să mă înfășoare în căldura lor.

Apariții în colecția

CARTEA DE PE NOPTIERĂ

1 Yasushi Inoue, *Pușca de vânătoare*
2 Yasunari Kawabata, *Vuietul muntelui*
3 Yukio Mishima, *După banchet*
4 Yasunari Kawabata, *Frumusețe și întristare*
5 Yasunari Kawabata, *O mie de cocori*
6 Yukio Mishima, *Templul de aur*
7 Paulo Coelho, *Veronika se hotărăște să moară*
8 Patrick Süskind, *Parfumul*
9 Marguerite Yourcenar, *Povestiri orientale*
10 Giovanni Arpino, *Parfum de femeie*
11 Aleksandr Soljenițîn, *O zi din viața lui Ivan Denisovici*
12 Mario Vargas Llosa, *Mătușa Julia și condeierul*
13 Marguerite Yourcenar, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică*
14 Andrei Makine, *Pe vremea fluviului Amur*
15 Nina Berberova, *Cartea fericirii*
16 Pär Lagerkvist, *Baraba*
17 Patrick Süskind, *Porumbelul*
18 Nina Berberova, *Învierea lui Mozart*
19 Pascal Quignard, *Toate diminețile lumii*
20 Marguerite Yourcenar, *Memoriile lui Hadrian*
21 Leif Panduro, *Ferestrele*
22 Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*

23 Paulo Coelho, *Al cincilea munte*
24 Andrei Makine, *Muzica unei vieți*
25 Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*
26 Florin Manolescu, *Misterul camerei închise*
27 Paulo Coelho, *Alchimistul*
28 Paulo Coelho, *Diavolul și domnișoara Prym*
29 Carlos Fuentes, *Instinctul lui Inez*
30 Marguerite Duras, *Amantul*
31 James Joyce, *Oameni din Dublin*
32 Alessandro Baricco, *Novecento*
33 Péter Esterházy, *O femeie*
34 Pascal Quignard, *Terasă la Roma*
35 Paulo Coelho, *La râul Piedra am șezut și-am plâns*
36 Nina Berberova, *Acompaniatoarea*
37 Hubert Lampo, *Madona din Nedermunster*
38 Pär Lagerkvist, *Piticul*
39 Nina Berberova, *Trestia revoltată*
40 Richard Bach, *Pescărușul Jonathan Livingston*
41 Friedrich Dürrenmatt, *Pana de automobil*
42 Heinrich Böll, *Onoarea pierdută a Katharinei Blum*
43 Paulo Coelho, *Manualul războinicului luminii*
44 Marguerite Yourcenar, *Obolul visului*
45 Friedrich Dürrenmatt, *Făgăduiala*
46 Adolfo Bioy Casares, *Invenția lui Morel*
47 Mario Vargas Llosa, *Cine l-a ucis pe Palomino Molero?*
48 Daniel Keyes, *Flori pentru Algernon*
49 Adolfo Bioy Casares, *O păpușă rusească*
50 Carlos Fuentes, *Diana*
51 Alain de Botton, *Eseuri de îndrăgostit*
52 Patrick Modiano, *Micuța Bijou*
53 Tennessee Williams, *Primăvara la Roma a doamnei Stone*

54 Mario Vargas Llosa, *Elogiu mamei vitrege*
55 Carlo Frabetti, *Cartea iad*
56 William Maxwell, *La revedere, pe mâine*
57 Apostolos Doxiadis, *Unchiul Petros și Conjectura lui Goldbach*
58 Carson McCullers, *Răsfrângeri într-un ochi de aur*
59 Martin Walser, *Cal în fugă*
60 Martin Page, *M-am hotărât să devin prost*
61 William Golding, *Zeul scorpion*
62 Torgny Lindgren, *Legende*
63 Marguerite Yourcenar, *Lovitura de grație*
64 Robert Musil, *Rătăcirile elevului Törless*
65 Siegfried Lenz, *Moștenirea lui Arne*
66 Ludmila Ulițkaia, *Soniecika*
67 Imre Kertész, *Drapelul englez*
68 Karel Čapek, *Cartea apocrifelor*
69 Glendon Swarthout, *Binecuvântați animalele și copiii*
70 Mihail Sebastian, *Femei*
71 Georges Bernanos, *O crimă*
72 Franz Werfel, *Agapa absolvenților*
73 Vladimir Nabokov, *Mașenka*
74 Natsume Sōseki, *Călătoria*
75 Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile*
76 Michel de Ghelderode, *Povestiri crepusculare*
77 Bernardo Atxaga, *Memoriile văcuței MU*
78 Ludmila Ulițkaia, *Înmormântare veselă*
79 David Foenkinos, *Potențialul erotic al soției mele*
80 Paul Guimard, *Strada Le Havre*
81 Helmut Krausser, *Canișul divei*
82 Roger Caillois, *Pilat din Pont*
83 André Pieyres de Mandiargues, *Muzeul negru*
84 Mihail Sebastian, *Fragmente dintr-un carnet găsit*

85 Paul Guimard, ***Bunurile vieții***
86 Adolfo Bioy Casares, ***Dormind la soare***
87 Ermanno Cavazzoni, ***Calendarul imbecililor***
88 Ludmila Ulițkaia, ***Minciunile femeilor***
89 Martin Page, ***Libelula***
90 Alan Lightman, ***Visele lui Einstein***
91 Vladimir Nabokov, ***Vrăjitorul***
92 Nina Berberova, ***Doamnele din Sankt-Petersburg***
93 Alfredo Bryce Echenique, ***Ghidul trist al Parisului***
94 Radu Albala, ***Femeia de la miezul nopții***
95 Rafael Sánchez Ferlosio, ***Peripețiile lui Alfanhuí***
96 Catherine Locandro, ***Clara Noaptea***
97 Paul Bowles, ***Sus, deasupra lumii***
98 Carlos Fuentes, ***Constancia***
99 Ulrich Plenzdorf, ***Noile suferințe ale tânărului W.***
100 Yasunari Kawabata, ***Frumoasele adormite***
101 Camillo Boito, ***Senso***
102 Juan José Saer, ***Martorul***
103 Sergio Bambaren, ***Delfinul***
104 David Garnett, ***Femeia-vulpe***
105 Evgheni Zamiatin, ***Năvala apelor***
106 César Aira, ***Varamo***
107 Parlange, Vincent Lestréhan, ***Macii bătrâneții. Sade la ospiciu***
108 Alain de Botton, ***Despre farmecul lucrurilor plictisitoare***
109 Sergio Bambaren, ***Steaua. O poveste de Crăciun***
110 Rainer Maria Rilke, ***Povestiri despre bunul Dumnezeu***
111 Hjalmar Söderberg, ***Doctor Glas***
112 Dinis Machado, ***Ce spune Molero***
113 Pierre Boulle, ***Arheologul și misterul lui Nefertiti***
114 Serghei Dovlatov, ***Rezervația Pușkin***
115 Evan H. Rhodes, ***Prințul din Central Park***
116 G.K. Chesterton, ***Omul care era Joi***
117 Herman Melville, ***Bartleby***
118 Adolfo Bioy Casares, ***Dintr-o lume în alta***

119 Iasushi Inoue, ***Maestrul de ceai***
120 Laurent Seksik, ***Consultația***
121 Peter Ackroyd, ***Ultimul testament al lui Oscar Wilde***
122 Yasunari Kawabata, ***Țara zăpezilor***
123 Pierre Charras, ***Noapte bună, blândul meu prinț***
124 Laurent Graff, ***Strigătul***
125 Romain Gary, ***Clar de femeie***
126 Herman Melville, ***Benito Cereno***
127 Martin Page, ***O perfectă zi perfectă***
128 Ryūnosuke Akutagawa, ***Rashōmon***
129 Charles Dickens, ***Viața Domnului nostru scrisă special pentru copiii lui***
130 Mori Ōgai, ***Gâsca sălbatică***
131 Rui Zink, ***Cititorul din peșteră***
132 Nicolae Strâmbeanu, ***Turnul de Apă***
133 Hjalmar Söderberg, ***Jocul serios***
134 David Foenkinos, ***În caz de fericire***
135 Mateiu I. Caragiale, ***Sub pecetea tainei***
136 Radu Paraschivescu, ***Cu inima smulsă din piept***
137 Alexandre Jardin, ***Fanfan***
138 Agneta Pleijel, ***Chirurgul reginei***
139 Sébastien Doubinsky, ***Cartea mută***
140 Piotr Bednarski, ***Zăpezile albastre***
141 Laurent Graff, ***O singură fotografie***
142 Heimito von Doderer, ***Ultima aventură***
143 Bernlef, ***Năluciri***
144 Guillermo Martínez, ***Despre Roderer***
145 Yasushi Inoue, ***Dragostea, și moartea, și valurile***
146 Șerban Foarță, ***Roșul ușor e rozul iluzor***
147 Michel Tournier, ***Vineri sau viața sălbatică***
148 Marco Santagata, ***Copistul***
149 Yukio Mishima, ***Soare și oțel***
150 Barbey d'Aurevilly, ***Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan***

151 August Strindberg, *Insula Preafericiților*
152 Ludmila Ulițkaia, *Cei dintâi și cei de pe urmă*
153 Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*
154 Erri de Luca, *În numele mamei*
155 Carsten Wunn, *Bozo și cu mine*
156 Laurent Graff, *Călătorie, călătorii*
157 Oscar Wilde, *Crima lordului Arthur Savile*
158 Simon Van Booy, *Viețile secrete ale îndrăgostiților*
159 Milena Agus, *Mal di pietre*
160 Serghei Dovlatov, *Compromisul*
161 Jason Brink, *Dac-aș fi o muscă*
162 Lev Tolstoi, *Cuponul fals*
163 Mori Ōgai, *Dansatoarea*
164 Elena Bociorișvili, *Povestea unei fete și a unui pian cu coadă*
165 Martin Page, *O poveste de dragoste, poate*
166 Henry James, *Desenul din covor*